

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2020/2021

**ILLUSTRATIES IN HET BOEK *OVER HOLLAND* VAN
KAREL ČAPEK**

ILLUSTRATIONS IN THE BOOK *LETTERS FROM HOLLAND* BY
KAREL ČAPEK

*ILUSTRACE V KNIZE OBRÁZKY Z HOLANDSKA OD KARLA
ČAPKA*

Diplomová práce

Nizozemská filologie

Bc. Kateřina Cukrová

Vedoucí práce: prof. Hubert François van den Berg

Olomouc 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce pana prof. Huberta François van den Berga. Veškerou použitou literaturu a internetové zdroje jsem uvedla v seznamu.

Verklaring

Ik verklaar dat ik mijn masterscriptie zelfstandig geschreven heb onder de begeleiding van prof. Hubert François van den Berg. Ik heb alle gebruikte vakliteratuur en internetbronnen in de literatuurlijst vermeld.

V Olomouci, dne 14. 12. 2020

Bc. Kateřina Cukrová

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte mijn dank betuigen aan mijn begeleider, prof. Hubert François van den Berg, voor zijn waardevolle adviezen en opmerkingen die mij hebben geholpen bij het schrijven van mijn masterscriptie. Verder wil ik ook graag Rob Versteeg bedanken voor de correctie van de Nederlandse grammatica.

Inhoudsopgave

0. Inleiding	5
Hoofdstuk 1. Elementen van illustraties	7
1.1 Fietsen	7
1.2 Grachtenpanden en grachten	9
1.3 Koeien	12
1.4 Andere dieren	13
1.5 Schepen en boten	15
1.6 Tuinieren	19
1.7 Steden	21
1.8 Strand	23
1.9 Klederdracht	26
Hoofdstuk 2. Clichés en iconische beelden	29
2.1 Vergelijken met ansichtkaarten	32
2.2 Vergelijken met reclame	46
2.3 Vergelijken met foto's	50
Hoofdstuk 3. Schilderijen en schilders	74
3.1 Schilders die Čapek noemt	74
3.2 Schilders die Čapek niet noemt	85
Conclusie	93
Resumé in het Tsjechisch	96
Resumé in het Engels	97
Bronnen	98
Verantwoording afbeeldingen	102
Annotatie	103

0. Inleiding

Het onderwerp van deze scriptie zijn de illustraties in *Over Holland* van Karel Čapek. Ik heb dit thema gekozen omdat ik in tekenen en schilderen geïnteresseerd ben en ik wilde meer over de beroemde Nederlandse schilders leren. Het doel is om te bepalen tot welke mate Čapeks illustraties als clichés of iconische beelden beschouwd kunnen worden. Ik wil namelijk nagaan waar Čapek zijn inspiratie voor zijn illustraties vond. De elementen op zijn illustraties worden vergeleken met ansichtkaarten, reclame, foto's, schilderijen en tekeningen.

Karel Čapek was in Nederland als deelnemer van een PEN-club. Een PEN-club is een internationaal gezelschap van schrijvers die elk jaar een internationaal congres in verschillende steden houdt. De oprichter van Tsjechische PEN-club is Karel Čapek (Z. n. 2020j). Hij gebruikte deze gelegenheid om het land goed te kennen leren. Čapek schrijft in zijn boek over deze PEN-club en over de mensen die hij ontmoet heeft. Hij heeft ook paar gezichten in zijn boek getekend van de andere deelnemers van deze club (Čapek 1934: 7). Hij bracht geen lange tijd in Nederland door. Maar hij beschrijft sommige plaatsen die hij bezocht in zijn boek. Sommige ervan heeft hij ook geïllustreerd. Vanwege het feit dat hij een toerist was en niet genoeg tijd had om het land behoorlijk te kennen leren, werd er de vraag gesteld tot welke mate hij dit land kende en in welke mate hij alleen maar beroemde clichés beschreef.

Cliché is in drukkerij een begrip gebruikt voor herhalende druk. Het is een uitdrukking die door herhalend gebruik zijn originaliteit en sterkte verloor (Beller 2019). Overwegende dat de afbeeldingen gewone feiten weergeven en de belangrijkheid van historische gebeurtenissen bagatelliseren, wordt dat vaak als een soort stereotype beschouwd (Leerssen 2019a). In de geschiedenis worden de nationale clichés en stereotypen vaak veranderd, bijvoorbeeld de Nederlandse koeien werden eerst weergegeven als metaforen voor rijk land met melkindustrie maar later werden ze bespot (Krol 2019).

De scriptie bestaat uit drie hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk beschrijf ik de elementen die op Čapeks illustraties voorkomen. Ik deel de illustraties volgens onderwerp in. Ik richt me vooral op de herhalende elementen. In dit hoofdstuk worden alle illustraties van Čapeks boek nauwkeurig beschreven.

In het tweede hoofdstuk richt ik me op de clichés en iconische beelden. Dit hoofdstuk wordt in drie onderdelen verdeeld. Ik vergelijk de elementen van het eerste hoofdstuk. Ten eerste vergelijk ik de elementen met ansichtkaarten, daarna met reclame en tot slot met foto's. Ik vergelijk de elementen met ansichtkaarten, reclame en foto's die ik gevonden heb en bepaal tot welke mate deze als een bron van inspiratie voor Čapek kunnen beschouwd worden.

Omdat Čapek een liefhebber van galeries en musea was, beschrijft hij in zijn boek dat hij er veel ervan bezocht heeft. Daarom heb ik ook het hoofdstuk gericht op schilderijen en schilders beschreven. In dit hoofdstuk worden de elementen van het eerste hoofdstuk nog een keer vergeleken met de schilderijen die ik gevonden heb. Dit hoofdstuk wordt in twee onderdelen opgedeeld, namelijk het onderdeel met schilders die Čapek in zijn boek noemt en het onderdeel met schilders die Čapek niet noemt maar die ik gevonden heb. Verder worden hier de stijl en onderwerpen van schilderijen van deze schilders beschreven.

In de conclusie wordt de hele scriptie samengevat en de resultaten van dit onderzoek genoteerd. Verder zijn hier ook de recensies opgenomen van zowel Nederlandse als Tsjechische kranten van de tijd wanneer Čapeks boek uitgegeven werd.

Hoofdstuk 1. Elementen van illustraties

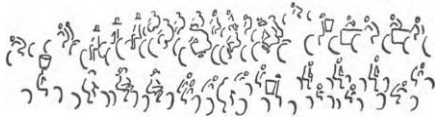
De verschillende elementen verschijnen op de illustraties die in Čapek zijn boek te vinden zijn, op basis waarvan het mogelijk is om de inspiratie op te doen. Sommige elementen verschijnen op meerdere illustraties. Dat zijn de elementen die voor Čapek het meest interessant waren. Bij sommige illustraties heeft Čapek ook een bijschrift geschreven. Het is interessant dat hij deze bijschriften in Nederlands heeft geschreven. Daarom worden Tsjechische lezers met Nederlandse taal geconfronteerd. Deze Nederlandse bijschriften maken de indruk van de illustraties aan de Tsjechische lezer meer authentiek. In het volgende hoofdstuk worden alle elementen van alle illustraties nauwkeurig beschreven.

Čapek bezocht tijdens zijn reis verschillende delen van Holland. Het is niet duidelijk waar hij precies was maar hij schrijft in zijn boek over sommige van deze plaatsen zoals Delft, Utrecht, Amsterdam, Leiden, Gouda, Hoek van Holland, Rotterdam, Volendam en Marken. Maar hij bezocht waarschijnlijk meer plaatsen die hij in zijn boek niet noemt zoals Den Haag waar de PEN-congres was. Hij was waarschijnlijk ook in Naarden waarover hij in zijn boek niet schrijft maar hij schrijft over Naarden in het hele hoofdstuk van *Lidové Noviny* van 1931 (Čapek 2009: 102).

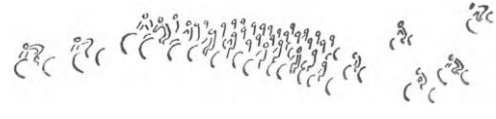
In deze plaatsen heeft hij verschillende elementen gezien die voor hem zo interessant waren zodat hij in zijn boek er wel over moest schrijven. Tot deze elementen behoren onder andere ook fietsen. Čapek schrijft dat in Nederland ongeveer twee en een half miljoen fietsen zijn. Dat betekent dat voor elke drie inwoners een fiets is (Čapek 1934: 18). Hij schrijft over schepen met ronde rompen, geladen met koren, boten vol kolen, dekboten, elevators, silo's, kranen, loopplanken, bagger-machines en witte stoomboten. Hij beschrijft dat deze termen voor een 'landrot' onbekend zijn (Čapek 1934: 52-53). Verder schrijft hij dat men ook zijwegen bezoeken moet om het land goed te zien. Volgens Čapek wordt vanuit de trein een eentonig landschap zonder charme gezien, maar vanaf zijwegen worden de bomen, mensen, dorpen, geschiedenis en de ziel van het land gezien (Čapek 1934: [55]). Hij schrijft dat het echt Holland de bollenvelden, weiden met koeien, paarden, schapen of varkens, grachten en kanalen zijn (Čapek 1934: [61]-63).

1.1 Fietsen

Karel Čapek werd door fietsen gefascineerd. Hij schrijft: 'En dan die fietsen. Ik heb verschillende dingen gezien in mijn leven, maar ik heb nog nooit zooveel fietsen gezien als, bijvoorbeeld, in Amsterdam; [...]' (Čapek 1934: 17). Daarom tekende hij fietsen in veel van zijn illustraties. De afbeeldingen 1:01 en 1:02 geven twee voorbeelden weer.

Afb. 1:01 Karel Čapek: 'Een straat' (1932:17)

Afb. 1:02 Karel Čapek: Zonder titel [Fietsers] (1932: 21)

Deze twee afbeeldingen illustreren een straat in Amsterdam (Čapek 1934: 17). Over fietsen in Holland schrijft Čapek: '[...] het zijn nauwelijks nog fietsen, maar een soort collectief geheel, scholen, zwermen, kolonies fietsen, het geeft den indruk van het gekrioel van bacteriën, het gewriemel van infusoriën, het kolken van vliegen.' (1934: 17). Door deze twee afbeeldingen wilde hij laten zien wat hij schreef.

Fietsen waren in de vroege twintigste eeuw (en zijn nog steeds) in Nederland een belangrijk vervoermiddel.¹ Volgens Čapek (1934: 19) geeft de hoeveelheid van fietsen een idee hoe vlak en recht het land van Holland is. Onder de illustraties met een fiets die in Čapeks boek weergegeven worden, zijn ook de volgende twee afbeeldingen.

Afb. 1:03 Karel Čapek: Zonder titel [Fietsende non] (1932: 19)

Afb. 1:04 Karel Čapek: Zonder titel [Fietsend paartje] (1932: 21)

Čapek beschrijft met name alle typen van mensen die hij op fiets gezien heeft. Daarbij schrijft hij over een non op een fiets, die op de afbeelding 1:03 te zien is, over minnende paartjes, die, arm in arm, op fietsen peddelen (zie afbeelding 1:04) maar ook over mensen die een brood op een fiets eten of over mensen die op een fiets hun hond al rijdend uitlaten. Daarom noemt hij Hollanders als '[...] een volk op fietsen.' (1934: 19).

Op de afbeelding 1:03 zijn nog andere elementen behalve een fiets met name een non. De non is op deze afbeelding een vrouw van onduidelijke leeftijd die de kleding passend bij haar beroep draagt. Ze heeft een habijt van nonnen die op materiële aspecten van het leven duidt.² De non zelf duidt op religie en heiligheid.³ Daarbij past ook een aureool die ze over haar hoofd heeft. De hele afbeelding wordt van profiel weergegeven.

¹ Zoekterm 'bicycle', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C125/> [geraadpleegd 03.11.2020].

² Zoekterm 'clothes', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41D2/> [geraadpleegd 03.11.2020].

³ Zoekterm 'nun', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/11P31522/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Op de afbeelding 1:04 zijn een man en een vrouw samen op fietsen afgebeeld. Ze zijn arm in arm weergegeven. Dat duidt op een relatie.⁴ Beiden zijn van middelbare leeftijd. De man heeft een hoofddekse, namelijk een hoed op zijn hoofd. Dat kan de mode van die tijd aanduiden.⁵ Verder heeft hij gewone stadskleding. De vrouw heeft krullend haar. Dit element kon ook de mode van die tijd zijn. Verder heeft ze een rok aan. De kleding en fietsen duiden op materiële aspecten van dagelijks leven. In tegenstelling tot de afbeelding 1:03 wordt de afbeelding 1:04 van vooraanzicht weergegeven.

De volgende afbeelding laat andere illustratie van Čapek zien, met een fiets als een van de elementen.

Afb. 1:05 Karel Čapek: 'Hollandsche drachten' (1932: 70)

Op de afbeelding 1:05 is behalve een fiets het andere belangrijke element klederdracht te zien. Op de afbeelding staan een vrouw en een man van middelbare leeftijd afgebeeld. De man is een pijp aan het roken. De gezichten van beiden zijn onduidelijk. De hele afbeelding wordt van profiel weergegeven. Meer over de klederdracht zie 1.9.

1.2 Grachtenpanden en grachten

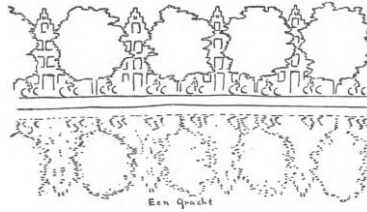
In oude Nederlandse steden zijn vaak grachten. Karel Čapek vond de Nederlandse gebouwen die aan het water staan interessant. Hij schrijft:

[...] de Hollanders vroeger hun steden van huizen en water bouwden, hoofdzakelijk omdat zij op die manier twee steden tegelijk hadden: een op de aarde en de andere weerspiegeld in het water. Daar zij, gedwongen door de oppervlakte van hun land, zich niet veel konden uitbreiden, hebben zij hun afmetingen in verticale richting verdubbeld: door reflexie in het water (1934: 24).

Een van de verschijnselen die hij het interessants vond was de spiegeling van alle gebouwen in het water. Daarom tekende hij deze spiegeling op zijn illustraties zoals op de afbeelding 1:06.

⁴ Zoekterm 'arm in arm', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/33C231/> [geraadpleegd 03.11.2020].

⁵ Zoekterm 'hat', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41D221%28HAT%29/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Afb. 1:06 Karel Čapek: 'Een gracht' (1932: 24)

Op de afbeelding 1:06 wordt een stad afgebeeld. Het is een stadsgezicht van een Hollandse stad. In dit geval gaat het om onduidelijke stad. Op de afbeelding is een gracht met bomen, huizen en fietsers. De bomen, met name loofbomen, duiden op natuur.⁶ De huizen die op deze afbeelding zijn, zijn grachtenpanden. Deze woonhuizen zijn door de mens gemaakte constructies.⁷ Karel Čapek was ook in fietsen geïnteresseerd, daarom staan er fietsers op deze afbeelding zoals op meerdere en andere van zijn afbeeldingen (zie 1.1). En water tussen de huizen, namelijk een gracht, waarin het hele stadsgezicht wordt weerspiegeld maakt de illustratie volledig. Vergelijkbare gezichten op grachtenpanden laat ook afbeelding 1:07 zien.

Afb. 1:07 Karel Čapek: Zonder titel [Gracht met fietsers] (1932: [26])

Zoals op de afbeelding 1:06 zijn er ook in dit geval grachtenpanden en fietsers. Het verschil is dat deze afbeelding waarschijnlijk Amsterdam weergeeft. Bij deze afbeelding wilde Karel Čapek zowel de puntgevels van de huizen: '[...]' en de grachten in Amsterdam waarin de zwarte en witte puntgevels van groote gebouwen die in gebruik zijn [...]' (1934: 27) als topgevel met katrollen en touwen laten zien: '[...]' en daarom zijn deze huizen voorzien van topgevels, waaraan touwen en katrollen bevestigd kunnen worden [...] en daardoor moeten de meubelen door de ramen naar binnen gebracht worden [...]' (1934: 30).

Verder is ook bij deze afbeelding het spiegelende fenomeen te zien. Zowel de afbeelding 1:07 als de afbeelding 1:06 zijn van voren weergegeven. In tegenstelling tot de afbeelding 1:06 en 1:07 laat de afbeelding 1:08 multidimensionaal perspectief zien.

⁶ Zoekterm 'tree', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/25G3/> [geraadpleegd 03.11.2020].

⁷ Zoekterm 'house', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41A14/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Afb. 1:08 Karel Čapek: 'Oud Holland' (1932: 32)

Op deze afbeelding zijn alleen maar grachtenpanden zonder gracht en water. Deze afbeelding laat een onduidelijke stad zien. De volgende belangrijke elementen op deze afbeelding zijn de grote Nederlandse ramen, waarover Čapek schrijft:

In Holland was ik nog verbaasder toen ik zag hoe de mensen hun huis één maken met de straat: voor de ramen een niet afgesloten tuin en de breede, heldere ramen geheel onbedekt, zoodat iedere voorbijganger den welstand en het voorbeeldige familieleven kan zien (1934: 75).

Čapek maakt grappen over deze Nederlandse huizen dat ze zo nauw zijn, omdat Holland een klein land is en daarom moesten ze op hun ruimte besparen. Daarom zijn hun huizen volgens Čapek als de toren in Pisa. Verder kunnen de mensen volgens Čapek geen brede trap hebben maar een gevaarlijke kippenladder (1934: 30).

Maar de meest grachtelijk effect ontstaat volgens Čapek als tegen den avond de klokken van de torens over het donkere water beieren (1934: 27). Daarom tekende hij de volgende afbeelding in zijn boek.

Afb. 1:09 Karel Čapek: Zonder titel [Gracht met kerk] (1932: 28)

Op de afbeelding 1:09 zijn bomen op beide zijden. Het gaat namelijk om loofbomen, die op het naturelement duiden. Op de achtergrond is een kerk. De kerk met de toren is op deze afbeelding centraal. De kerk is een monument die op religie en de plaats van aanbedding van God duidt. Het is een heilig element.⁸ Op de voorgrond van de afbeelding is een brug. In dit geval gaat het om een steen- en boogbrug.

⁸ Zoekterm 'church', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/11P2/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Zoals op de afbeeldingen 1:06 en 1:07 is ook op deze afbeelding het fenomeen van spiegeling zichtbaar. Dat kan dankzij de gracht met water die voor de kerk is. Het water is ook een natuurelement. Water is een van de vier basiselementen. Verder duiden zowel water als bomen op een landschap.⁹ De resonantie is het nieuwe fenomeen die op deze afbeelding zichtbaar is. ‘De klanken zijn als zware druppels die resoneeren op de duistere en vredige oppervlakte van het water.’ (Čapek 1934: 27-28).

1.3 Koeien

Čapek tekende veel illustraties met koeien omdat hij vaak koeien tijdens zijn reis ontmoette. Hij schreef: ‘Ik zou bijna kunnen zeggen dat waar de kathedraal eindigt, de koe begint, en omgekeerd; [...]’ (1934: 34).

De koe is een dierelement en het vee dat naar veeteelt, runderen en farminindustrie verwijst.¹⁰ Čapek tekende meer illustraties met koeien en verschillende andere elementen. Die zullen hieronder beschreven worden.

Afb. 1:10 Karel Čapek: Zonder titel [Liggende koe] (1932: 34)

Op de afbeelding 1:10 is een liggende koe centraal. De koe ligt op een weide. De weide duidt op landschap, natuurelement en landbouw.¹¹ Op de achtergrond is een stad of een dorp, waarmee Čapek waarschijnlijk naar zijn tekst ‘[...] waar de kathedraal eindigt, de koe begint [...]’ (zie boven) verwijst. Het is een silhouet van een stad of een stadsgezicht waarin een kerk centraal is. De concrete plaats is in dit geval onduidelijk. Meer over de kerk zie afbeelding 1:09. De hele afbeelding is van vooren weergegeven. De koeien zijn centraal ook op de volgende afbeelding.

Afb. 1:11 Karel Čapek: Zonder titel [Weide met koeien] (1932: [61])

⁹ Zoekterm ‘water’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/21D/> [geraadpleegd 03.11.2020].

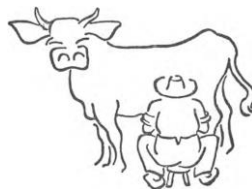
¹⁰ Zoekterm ‘cow’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/47I2112/> [geraadpleegd 03.11.2020].

¹¹ Zoekterm ‘meadow’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/25H17/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Op deze afbeelding zijn op de voorgrond koeien op de weide. Voor de koeien is een water. De koeien spiegelt in het water. ‘De groene polder tusschen de kanalen, met bonte koeien erop; [...]’ (Čapek 1934: [61]). Meer over de spiegeling effect zie afbeeldingen 1:06,1:07 en 1:09. Op de zijden van de illustratie zijn bomen, namelijk loofbomen (zie afbeelding 1:06).

Op de achtergrond van deze afbeelding zijn molens. Het gaat om windmolens die volgens Čapek en embleem van Holland zijn: ‘Tegenwoordig echter wuiven de meeste van deze windmolens niet langer met hun armen en malen zij niet langer water, maar dienen uitsluitend als een embleem van Holland; en het water wordt electrisch gestuwd.’ (1934: 39).

De plaats, die deze illustratie weergeeft, is onbekend. Maar er bestaan in Holland sommige plaatsen met veel molens in een rij. De volgende afbeelding laat de laatste illustratie met een koe zien.

Afb. 1:12 Karel Čapek: Zonder titel [Melken] (1932: 64)

Op de afbeelding 1:12 wordt melken van een koe weergegeven. Het proces van het melken staat op deze afbeelding centraal. Volgens Čapek gaat het om typische wijze van melken van koeien: ‘Pas tegen het vallen van den avond komt er een man in een roeiboot, gaat op een driepoot zitten en melkt de statige koeien.’ (1934: 63).

De boer die de koe melkt heeft een hoed op zijn hoofd en werkkleding passend bij zijn werk. De hoed kon misschien een mode van die tijd zijn omdat meer mensen die Čapek ontmoette en later in zijn boek getekend heeft, hadden een hoed op hun hoofd (zie afbeeldingen 1:04, 1:05, 1:24, 1:33 en 1:35). De kleding bestaat uit lange broek en een hemd met lange mouwen. Het gezicht van de boer is onduidelijk. De stoel waarop hij zit is een driepoot die ook typisch bij melken van koeien is. Het is een klein houten stoeltje zonder armsteun die bij werk gebruikt wordt. De stoel duidt op meubel.¹²

1.4 Andere dieren

Behalve koeien tekende Čapek in zijn boek ook andere dieren, namelijk paarden, schapen en honden. De honden zijn te zien op de volgende afbeelding.

¹² Zoekterm ‘chair’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41A721/> [geraadpleegd 03.11.2020].

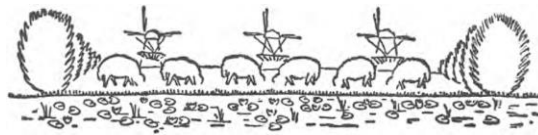

Afb. 1:13 Karel Čapek: Zonder titel [Honden] (1932: 22)

Wat de dieren betreft, was hij geïnteresseerd niet alleen maar in landbouwhuisdieren maar ook in huisdieren. Op de afbeelding 1:13 worden vier honden weergegeven. Hij schrijft over honden als over opvallend verschijnsel (Čapek 1934: 22). Met betrekking tot honden schrijft hij over vrijheid en God. Hij schrijft dat honden zonder muilkorven meer tevreden zijn en dat ze lachen (1934: 22). Karel Čapek heeft een boek over een hond geschreven. Dit boek is ook naar het Nederlands vertaald. De Nederlandse titel van dit boek is *Dasja: oftewel het leven van een pup*.

Deze honden kunnen terriërs zijn maar ze zijn toch verschillend – twee van deze honden zijn groot en twee klein. Dat kan honden in een algemeen zin aanduiden.¹³ De honden zijn van profiel weergegeven. De plaats van deze afbeelding is onduidelijk en onmogelijk om te vinden. Maar omdat Čapek altijd over de muilkorven en vrijheid schrijft, is het mogelijk om te zeggen dat hij die honden in een park in een stad heeft gezien.

De dieren op de volgende afbeelding zijn weer landbouwhuisdieren, namelijk schapen.

Afb. 1:14 Karel Čapek: Zonder titel [Weide met schapen] (1932: 63)

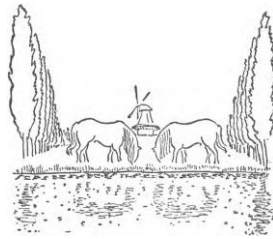
De indeling van de afbeelding 1:14 is hetzelfde zoals de indeling van de afbeelding 1:11. Het enige verschil is dat in plaats van koeien schapen op de voorgrond zijn. Op de achtergrond zijn molens, op zijden zijn bomen, centraal staan schapen en op de voorgrond is waarschijnlijk water. De spiegeling op deze afbeelding is niet goed zichtbaar zoals op de andere afbeeldingen met dit fenomeen.

De bomen op deze afbeelding kunnen zowel loofbomen als struiken zijn. Beiden duiden op een natuurelement. In het algemeen zijn op deze afbeelding overwegend natuurelementen. De afbeelding geeft agrarisch landschap weer. De schapen duiden op ambachten en industrieën.¹⁴

¹³ Zoekterm ‘dog’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/34B11/> [geraadpleegd 03.11.2020].

¹⁴ Zoekterm ‘sheep’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/47I213/> [geraadpleegd 03.11.2020].

De laatste afbeelding met dieren die Čapek in zijn boek tekende is de volgende afbeelding met paarden in het midden.

Afb. 1:15 Karel Čapek: Zonder titel [Weide met paarden] (1932: 62)

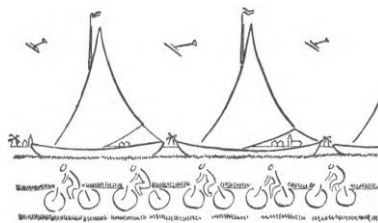
De beeldopbouw van de afbeelding 1:15 is vergelijkbaar met de indeling op de afbeeldingen 1:11 en 1:14. De twee belangrijke verschillen zijn dat op de achtergrond alleen maar een molen in plaats van een rij molens staan en centraal op deze afbeelding staan paarden in plaats van koeien of schapen. Behalve deze twee verschillen is de indeling van deze afbeelding hetzelfde – op de achtergrond een molen, op de zijden bomen, op de voorgrond water en centraal staan dieren.

De bomen kunnen op deze afbeelding de populieren zijn. De weerspiegeling op deze afbeelding is duidelijk. Bij deze afbeelding schrijft Čapek over Friese ruïnes: '[...] een groene polder tusschen kanalen met kudden paarden erop; zware Friesche ruïnes, met platte neuzen en breede schouders, met ponten als zuilen en fladderende manen.' (1934: 62).

De paarden kunnen in het algemeen vervoer op het land en transportmiddel aanduiden. Verder is het een hoefdier die bekend staat voor het paardrijden.¹⁵

1.5 Schepen en boten

Karel Čapek beschrijft in zijn boek verschillende soorten van havens die hij heeft gezien. Deze verschillende soorten heeft hij ook in zijn boek getekend. De eerste afbeelding in dit hoofdstuk is geen haven maar volgens Čapek gaat het om 'Hollandsch landschap' (1934: 42):

Afb. 1:16 Karel Čapek: 'Hollandsch landschap' (1932: 42)

¹⁵ Zoekterm 'horse', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C13141/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Op de afbeelding 1:16 zijn verschillende elementen zichtbaar. Op de voorgrond zijn fietsers op een fietspad waarover in het hoofdstuk 1.1 wordt geschreven. Op de achtergrond maar tegelijkertijd centraal staan boten, namelijk zeilboten. De zeilboten duiden net zoals de fietsen op verkeer en vervoer in het land. Het gaat om een vervoermiddel.¹⁶ De zeilboten staan op het water dat volgens Čapek een zee is (1934: 42).

In de lucht kunnen zowel vliegtuigen als vogels zijn. Het is op de illustratie niet duidelijk te zien. De vliegtuigen geven weer verkeer en vervoer in het land aan.¹⁷ In het algemeen geeft deze afbeelding een overwegend kustlandschap weer.

Omdat bij deze afbeelding het onderschrift ‘Hollandsch landschap’ staat, verbeeldt Čapek zich waarschijnlijk dat deze afbeelding typisch Hollands is. Volgens Čapek behoren boten, fietsers en water tot typische Hollandse elementen.

Wat de havens betreft schrijft Čapek: ‘In zeker opzicht geef ik de voorkeur aan havens waarin visschersbooten liggen, bonten met masten, raas, zeilen en tuig; want dit zijn de droomschepen, zeilbooten die avontuurlijke reizen maken.’ (1934: [50]). Zulk een haven met vissersboten is op de volgende afbeelding te zien.

Afb. 1:17 Karel Čapek: ‘Een oude haven’ (1932: 51)

Čapek noemde dit soort haven ‘Een oude haven’ (1934: 51). Dat is zijn bijschrift bij deze afbeelding. Volgens Čapek gaat het om een typische oude haven van Holland. Op de afbeelding is een rij boten op het water. De boten zijn vissersboten die een vorm van de typische Hollandse klompen hebben. Deze boten op de afbeelding hebben een zeil en mast. Vissersboten duiden op vis, vissers en visserij.¹⁸ Het fenomeen van spiegeling is niet zo zichtbaar als bij de afbeeldingen 1:06,1:07 en 1:09.

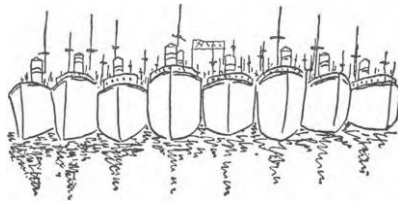
In het algemeen laat deze afbeelding een zeegezicht zien. Op deze afbeelding is overwegend natuurelement zichtbaar. Bij deze afbeelding schrijft Čapek over de dronken kapitein aan boord en over de ontevreden bemanning die allen alleen maar in het verleden zijn. Hij schrijft dat enige die nog bestaan haring-trawlers zijn (1934: [50]-51).

¹⁶ Zoekterm ‘boat’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C23/> [geraadpleegd 03.11.2020].

¹⁷ Zoekterm ‘plane’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C36/> [geraadpleegd 03.11.2020].

¹⁸ Zoekterm ‘fishery’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/47K1/> [geraadpleegd 03.11.2020].

In tegenstelling tot de afbeelding 1:17, laat de afbeelding 1:18 een moderne grote haven zien.

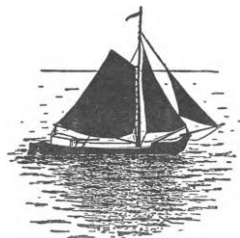
Afb. 1:18 Karel Čapek: Zonder titel [Moderne haven] (1932: 52)

Op de afbeelding 1:18 is ook een rij boten, maar geen zeilboten of vissersboten op het water. Het gaat om schepen met ronde rompen, geladen met koren (Čapek 1934: 52). Bij deze afbeelding schrijft Čapek over Rotterdam en Amsterdam, daarom is het mogelijk dat deze afbeelding een van die plaatsen weergeeft.

[...] in de aan het getij onderhevige havens van Rotterdam, in de dokken en vaarten van Amsterdam, je hebt niet veel kans tusschen deze schepen met ronde rompen, geladen met koren, deze dikbuikige bonten vol kolen, deze dekbonten, elevators, silo's, kranen, loopplanken, baggermachines [...] zware motorbonten en loodsschepen, tusschen deze roodwangige, verhitte sletten van vrachtschepen die volzitten met het schuim van alle havens ter wereld, grijze ertsbonten, logge sleepbooten [...] (Čapek 1934: 52-53).

De spiegeling is op deze afbeelding zoals op de afbeelding 1:17 niet helemaal duidelijk. Deze schepen duiden op economisch leven, transport, communicatie en industrie.¹⁹ Centraal op de afbeeldingen 1:17 en 1:18 is om te vergelijken oude en moderne havens en het verschil duidelijk te laten zien.

De volgende afbeelding geeft geen haven weer. Op deze afbeelding is alleen maar een boot op het water.

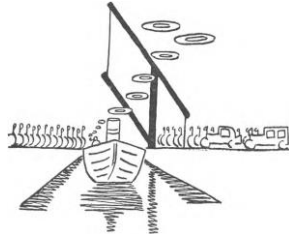
Afb. 1:19 Karel Čapek: Zonder titel [Zeilboot] (1932: 53)

Het is een boot met een mast en een zeil. Een boot duidt op verkeer en vervoer in het land (zie afbeelding 1:16). De spiegeling in water is niet helemaal duidelijk in dit geval. De

¹⁹ Zoekterm 'ship', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C21/> [geraadpleegd 03.11.2020].

boot is niet in een haven maar midden op zee. Čapek schrijft bij deze afbeelding over zware moderne motorboten (1934: 52-53). De motor van een boot is door de mens gemaakte constructie.²⁰ Deze afbeelding laat een zeegezicht zien waarin een motorboot centraal staat.

De volgende illustratie die Čapek in zijn boek tekende is de afbeelding 1:20. In dit geval zijn er op de afbeelding meerdere elementen.

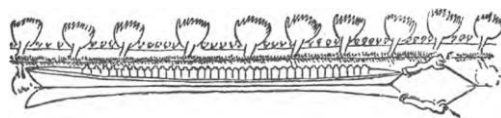

Afb. 1:20 Karel Čapek: 'Een kanaal' (1932: 56)

Op de afbeelding 1:20 is op de achtergrond een brug. Het gaat om een verkeersbrug. Deze brug is ook een ophaalbrug om de boten of schepen veilig over het water onder de brug door te laten varen. Op de brug staat links een rij fietsers (meer over fietsers zie 1.1). Rechts staan behalve fietsen ook auto's. Deze afbeelding laat zien dat volgens Čapek in Holland meer fietsers dan auto's waren. Auto's geven weer het verkeer en vervoer in het land aan.²¹ De brug is een openbare weg of straat over het water. In het algemeen laat deze afbeelding een landschap met door de mens gemaakte constructies zien.

Water waarop de boot vaart is een kanaal volgens het onderschrift die Čapek bij deze afbeelding heeft geschreven (1934: 56). Volgens Čapeks definitie is kanaal een gegraven water tussen de steden. De spiegeling op deze afbeelding is ook niet zeer duidelijk.

Centraal staat op deze afbeelding een stoomboot. De stoomboot is ander soort boot dat Čapek bij zijn reis heeft gezien. Čapek zelf schrijft in zijn boek over de stoomboten uit Java, Indië en Guyana (1934: 52). De laatste afbeelding met een boot is de volgende afbeelding.

Afb. 1:21 Karel Čapek: Zonder titel [Roeiboot] (1932: 64)

Op de afbeelding 1:21 is een boot met melkbussen erop. De melkbussen zijn vol met verse melk. Het gaat om een roeiboot zonder een mast en zeil. De melkbussen worden

²⁰ Zoekterm 'engine', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/47D1/> [geraadpleegd 03.11.2020].

²¹ Zoekterm 'automobile', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/46C161/> [geraadpleegd 03.11.2020].

waarschijnlijk van het land naar de stad gevoerd. Op de achtergrond zijn loofbomen op een rij die op landschap en natuur duiden.

De hele afbeelding duidt op transporteren van melkbussen. Verder geeft deze afbeelding ook landbouw en industrieën weer. Bij het transporteren van de melkbussen schrijft Čapek ook over de treinen: ‘Een boot glipt kalm door het kanaal, beladen met melkblikken; een convoi wagens beladen met melkblikken rammelt over den weg; en treinen puffen naar de stad beladen met melkblikken.’ (1934: 64). Maar hij tekende in zijn boek geen trein.

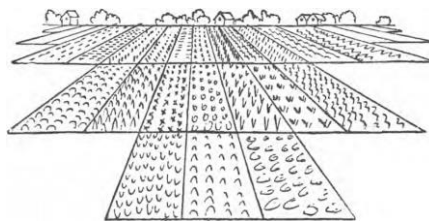
Afbeeldingen 1:16 tot en met 1:21 laten zien verschillende soorten van boten en schepen zien die Čapek in zijn boek tekende op basis van wat hij tijdens zijn reis gezien heeft.

1.6 Tuinieren

Čapek schrijft in zijn boek over Holland en hoe die gevormd wordt:

Het gaat precies als met hun steden: je neemt een stukje zee, dijkt het in en pompt het uit; en op den bodem blijft een rest over, waarbij een aanzienlijk gedeelte van Europa door middel van zijn rivieren zijn vruchtbaarste grond en de zee zijn fijn zand gevoegd heeft; [...] (1934: [40]).

Dit drooggelegd stukje zee wordt polder genoemd. De eerste afbeelding, die polders weergeeft, is de afbeelding 1:22.

Afb. 1:22 Karel Čapek: ‘Polder’ (1932: 41)

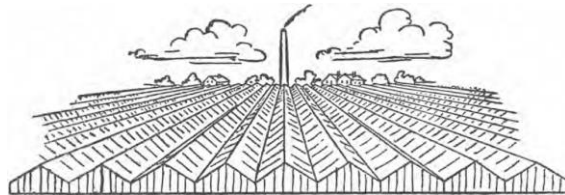
Op de afbeelding 1:22 zijn op de voorgrond bollenvelden. Bollenvelden duiden op natuur.²² Bollenvelden verwijzen ook naar landbouw, namelijk tuinbouw. Op bollenvelden groeien verschillende soorten van bloemen, meestal tulpen, maar op de afbeelding zijn alleen maar bollen omdat Čapek in Holland in verkeerde tijd was: ‘O, Hollandsche polders, wat jammer dat ik het seizoen voor tulpen, narcissen, hyacinten en alles wat de Hollandsche velden zoo bekoorlijk maakt, gemist heb ik had alleen maar bollen zien opgraven, [...]’ (1934: 56).

Op de achtergrond zijn bomen. Het gaat waarschijnlijk om loofbomen die ook op natuur duiden. Verder zijn op de achtergrond ook huizen, waarschijnlijk gewone woonhuizen of boerderijen. Deze afbeelding geeft goed weer hoe de polders volgens Čapek ‘[...]’ ongewoon

²² Zoekterm ‘bulb field’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/471541/> [geraadpleegd 03.11.2020].

rechtlijnig [...]’ (1934: 41) zijn. In het algemeen zijn op deze afbeelding overwegende natuurelementen.

De bloemen hoeven niet alleen maar op de bollenvelden te groeien maar ook in de kassen die zich ook vaak in Holland bevinden, namelijk vooral in Westland. Čapek schrijft dat hij kilometers van Hollands landschap onder het glas gezien heeft. Hij schrijft erbij dat het grote bloemproductie is (1934: 57). Het landschap met kassen is te zien op de volgende afbeelding.

Afb. 1:23 Karel Čapek: ‘Landschap’ (1932: 58)

Op de afbeelding 1:23 zijn op de voorgrond kassen. Kassen staan ook centraal op deze afbeelding. De kassen duiden op natuurelement en bloemproductie (Čapek 1934: 57). Verder zijn de kassen ook door de mens gemaakte constructies.²³ De achtergrond van deze afbeelding is niet goed zichtbaar maar het gaat waarschijnlijk om een stad met een fabriek. De fabriek hangt samen met de kassen en bloemproductie.

Op deze afbeelding zijn ook wolken in de lucht. De wolken duiden op het weer in Holland. De wolken duiden namelijk op vochtig weer met een milde winter. Het is een meteorologisch verschijnsel.²⁴

Het onderschrift bij deze afbeelding is ‘Landschap’ (Čapek 1934: 58). Het gaat waarschijnlijk om een andere afbeelding die volgens Čapek een typisch Hollands landschap weergeeft (zie afbeelding 1:16). De volgende afbeelding hangt ook met de tuinieren en bloemproductie samen.

Afb. 1:24 Karel Čapek: Zonder titel [Tuinman] (1932: 59)

Op deze afbeelding is een tuinman centraal. Hij heeft typische kleding voor zijn werk, namelijk een hemd met lange mouwen en een lange broek. Het gezicht van de man is

²³ Zoekterm ‘greenhouse’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/471531/> [geraadpleegd 03.11.2020].

²⁴ Zoekterm ‘cloud’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/26A/> [geraadpleegd 03.11.2020].

onduidelijk omdat hij vanachter weergegeven wordt. Hij is aan het tuinieren. In zijn hand heeft hij een tuinslang. Hij geeft water aan planten. Op de zijden van de afbeelding zijn bomen. Links zijn naaldbomen en rechts zijn loofbomen.

De zijden van deze afbeelding insinueren dat de tuinman misschien in een kas is. Van de afbeelding is het niet duidelijk of die de binnenkant van de kas of een gewone tuin zou weergegeven. De volgende elementen op deze afbeelding zijn wolken die op het weer duiden (meer zie afbeelding 1:23). Op deze afbeelding is een landschap met overwegende natuurelementen.

1.7 Steden

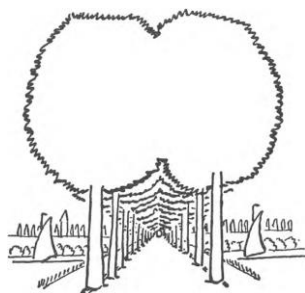
Čapek bezocht tijdens zijn reis verschillende Hollandse steden waar hij ook interessante plaatsen en gebouwen gezien heeft. Hij heeft die ook in zijn boek getekend en beschreven. Het eerste gebouw dat hij gezien heeft, wordt op de afbeelding 1:25 weergegeven.

Afb. 1:25 Karel Čapek: 'Een poort' (1932: 31)

Op de afbeelding 1:25 is een poort weergegeven. Čapek zelf heeft een onderschrift 'Een poort' bij deze afbeelding geschreven (1934: 31). De poort duidt op een historisch monument die door de mens gemaakte constructie is. De poort was in de geschiedenis een onderdeel van een fort of een stadsmuur.²⁵ Er bestaan verschillende poorten in Nederland zoals poorten op het water of poorten in de stad. Deze poort is waarschijnlijk geïnspireerd door het gebouw aan de Nieuwmarkt in Amsterdam. Čapek beschrijft in zijn boek dat oude steden: '[...] zijn alle gelijk [...] versierd met alles wat een pronkzieke en rijke burgerij verraadt, indrukwekkende openbare wagen en met torentjes versierde poorten [...]' (Čapek 1934: 29). De hele afbeelding wordt door een multidimensionaal perspectief weergegeven. De andere plaats, die Čapek interessant vond, is op de volgende afbeelding te zien.

²⁵ Zoekterm 'port', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/45K13/> [geraadpleegd 03.11.2020].

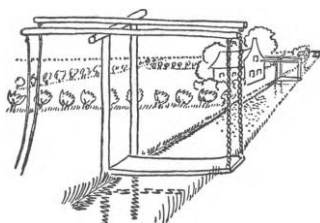

Afb. 1:26 Karel Čapek: Zonder titel [Laan] (1932: 36)

Op de afbeelding 1:26 zijn loofbomen centraal. Ze vormen een laan. Omdat op de zijden van de afbeelding schepen zijn afgebeeld, gaat het waarschijnlijk om een brug. Het is een afbeelding met water die Karel Čapek vaak tekende op zijn illustraties van dit boek als een van de typische Hollandse kenmerken. De schepen op de beide zijden van deze afbeelding zijn zeilschepen die al op de afbeeldingen 1:17 en 1:19 werden beschreven. De achtergrond van deze afbeelding is niet duidelijk. Het kan enerzijds een stad of dorp zijn of kunnen anderzijds bomen zijn. De afbeelding wordt in vooraanzicht weergegeven. De beeldopbouw van deze afbeelding is geometrisch.

Čapek schrijft bij deze afbeelding dat er rechte wegen afgezet met oude bomen bestaan die van een stad tot andere stad leiden. Hij vergelijkt deze oude wegen tot de tijd van Hobbema (1934: [35], zie afbeelding 3:19).

Waardoor Karel Čapek ook gefascineerd werd, zijn ophaalbruggen over kanalen. Hij schrijft: ‘[...] lange wegen en kanalen, een eindeloze aaneenschakeling van kanalen, die het vlakke landschap in tweeën deelen [...]’ (Čapek 1934: [35]). Daarom schilderde hij de ophaalbruggen ook in zijn boek, zie afbeelding 1:27.

Afb. 1:27 Karel Čapek: ‘Een ophaalbrug’ (1932: 37)

De afbeelding 1:27 laat een landschap met een overwegend natuurelement zien. Op deze afbeelding staat een ophaalbrug centraal (meer zie afbeelding 1:20). De ophaalbrug is een door de mens gemaakte constructie.²⁶ Ook het onderschrift bij deze afbeelding is ‘Een ophaalbrug’ die aanduidt dat het belangrijkste element op deze afbeelding de ophaalbrug is (1934: 37). Het is weer mogelijk om in het water de weerspiegeling te zien. Op de achtergrond is een huis dat

²⁶ Zoekterm ‘drawbridge’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/45K1431/> [geraadpleegd 03.11.2020].

waarschijnlijk een woonhuis of een boerderij is. Het huis wordt door weiden omringd. Tussen de weiden staan bomen, namelijk loofbomen. Čapek laat door deze afbeelding het typische Nederlandse platteland zien.

Bij deze afbeelding wilde Karel Čapek samenleving van Nederlanders met water laten zien. Hij schrijft dat deze mensen vertrouwen in hun water hebben en dat bij sommige plaatsen het water stroomt boven en de mensen lopen beneden (1934: 37).

De volgende afbeelding laat niet alleen maar water zien zoals op de vorige afbeelding maar ook een ander monument dat volgens Čapek typisch voor Holland is.

Afb. 1:28 Karel Čapek: 'Een molen' (1932: 38)

Het belangrijkste element op deze afbeelding is een molen (zie afbeelding 1:11). Bij deze afbeelding schrijft Čapek over kanalen omringd met windmolens: '[...] en daardoor zijn deze kanalen omzoomd door rijen windmolens, die geen koren malen, maar water [...]' (1934: 38). Het water wordt op deze afbeelding door de spiegeling weergegeven. De weerspiegeling is op deze afbeelding duidelijk. Door de spiegeling zijn op deze afbeelding twee molens tegelijkertijd afgebeeld. Het onderschrift bij deze afbeelding is 'Een molen' dat aanduidt dat de molen hier het belangrijkste element is (1934: 38).

Bij de molen zijn fietsers en op de andere zijde van het water zijn weer fietsers. Čapek schrijft vaak over fietsers, zie 1.1. Deze afbeelding wordt van vooren weergegeven.

1.8 Strand

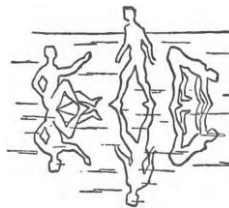
Čapek bezocht tijdens zijn reis ook een strand. Hij schrijft niet alleen over het strand maar ook over het land die tussen polders en zee is: 'MAAR voordat het land werkelijk in contact met de zee komt, kromt het zijn rug enigszins in den vorm van heuveltjes en bergjes; dit zijn de oude duinen [...]' (1934: [45]). De duinen waarover hij schrijft zijn op de volgende afbeelding te zien.

Afb. 1:29 Karel Čapek: 'Duinen' (1932: 46)

Op de afbeelding 1:29 zijn alleen maar duinen te zien. De duinen zijn heuveltjes en bergjes van opgehoopt zand die een kust vormen (Čapek 1934: [45]). Op de duinen op deze afbeelding is gras. Het gras duidt op een natuurelement.²⁷ Het gras beschermt het land door wortels die de duinen op hun plaats houden (Čapek 1934: [45]). In het algemeen geeft de afbeelding 1:29 een landschap weer. Het onderschrift bij deze afbeelding is 'Duinen' (Čapek 1934: 46).

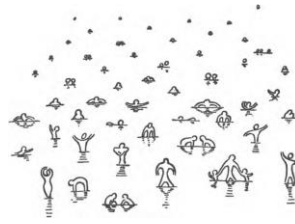
Na de duinen gaat Čapek door met het strand. Hij schrijft over het strand: 'En ik zag, ik weet niet of het in Noordwijk, Katwijk of ergens anders was, een massa aanval van kwallen; het geheele strand was bezaaid met hun doorschijnende, weeke lichamen [...]' (1934: 47). Het strand is op de afbeelding 1:30 te zien.

Afb. 1:30 Karel Čapek: 'Het strand' (1932: 47)

Op de afbeelding 1:30 zijn drie mensen. De mensen zijn onduidelijk. Het gaat alleen maar om silhouetten van mensen. Het is niet duidelijk of het vrouwen, mannen of kinderen zijn. Maar volgens het bijschrift bij deze afbeelding gaat het waarschijnlijk om kinderen die in het zand spelen: '[...] rijen tenten en rieten stoelen, die een kamp vormen voor geheele families, kinderen die in het zand spelen, [...]' (1934: 46). De mensen worden in het water weerspiegeld. De mensen zijn aan het strand. Het is een typisch Hollands strand met zand en duinen (Čapek 1934: [45]). De afbeelding 1:30 hangt wat samen met de afbeelding 1:31.

²⁷ Zoekterm 'grass', URL: <http://www.iconclass.org/rkd/25HH161/> [geraadpleegd 03.11.2020].

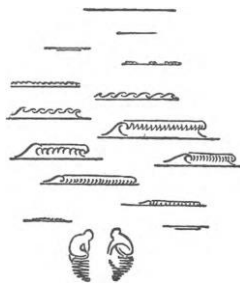

Afb. 1:31 Karel Čapek: Zonder titel [De zee] (1932: 48)

De afbeelding 1:31 is vergelijkbaar met de afbeelding 1:30. Het enige verschil is het aantal mensen in het water. Op deze afbeelding zijn ook onduidelijke mensen die in verschillende posities staan. De mensen zijn ook weerspiegeld in het water maar niet zo duidelijk als op de afbeelding 1:30. Karel Čapek tekende deze afbeelding om te laten zien dat hij ‘[...] de gehele bevolking badende of koesterende in het milde zonnelicht [...]’ zag (1934: 46).

Beide afbeeldingen geven een zeegezicht weer. Het overwegende element op beide afbeeldingen is water. Het water op deze afbeeldingen is de zee. Het onderschrift bij de afbeelding 1:30 is ‘Het strand’ (Čapek 1934: 47).

De volgende afbeelding hangt ook samen met de vorige twee afbeeldingen. Zowel bij de afbeeldingen 1:30 en 1:31 is op de afbeelding 1:32 het overwegende element water.

Afb. 1:32 Karel Čapek: Zonder titel [Golven] (1932: 49)

Op de afbeelding 1:32 is zogenoemde ‘[...] Zondagzee, de democratische zee, versierd met kinderen en ingesloten door de dijken die zij gegraven hebben en de bolwerken die zij van het warme zand gebouwd hebben [...]’ (Čapek 1934: 49). Op de afbeelding zijn golven te zien. De golven zijn een fenomeen verbonden met zee. Het is een vloed of stroom.²⁸

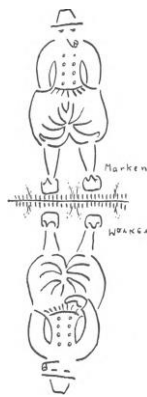
Op de voorgrond van deze afbeelding staan kinderen. Op deze afbeelding zijn alleen maar twee kinderen die aan de kust zijn om te spelen. De kinderen worden in het water weerspiegeld. De spiegeling is op deze afbeelding niet duidelijk. Centraal op deze afbeelding zijn de kinderen.

²⁸ Zoekterm ‘wave’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/25H2311/> [geraadpleegd 03.11.2020].

1.9 Klederdracht

Het laatste herhalende element op Čapeks illustraties is de klederdracht. Hij schrijft over klederdrachten in meerdere plaatsen en vergelijkt deze klederdrachten. Sommige ervan heeft hij ook geschilderd. Over klederdracht schrijft Čapek in het hoofdstuk ‘Oud Holland’ waarbij hij schrijft dat Oud Holland meestal niet zeer oud is (1934: [66]). Čapek schrijft dat de Oud Holland ‘[...] visschersdorpen die niet bestaan van de vischvangst maar van toeristen en schilders (vooral het banale soort); in deze oude dorpen hebben ze oude huizen, oude schepen, oude costuums en oude visschers met baarden en enorme broeken.’ (1934: [66]).

De eerste afbeelding, die Čapek in dit hoofdstuk heeft, is de afbeelding 1:33 waar mannelijke klederdracht te zien is.

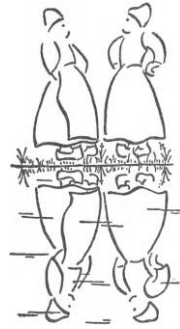

Afb. 1:33 Karel Čapek: Zonder titel [Man in klederdracht] (1932: [67])

Op de afbeelding 1:33 is een man. De man kan zowel van middelbare als van jonge leeftijd zijn. Hij heeft een hoed op zijn hoofd en hij is een pijp aan het roken. Verder heeft hij een hemd met lange mouwen, een keurslijf en een korte wijde broek. Aan zijn voeten heeft hij klompen. Deze kleding is een oud kostuum die op de traditie en volkskunde duidt.²⁹

Op deze afbeelding is de spiegeling goed zichtbaar. Door de spiegeling ziet het eruit alsof er twee mannen op de afbeelding waren. De weerspiegeling van de man is mogelijk dankzij water die op het natuurelement van deze afbeelding duidt. De hele afbeelding is in vooraanzicht weergegeven. De mannelijke klederdracht staat op deze afbeelding centraal. Op de volgende afbeelding is in dezelfde manier vrouwelijke klederdracht weergegeven.

²⁹ Zoekterm ‘folk costume’, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41D3/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Afb. 1:34 Karel Čapek: Zonder titel [Vrouwen in klederdracht] (1932: 69)

Op de afbeelding 1:34 staan twee vrouwen. De vrouwen zijn in klederdracht gekleed. Hun gezichten zijn onduidelijk. Ze hebben gevleugelde mutsen op hun hoofd. Verder hebben ze gestreepte rokken. Op hun voeten dragen ze klompen zoals de man op de afbeelding 1:33.

Op deze afbeelding zijn de vrouwen ook weerspiegeld in het water. De weerspiegeling is duidelijk. De afbeelding ziet eruit alsof er vier vrouwen zijn afgebeeld. Ook op deze afbeelding staat het traditionele kostuum centraal.

Op de volgende afbeelding zijn mannen die niet in hele klederdracht zijn afgebeeld maar zij dragen sommige onderdelen ervan.

Afb. 1:35 Karel Čapek: Zonder titel [Vier zittende mannen] (1932: 71)

Op de afbeelding 1:35 staan vier mannen die samen op een bank zitten. Alle vier de mannen hebben een hoed op hun hoofd. Verder is hun kleding onduidelijk. Ze hebben waarschijnlijk overhemden met lange mouwen en lange broeken. Aan hun voeten hebben ze waarschijnlijk klompen. Alle vier de mannen hebben een baard. Dat duidt op een man in het algemeen in biologische zin.³⁰ Ze zijn waarschijnlijk van oudere leeftijd. Twee mannen hebben een stok. Dat duidt ook op een oudere leeftijd.³¹

De bank is een houten meubel om op te zitten. De bank duidt op de materiële aspecten van het leven.³² De afbeelding wordt in het algemeen in vooraanzicht weergegeven.

³⁰ Zoekterm 'beard, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/31A534/> [geraadpleegd 03.11.2020].

³¹ Zoekterm 'walking stick, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41D263/> [geraadpleegd 03.11.2020].

³² Zoekterm 'bench, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/41A723/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Čapek schrijft bij deze afbeelding: '[...] nergens zie je zooveel oude mensen als in Holland, de banken zitten vol en zij verheugen zich in de warmte van het milde zonlicht en deelen de onaangenaamheden van een eenzamen, ouden dag met elkaar.' (1934: 71,73). De volgende afbeelding geeft alleen maar een man weer.

Afb. 1:36 Karel Čapek: 'Musiek' (1932: [72])

Op de afbeelding 1:36 is een man met een harmonica. Bij deze afbeelding wilde Čapek een nationale muziek laten zien: 'Wat de nationale muziek betreft, deze bestaat hoofdzakelijk uit de harmonica. Dit is het gezondste instrument, omdat zij de verbreding van de schouders geweldig bevorde.' (1934: 73). Dat duidt ook het onderschrift die bij deze afbeelding in het boek is.

De man op deze afbeelding is in klederdracht. Hij heeft een hoed van scheepvel, een hemd met lange mouwen en een lange broek. Hij heeft een keurslijf. Aan de voeten heeft hij klompen. De klederdracht op deze afbeelding is anders dan de klederdracht op de afbeelding 1:33. De afbeelding is in vooraanzicht weergegeven. Het andere element op deze afbeelding is een harmonica. De harmonica duidt op kunst, muziek en bezigheid. Het is een toetsenbord instrument.³³

Centraal op deze afbeelding zijn de Hollandse tradities die door harmonica en door de klederdracht weergegeven worden.

³³ Zoekterm 'accordion, URL: <http://www.iconclass.org/rkd/48C7335/> [geraadpleegd 03.11.2020].

Hoofdstuk 2. Clichés en iconische beelden

Op de illustraties die in Čapeks boek *Over Holland* zijn, worden verschillende elementen vaak herhaald. Deze elementen kunnen clichés of iconische beelden van Holland aanduiden. Daarom zullen deze elementen in volgend hoofdstuk met betrekking tot ansichtkaarten of reclame worden beschreven. Er wordt beschreven hoe bekend deze elementen in die tijd zijn geweest. Verder nog in welke mate ze als iconisch kunnen worden beschouwd. De mate van cliché wordt ten eerste in verschillende elementen getoond en ten tweede in recensies van kranten zowel de Nederlandse kranten als de Tsjechische.

Geen enkel vervoermiddel wordt zo met Nederland geassocieerd als de fiets (Visser-Ahlers 2019). In 1901 had een op de 38 Nederlanders een fiets, in 1930 was dat al een op tweeënhalf en het aantal zou alleen maar toenemen (Visser-Ahlers 2019). Piet Jordaan schreef zijn boek *De Fietsrepubliek* waarin hij het fenomeen van fietsen in Nederland beschrijft, alhoewel hij zelf uit Amerika komt. Frits Abrahams schrijft in *NRC Handelsblad* dat fietsen voor Nederlanders zo gewoon zijn, dat ze misschien een buitenstaander nodig hebben om hun de ogen te openen (Abrahams 2013). Wanneer Piet Jordaan voor het eerst in Amsterdam was, werd hij zoals Karel Čapek door de eindeloze stoet tweewielers in de stad gefascineerd (Čapek 1934: 17). Daarom besloot hij het boek over de geschiedenis van fietsers in Nederland te schrijven (Jordan 2020).

Als iemand Nederland zegt, stellen mensen zich vaak molens voor. De eerste windmolens verschenen in Nederland in de loop van de dertiende eeuw (Z. n. 2020f). In deze standaardmolens werd graan tot meel gemalen. Pas in de vijftiende eeuw kwamen molens voor de bemaling van polders (Z. n. 2020f). De tweede helft van de negentiende eeuw wordt als hoogtepunt beschouwd. In die tijd waren in Nederland ongeveer negen duizend molens (Z. n. 2020f). Door het droogmalen van meren en plassen door poldermolens zijn onder andere Schermer, Purmer en Beemster ontstaan die Čapek op zijn illustraties waarschijnlijk heeft weergegeven. Na de Tweede Wereldoorlog is het overgrote deel van de laatste windmolens ermee gestopt. Tegenwoordig zijn molens beschermd monumenten (Z. n. 2020f).

Het andere element dat met Nederland verbonden wordt, zijn koeien. Koeien zijn de koninginnen van het platteland. Ze zijn een van de belangrijkste Nederlandse exportproducten (Bakels 2002: 500). Nederlands grond is te nat voor gewas maar ideaal voor gras. Daarom zijn koeien op Nederlandse weilanden al duizend jaar maar ze moesten zich qua vorm, kleur en functie aan de behoeften van de eigenaars aanpassen (Bakels 2002: 500). Tegenwoordig worden de koeien vooral voor de productie van boter en melk gehouden.

Koeien worden vaak in schilderijen van Nederlandse schilders weergegeven. De eerste afbeelding met een koe is van 1565 van Pieter Beughel de Oude (Bakels 2002: 503). Maar de

schilderijen van koeien werden pas in de zeventiende eeuw verspreid vooral door schilders als Paulus Potter, Aelbert Cuyp en Adriaen van de Velde (Bakels 2002: 503, meer zie 3.1). Het schilderen van koeien begon een typisch genre voor Nederland te worden.

Het andere element dat onlosmakelijk met Nederland verbonden is, is de tulp. De tulpen komen oorspronkelijk niet uit Nederland. Ze zijn via Kazachstan, Perzië, China, Turkije en Antwerpen ongeveer in 1593 in Holland terechtgekomen (Z. n. 2020q). De vochtige polders samen met koude nachten vormen een ideale omgeving voor het groeien van tulpen. De eerste Nederlandse tulpen waren in de Hortus Botanicus in Leiden (Z. n. 2020q). De eerste tulpen waren duur en daardoor niet bereikbaar voor veel mensen. Pas na het midden van de negentiende eeuw ging de prijs lager en meer mensen konden zich de tulpen veroorloven. Daarom moesten steeds grotere stukken grond met bollen worden beplant. Dat is de reden waarom tegenwoordig in Nederland zo veel bloemenbollenvelden zijn. De grootste bloemenexpositie is in De Keukenhof die in 1950 is ontstaan (Z. n. 2020a). Tegenwoordig staat Nederland bekend om haar tulpen en andere bloemen. Dit land wordt vaak bloemenwinkel van de wereld genoemd (Z. n. 2020p). De tulpen worden op grote bloemenbollenvelden vol met rijke kleuren gegroeid. Verder zijn in de lente in het Nederland verschillende tulpenfestivals.

Grachten behoren tot Nederland. In veel van de oude Nederlandse steden zijn grachten. Deze grachten hadden in het verleden de functie van transportwegen (Z. n. 2020g). De steden die beroemd zijn voor de mooie grachten, zijn behalve Amsterdam ook Alkmaar, Utrecht, Dordrecht, Leiden, Groningen, Leeuwarden en Amersfoort. Maar de beroemdste grachten zijn in Amsterdam. De Amsterdamse grachtengordel is op de UNESCO-lijst geplaatst. Deze grachtengordel werd in de Gouden Eeuw gebouwd (Z. n. 2012). De stad zelf heeft een bijnaam Venetië van het Noorden (Z. n. 2020g).

De eerste grachten werden in Amsterdam voor waterbeheersing en stadsindeling gegraven. De belangrijkste grachten in Amsterdam zijn de Herengracht, de Keizersgracht en de Prinsengracht (Z. n. 2020b). De Herengracht is naar de Heren Regeerders van de stad Amsterdam genoemd, de Keizersgracht is naar Heilige Roomse Keizer Maximiliaan I. vernoemd en de Prinsengracht is naar Prins van Oranje genoemd (Z. n. 2012). Hoe de namen al van deze grachten aanduiden, waren deze grachten voor rijke inwoners van Amsterdam bedoeld.

Zoals het water en grachten behoren de schepen en boten ook tot Nederland. In Nederland zijn sloten, vaarten, kanalen, plassen, meren en rivieren. Bijna één derde van het land ligt onder het zeeniveau. In de negentiende eeuw was scheepsbouw een belangrijke tak van Nederlandse economie (Dirkzwager 1993: 67). In die tijd werden verschillende soorten schepen gemaakt zoals zeeschepen, koopvaardijsschepen, vissersschepen, binnenvaartschepen en plezierboten. Rondom 1870 vinden twee belangrijke veranderingen plaats (Dirkzwager

1993: 67). Ten eerste was dat het overgaan van zeilboten naar stoomboten en ten tweede was dat het overgaan van houten scheepsbouw naar ijzeren en stalen scheepsbouw.

Het laatste element is met betrekking tot Nederland minder bekend. Maar Čapek schilderde ook een paar illustraties met traditionele Nederlandse klederdracht. Klederdracht is ongeveer in de zestiende eeuw in Nederland ontstaan (Z. n. 2020m). Voor de mensen van het platteland was de klederdracht een belangrijk onderscheidsteken van folklore. De mensen hadden het gevoel dat ze ergens bij hoorden. Mensen naaiden, breiden, haakten en verstelden hun klederdracht zelf. Tegenwoordig wordt klederdracht niet vaak gedragen. Alleen maar mensen in groepen die aan de geschiedenis aandacht besteden willen, dragen klederdracht. Na de Tweede Wereldoorlog en de komst van een jongere generatie van de jaren vijftig en zestig werd het dragen van klederdracht beëindigd (Z. n. 2019a).

Alle elementen die boven genoemd zijn, behoren tot stereotypen of clichés van Nederland gedurende lange tijd. Volgens het project *Proud to be Dutch* worden de ideale beelden van Nederlanders met betrekking tot tijd bepaald (Overmeer 2016). Er bestaat een zogenoemde collectieve identiteit die steeds terugkomt. Tot deze identiteit behoren bijvoorbeeld de koeien die al in de zestiende eeuw op de voorgrond van Nederland treden (Overmeer 2016). Er bestaat ook een strijd tegen de clichés die beweren dat Nederland niet meer een land van klompen of molens is (De Greef 2017).

Iets wat in ene eeuw een positief kenmerk is, kan in andere eeuw een negatieve connotatie krijgen en daardoor de identiteit onzeker maken. De identiteit is geen vast kenmerk. Het is een actief proces van bewerken. De buitenlanders zien de typische kenmerken van Nederland anders dan Nederlanders. De meerderheid van de reizigers zag niet wat buiten de provincie Holland was. Ze zagen geen platteland buiten steden, lage klassen of boerderijen. Daarom waren de kenmerken die typisch voor provincie Holland waren als de typische kenmerken voor het hele Nederland beschouwd (Frijhoff 2019: 18).

Uit de nieuwe enquête blijkt dat het Nederlandse landschap een van de belangrijke kenmerken voor het beperken van de identiteit is. In deze enquête werd vaak water in verschillende varianten benoemd zoals grachten, sloten, rivieren, Deltawerken, zee, duinen, dijken en sluizen (Kullberg e. a. 2019: 24). Naast deze elementen van water benoemden Nederlanders andere landschapselementen zoals molens, bloemenbollenvelden en koeien (Kullberg e. a. 2019: 24).

Sommige van Čapeks illustraties geven de echte plaatsen weer. Sommige waren misschien door reclame of ansichtkaarten uit die tijd geïnspireerd. De andere illustraties konden door schilderijen geïnspireerd worden. In dit hoofdstuk worden Čapeks illustraties met echte plaatsen op foto's, reclame en ansichtkaarten vergeleken. In volgend hoofdstuk worden dan de illustraties met schilderijen vergeleken.

Čapek was alleen maar paar dagen in Nederland en dat is niet genoeg tijd om een land in z'n geheel te leren kennen. Daarom bevatten zijn illustraties elementen die typisch zijn voor de aandacht van een toerist. De toerist kijkt in een vreemd land naar iets opvallend zoals een vlak land met molens en de groene houtbouw die later iconen van dat gebied worden (Kullberg e. a. 2019: 2). Wie denkt aan het Nederlandse landschap doet dat vanuit een perspectief van culturele producten zoals schilderijen, literatuur of ansichtkaarten. Daarom zijn ze beeldbepalend geworden (Leerssen 2019b: 6).

2.1 Vergelijken met ansichtkaarten

Van de elementen die op Čapeks illustraties voorkomen en de indeling van deze illustraties is het duidelijk dat Čapek niet alleen door zijn ervaring geïnspireerd werd maar ook door de ansichtkaarten die hij kon zien. Hij was een toerist in Holland daarom is het mogelijk dat hij ansichtkaarten zag. De ansichtkaarten zijn voor toeristen. Het is mogelijk dat Čapek zijn boek ook op toeristen wilde richten. Hieronder worden de elementen en de indeling van deze illustraties met ansichtkaarten vergeleken.

Wat de heilige gracht met een kerk betreft, kan die in Amsterdam, Delft of Edam zijn. In deze drie steden is een gracht met een kerk in een vergelijkbare indeling. Al deze drie steden hadden tussen 1899-1940 ansichtkaarten met dit motief. Bovendien schrijft Čapek over twee van deze steden in zijn boek, namelijk schrijft hij over de grachten van Delft en Amsterdam (Čapek 1934: 27).

Afb. 2:01 Delft (ansichtkaart)

Afb. 2:02 Amsterdam
(ansichtkaart)

Afb. 2:03 Edam (ansichtkaart)

De afbeelding 2:01 geeft Delft van 1899 weer.³⁴ Op de afbeelding 2:02 is Amsterdam in 1922³⁵ en de afbeelding 2:03 laat Edam tussen 1920-1940 zien.³⁶ De indeling van deze drie ansichtkaarten is dezelfde als de indeling van Čapeks illustratie. Op alle drie ansichtkaarten is een kerk op de achtergrond en bomen op de zijden. Het enige verschil is dat in Amsterdam geen stenenbrug is.

De kerk op de afbeelding 2:01 is de Oude Kerk van Delft. Het officiële bouwjaar van deze kerk is 1246 (Z. n. 2020c). De ramen in deze kerk zijn zeer kleurig en speciaal. In de kerk is het mogelijk om bijvoorbeeld het Wilhelminaraam te zien. In 1536 gingen alle ramen door de stadsbrand verloren (Z. n. 2020c). Op de afbeelding 2:02 is de Amsterdamse Groenburgwal met de toren van de Zuiderkerk te zien. Dit gebied werd pas in 1593 bij de stad Amsterdam gevoegd (Z. n. 2020h). De afbeelding 2:03 laat de Grote of Sint Nicolaaskerk zien. Deze kerk behoort tot de honderd rijksmonumenten van Nederland. Zoals de Oude Kerk van Delft is deze kerk ook bekend door zijn gebrandschilderde ramen (Z. n. 2020d).

De andere illustratie die volgens Čapek een poort is, werd waarschijnlijk door een gebouw van Nieuwmarkt in Amsterdam geïnspireerd (zie afbeelding 1:25). De Nieuwmarkt in Amsterdam werd in ansichtkaarten vaak weergegeven. De beeldopbouw van het gebouw op Čapeks illustratie is dezelfde als de indeling van de Nieuwmarkt in Amsterdam op deze twee ansichtkaarten.

Afb. 2:04 Nieuwmarkt Amsterdam
(ansichtkaart)³⁷

Afb. 2:05 Gebouw van Nieuwmarkt
(ansichtkaart)³⁸

³⁴ Kaart nummer 382908 – Oud-Delft en Oude Kerk, URL:

https://postcardsfrom.nl/index.php?p1=&p2=0&omschrijving=382908&uitg_like=&thema=0&new=&prijsvan=1&prijsstot=99 [geraadpleegd 08.11.2020].

³⁵ Kaart nummer 378726 – Groenburgwal, URL:

https://postcardsfrom.nl/index.php?p1=&p2=0&omschrijving=378726&uitg_like=&thema=0&new=&prijsvan=1&prijsstot=99 [geraadpleegd 08.11.2020].

³⁶ Kaart nummer nh_2226 – Edam Voorhaven, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_2226 [geraadpleegd 08.11.2020].

³⁷ Kaart nummer nh_13917 – Amsterdam De Waag, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_13917 [geraadpleegd 08.11.2020].

³⁸ Kaart nummer nh_10358 – Amsterdam Nieuwmarkt met waag, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_10358 [geraadpleegd 08.11.2020].

De Nieuwmarkt Amsterdam is een Amsterdamse markt sinds de zeventiende eeuw (Z. n. 2020n). De gedachte was dat de boeren hier hun producten konden verkopen. Dit gebouw dat bekend staat als De Waag, was vroeger een waag, daarna medische faculteit en nu een restaurant (Z. n. 2020n).

Wat tot de Nederlandse clichés behoort, zijn de bollenvelden. Daarom is het mogelijk ook deze velden in verschillende ansichtkaarten voor toeristen te zien. Op Čapeks illustratie zijn de bollenvelden op de voorgrond van de illustratie en op de achtergrond is drop of bomen. Dat is niet duidelijk. Op de ansichtkaarten die ik gevonden heb, staan zowel gebouwen als bomen.

Afb. 2:06 Schoten (ansichtkaart)

Afb. 2:07
Bloemenbollenvelden
(ansichtkaart)

Afb. 2:08 Bollenvelden
(ansichtkaart)³⁹

Op de afbeeldingen 2:06 en 2:08 staan op de achtergrond gebouwen in tegenstelling tot de afbeelding 2:07 waar alleen maar bomen zijn. De afbeelding 2:06 laat Schoten van 1901 zien.⁴⁰ De afbeeldingen 2:07 en 2:08 geven een onbekende plaats weer. Op de afbeelding 2:07 is een bijschrift ‘Hollands bloemenvelden (Hyacinthen)’.⁴¹ Dat duidt erop dat de plaats niet belangrijk is maar alleen de bloemenbollenvelden belangrijk zijn. De indeling van deze ansichtkaarten is vergelijkbaar met de indeling van Čapeks illustratie. Omdat er een groot aantal ansichtkaarten met deze thematiek bestonden, konden de bloemenbollenenvelden een van de clichés van Holland worden. Omdat Čapek Nederland met de ogen van een toerist keek, merkte hij deze velden op en tekende die ook in zijn boek.

Het Čapeks hoofdstuk ‘Aan het strand’ is ook geïnspireerd door de ansichtkaarten. Veel mensen badend in de zee of spelend aan het strand was ook een terugkerend motief op de

³⁹ Kaart nummer 367001 – Bloembollenveld ‘Spaarnhove’, URL:

<https://postcardsfrom.nl/index.php?action=viewcard&data=367001%7C1901%7CSchoten%20NH%7CBloembollenveld%20%27Spaarnhove%27%7C5%7CP.%20v.%20Cittert%20Zonen%2C%20Haarlem> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁰ Kaart nummer th_1375 – Gezicht op bollenvelden, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/th_1375 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴¹ Kaart nummer th_02590 – Gezicht op bollenvelden, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/th_02590 [geraadpleegd 08.11.2020].

ansichtkaarten van die tijd. Ik heb vier ansichtkaarten van Hoek van Holland gevonden. Op deze ansichtkaarten zijn mensen aan het strand of in de zee. De indeling van deze ansichtkaarten is weer vergelijkbaar met de indeling van Čapeks illustraties.

Afb. 2:09 Strand (ansichtkaart)⁴²

Afb. 2:10 Strandleven (ansichtkaart)⁴³

Afb. 2:11 Kinderen op strand (ansichtkaart)

Afb. 2:12 Zeegezicht (ansichtkaart)⁴⁴

De afbeelding 2:11 is van 1927.⁴⁵ De afbeeldingen 2:09, 2:10 en 2:12 waren tussen 1920-1940 genomen. De elementen op deze ansichtkaarten zijn dezelfde als de elementen op Čapeks illustraties, namelijk mensen en de zee. De afbeelding 2:11 lijkt op de afbeelding 1:30 met de drie mensen op de voorgrond. De restende drie ansichtkaarten lijken meer op de afbeelding 1:31 met veel mensen in verschillende posities.

Hoek van Holland dat op alle vier de ansichtkaarten weergegeven wordt, is in 1864 ontstaan ten tijde van het graven van de Nieuwe Waterweg (Z. n. 20201). Sinds 1914 behoort Hoek van Holland tot de stad Rotterdam. Al in het begin van de twintigste eeuw wordt deze plaats als unieke badplaats beschouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het bijna geheel ontruimd en gesloopt door de Duitsers (Z. n. 20201). De sporen ervan zijn tot vandaag zichtbaar. Tegenwoordig biedt Hoek van Holland zee, strand, duinen, boulevard, haven, polders en attracties aan (Z. n. 20201).

⁴² Kaart nummer zh_20141 – Hoek van Holland Strandleven, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/zh_20141 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴³ Kaart nummer zh_20162 – Hoek van Holland in het R.V.S Bad, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/zh_20162 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁴ Kaart nummer zh_20161 – Hoek van Holland in het bad, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/zh_20161 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁵ Kaart nummer 373984 – Pootje Baden, URL: <https://postcardsfrom.nl/index.php?action=viewcard&data=373984%7C1927%7CHoek%20van%20Holland%7CPootje%20Baden%7C1%7CInka%2C%20Rotterdam> [geraadpleegd 08.11.2020].

Met het strand hangen de duinen samen. Čapek tekende in zijn boek ook duinen. Zowel het leven aan het strand als de duinen zijn te vinden op de ansichtkaarten. Ik heb vier ansichtkaarten van Schoorl gevonden en een van Bergen aan Zee.

Afb. 2:13 Schoorl (ansichtkaart)

Afb. 2:14 Duinen
(ansichtkaart)⁴⁶

Afb. 2:15 Duinen in Schoorl
(ansichtkaart)⁴⁷

Afb. 2:16 Landschap met duinen
(ansichtkaart)⁴⁸

Afb. 2:17 Duinlandschap (ansichtkaart)⁴⁹

De afbeelding 2:13 is van 1920.⁵⁰ De andere vier ansichtkaarten zijn van 1930. Alle ansichtkaarten behalve de afbeelding 2:17 geven Schoorl weer. Op alle ansichtkaarten zijn

⁴⁶ Kaart nummer – RAA012007773, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/473ca641-0580-4d76-9bf0-105e2e0f75b0/media/a497d0de-7e1e-4153-9957-7e4b815ac19f?mode=detail&view=horizontal&q=duinen&rows=1&page=5&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1930%20TO%201930%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁷ Kaart nummer – RAA012007735, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/f5587a64-e9f6-4113-9c1a-71e1d0c4d737/media/3934fdfd-67b1-4901-b7aa-28f6950ca535?mode=detail&view=horizontal&q=duinen&rows=1&page=14&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1930%20TO%201930%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁸ Kaart nummer – RAA012007736, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/ee0a4b3a-6ba1-440a-938c-a1257361d580/media/d4f46f19-8803-4047-84a7-ae422c5680d0?mode=detail&view=horizontal&q=duinen&rows=1&page=2&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1930%20TO%201930%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁴⁹ Kaart nummer – RAA012007867, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/56e6aa85-791e-4a77-ac10-c0d2ec6c53fa/media/92f2cce9-3fdd-478a-87f5-23d27ceb83b8?mode=detail&view=horizontal&q=duinen&rows=1&page=8&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1930%20TO%201930%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵⁰ Kaart nummer – RAA012007830, URL: <https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/1748ecb3-7fad-459e-ab95-b9e91b1324ac/media/b99d9bbe-800a-41d7-b6db->

alleen maar duinen met een gras te zien. Dat is precies hetzelfde wat op Čapeks illustratie staat. Schoorl is bekend om het Nationale Park dat ongeveer zestig kilometer aan wandelpaden heeft. In dit park bevinden zich ook ruim vijf kilometer brede duinen. Volgens de auteur van het reisartikel heeft deze plaats misschien wel het mooiste duingebied van Noord-Holland (Z. n. 2020o).

Zowel de mannelijke als de vrouwelijke klederdracht waren ook zichtbaar op de Ansichtkaarten. Čapek schrijft namelijk over de klederdracht van het eiland Marken en van Volendam. Hij schrijft dat het traditionele Nederland niet zo traditioneel is. Hij beweert dat de klederdracht, klompen en traditionele vissersboten al verleden tijd zijn en dat deze gebieden van Holland alleen maar op toeristen gericht zijn (Čapek 1934: [66],68).

Wat de mannelijke klederdracht betreft, heb ik één Ansichtkaart van Volendam en één Ansichtkaart van Marken gevonden om te laten zien, hoe deze klederdrachten eruit zagen.

Afb. 2:18 Volendam (Ansichtkaart)

Afb. 2:19 Marken (Ansichtkaart)

De afbeelding 2:18 laat klederdracht van Volendam voor 1920 zien⁵¹ en de afbeelding 2:19 laat klederdracht van Marken van 1901 zien.⁵² Door de korte wijde broek is het mogelijk om te zeggen dat op Čapeks illustratie klederdracht van Marken te zien is. Het andere verschil tussen deze klederdrachten is behalve de broeken het hoofddekseel. Terwijl in Volendam de mannen een bontmuts op hun hoofd dragen, dragen ze in Marken een hoed. Het hoofddekseel bevestigt dat het om klederdracht van Marken op Čapeks illustratie gaat. Mannen in beide gebieden hebben een hemd met lange mouwen en een keurslijf.

Het verschil tussen Čapeks illustratie en deze Ansichtkaarten is dat op de Ansichtkaarten geen spiegeling in het water te zien is. Maar Čapek tekende spiegeling in meer van zijn

c029ed8cbc23?mode=detail&view=horizontal&q=duinen&rows=1&page=29&fq%5B%5D=search_s_dateringe
xact:%5B1920%20TO%201920%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵¹ Kaart nummer nh_12667 – Volendam Klederdracht Jongens, URL:
https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_12667 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵² Kaart nummer 367084 – Marken, URL:
<https://postcardsfrom.nl/index.php?action=viewcard&data=367084%7C1901%7C-%7CMarken%7C4%7CN.J.%20Boon%2C%20Amsterdam> [geraadpleegd 08.11.2020].

illustraties en dat niet alleen in dit reisverhaal maar ook in andere reisverhalen die hij geschreven en geïllustreerd heeft, bijvoorbeeld in *Reis naar Noorden* zijn meer illustraties met spiegeling. Daarom kan de spiegeling als Čapeks tekenstijl beschouwd worden. Bovendien heeft een man op Čapeks illustratie een pijp in zijn mond terwijl op de ansichtkaarten geen pijp is. Verder is op Čapeks illustratie alleen maar een man in zijn spiegeling terwijl in de afbeelding 2:18 het drie mannen zijn. De aanwezigheid van water die Čapek in de spiegeling heeft aangeduid, wordt op afbeelding 2:19 door een zeilboot op de achtergrond aangeduid.

Wat de vrouwelijke klederdracht betreft, heb ik de klederdracht van Hindeloopen, Volendam en Marken gevonden. Tussen deze klederdrachten zijn ook kleine verschillen al zien ze op het eerste gezicht hetzelfde eruit. In dit geval schrijft Čapek in zijn boek over de klederdracht van Volendam (Čapek 1934: [66]).

Afb. 2:20 Hindeloopen
(ansichtkaart)

Afb. 2:21 Volendam
(ansichtkaart)

Afb. 2:22 Marken
(ansichtkaart)

De afbeelding 2:20 laat klederdracht van Hindeloopen tussen 1920-1940 zien,⁵³ de afbeelding 2:21 laat klederdracht van Volendam tussen 1920-1940 zien⁵⁴ en de afbeelding 2:22 laat klederdracht van Marken tussen 1920-1940 zien.⁵⁵ Uit deze ansichtkaarten blijkt dat de klederdracht van Volendam makkelijker is wat de kleuren betreft. Het ziet eruit alsof de klederdracht van Volendam ook minder lagen had. Het grootste verschil op het eerste gezicht zichtbaar is een muts die in Volendam gevleugeld is. Verder dragen de vrouwen in Hindeloopen in tegenstelling tot Volendam en Marken geen klompen.

⁵³ Kaart nummer f_7736 – Hindeloopen in klederdracht, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/f_7736 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵⁴ Kaart nummer nh_12676 – Volendam Klederdracht, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_12676 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵⁵ Kaart nummer nh_20874 – Marken Wasdag klederdracht, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_20874 [geraadpleegd 08.11.2020].

Op Čapeks illustratie zijn twee vrouwen met klompen met hun weerspiegeling in het water. Noch de weerspiegeling noch het water zijn zichtbaar op deze Ansichtkaarten. Aan de andere kant zijn op alle Ansichtkaarten zoals op Čapeks illustratie twee vrouwen afgebeeld.

Tot de plaatsen die in Čapeks boek getekend worden, behoort Zaandam die op de afbeelding 2:23 weergegeven. Deze Ansichtkaart laat Zaandam voor 1920 zien.⁵⁶

Afb. 2:23 Zaandam (ansichtkaart)

Afb. 2:24 Rotterdam (ansichtkaart)

In tegenstelling tot de afbeelding 2:23 laat de afbeelding 2:24 Rotterdam van 1906 zien.⁵⁷ De indeling van de afbeeldingen 2:23 en 2:24 is vergelijkbaar met Čapeks illustratie. De concrete plaats die op de afbeelding 2:23 waar Zaandam is, is een Weg langs de Haven. Links van deze weg zijn verschillende boten en schepen. Op Čapeks illustratie zijn zeilboten op beide zijden van de laan die centraal is. De afbeelding 2:24 laat Laan langs de Maas zien. Dat duidt erop dat ook op deze Ansichtkaart naast de loofbomen water is maar het is niet helemaal zichtbaar op deze Ansichtkaart. De laan van loofbomen is centraal zowel op deze Ansichtkaarten als in Čapeks afbeelding.

Ook Vlaardingen voor 1920 heeft een vergelijkbare beeldopbouw met één van Čapeks illustraties. Het gaat namelijk om de afbeelding 2:25.

⁵⁶ Kaart nummer nh_18487 – Zaandam Weg langs de Haven, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_18487 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵⁷ Kaart nummer PBK-5401 – Laan in de Oude Plantage, URL: https://stadsarchief.rotterdam.nl/zoek-en-ontdek/beeld-en-geluid/zoekresultaat-beeldgeluid/?mivast=184&mizig=299&miadt=184&milang=nl&mizk_alle=laan%20in%20de%20oude%20plantage&miview=gal [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:25 Boerderij (ansichtkaart)⁵⁸

Op de afbeelding 2:25 zijn boerderijen met de ophaalbrug van Vlaardingen te zien. Deze twee elementen zijn de belangrijkste elementen zowel op deze ansichtkaart als op Čapeks illustratie. Het grote aantal bomen is ook op deze ansichtkaart en Čapeks illustratie te zien. Verder is op beide afbeeldingen een kanaal. Het ziet eruit alsof Čapek deze ansichtkaart gekopieerd heeft.

Het boerderijsoort dat zowel op Čapeks illustratie als ook op deze ansichtkaart is, heeft meerdere functies in één gebouw. Daarin zijn zowel het woongedeelte als de stallen en de hooiopslag (Z. n. 2020k). Maar er bestaan veel varianten binnen een boerderijsoort.

Niet alleen maar plaatsen maar ook schepen zijn te zien op ansichtkaarten. De afbeelding 2:26 laat een zeilboot langs de kant zien. Naast de zeilboot staan twee kinderen.

Afb. 2:26 Alkmaar (ansichtkaart)

De afbeelding 2:26 laat Alkmaar voor 1920 zien.⁵⁹ Čapek wilde op zijn illustratie benadrukken dat de zeilboten aan de kant liggen, waar mensen lopen of fietsen. Dat is het grootste verschil tussen deze ansichtkaart en zijn illustratie, namelijk dat op zijn illustratie fietsers staan, terwijl op de door mij gevonden ansichtkaart alleen maar lopers staan. Maar volgens het bijschrift van Čapek gaat het om 'Hollands landschap' dat op de ansichtkaart weergegeven wordt (Čapek 1934: 42).

⁵⁸ Kaart nummer zh_16527 – Vlaardingen Schiedamsche Dijk bij Vijfsluizen, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/zh_16527 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁵⁹ Kaart nummer nh_10684 – Alkmaar Doodegat Schip, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_10684 [geraadpleegd 08.11.2020].

De afbeelding 2:26 is niet de enige Ansichtkaart met boten. De volgende Ansichtkaart laat de vissersboten van het eiland Marken zien.

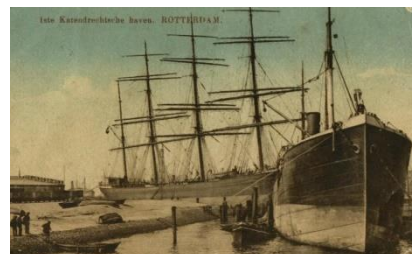
Afb. 2:27 Haven in Marken (Ansichtkaart)⁶⁰

Op de afbeelding 2:27 wordt typische oude haven van Marken weergegeven. Čapek schrijft over deze havens met typische vissersboten. Op zijn illustratie zijn minder boten met zeilen te zien. Maar de indeling van zijn illustratie is vergelijkbaar met de indeling van de boten op deze Ansichtkaart. Verder is op deze Ansichtkaart nog een persoon die in Čapeks afbeelding niet is afgebeeld. Maar de weerspiegeling staat op beide afbeeldingen.

Behalve de zeilboten aan de kust of in de oude havens is het mogelijk om een Ansichtkaart te vinden met zeilboten op het vrije water. In tegenstelling tot Čapeks afbeelding waar alleen maar één zeilboot op te vinden is, zijn op afbeelding 2:28 meerdere boten.

Afb. 2:28 Zeilboten (Ansichtkaart)

Afb. 2:29 Haven in Rotterdam (Ansichtkaart)

De afbeelding 2:28 laat een Zeilwedstrijd op de Sneekermeer zien.⁶¹ De Ansichtkaart komt uit de periode tussen 1920-1940. Het is niet duidelijk in welk jaar de wedstrijd op de Ansichtkaart weergeeft. In 1814 werd een zeiltocht naar Joure gehouden toen de Sneeker Jacob Sjoukes Visser veilig was aangekomen in Joure. Sindsdien worden zeilwedstrijden gehouden.

⁶⁰ Botters, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mistart=25&mivast=131&mizig=187&miadt=131&milang=nl&misort=last_mod%7Cdesc&miview=gal&mizk_alle=botters [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶¹ Kaart nummer th_02473 – Zeilboot, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/th_02473 [geraadpleegd 08.11.2020].

Later worden deze zeilwedstrijden als Sneker Hardzeildag bekend. In 1935 werd de eerste Sneekweek georganiseerd waarin ook de zeilwedstrijd een onderdeel is (Z. n. 2020e).

In tegenstelling tot de zeilboten laat de afbeelding 2:29 een zware grote boot zien. Deze Ansichtkaart komt uit Rotterdam van 1920. Over dit soort boten en moderne havens schrijft Čapek in zijn boek met betrekking tot Rotterdam (Čapek 1934: 52). Volgens het bijschrift bij deze Ansichtkaart wordt op deze Ansichtkaart de ‘1^e Katendrechtsche haven van Rotterdam’ weergegeven.⁶² De volgende Ansichtkaart is de laatste Ansichtkaart met een boot.

Afb. 2:30 Purmerend (Ansichtkaart)

De afbeelding 2:30 komt uit Purmerend van 1915.⁶³ De belangrijke elementen van deze Ansichtkaart zijn op de voorgrond, namelijk twee boten vol met melkbussen. Op de achtergrond staat de melkfabriek Hollandia volgens het bijschrift dat op de kaart staat. Op Čapeks illustratie is maar één boot met melkbussen op de voorgrond en op de achtergrond een rij loofbomen. Dat duidt erop dat het een andere plaats is. Maar de loofbomen zijn niet centraal op zijn illustratie.

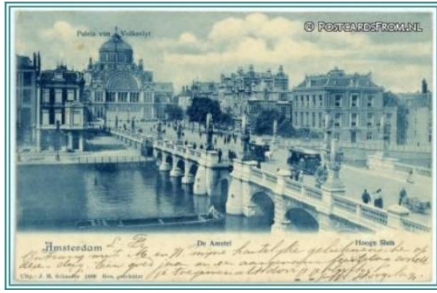
Op deze Ansichtkaarten is zichtbaar dat er verschillende soorten boten en schepen in Čapeks boek zijn, die ook in echt Holland bestaan en omdat ze op de Ansichtkaarten weergegeven worden, waren ze waarschijnlijk populair in Nederland. Behalve boten en schepen komen ook ophaalbruggen in Nederland vaak voor. Een van de Amsterdamse bruggen kon een inspiratie voor Čapek zijn. Deze brug wordt in de volgende Ansichtkaarten weergegeven.

⁶² Kaart nummer PBK-1995-103 – Schepen in de 1e Katendrechtschehaven, URL:

https://stadsarchief.rotterdam.nl/zoek-en-ontdek/beeld-en-geluid/zoekresultaat-beeldgeluid/?mivast=184&miadt=184&mizig=299&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=katendrecht-sche [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶³ Melkfabriek Hollandia, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=0&miadt=131&mizig=187&miview=gal&mizk_alle=melkfabriek%20hollandia [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:31 Hooge Sluis (ansichtkaart)

Afb. 2:32 Hooge Sluis te Amstel (ansichtkaart)

Op deze beide ansichtkaarten staat dezelfde brug, namelijk de Hooge Sluis over de Amstel. De afbeelding 2:31 komt uit 1899⁶⁴ en de afbeelding 2:32 laat deze brug in 1905 zien.⁶⁵ Op Čapeks illustratie is geen concrete brug. De belangrijk is op zijn illustratie dat de brug lang is en dat het om een verkeersbrug gaat. De brug die op deze ansichtkaarten weergegeven wordt, is lang en het gaat om een ophaalbrug en verkeersbrug.

Afb. 2:33 Brug in Amsterdam (ansichtkaart)

Afb. 2:34 Kleine brug (ansichtkaart)

De afbeeldingen 2:33 en 2:34 laten ook ophaalbrug zien. De afbeelding 2:33 laat een grote brug van Amsterdam zien. De afbeelding 2:34 laat een kleinere brug van Amsterdam zien. De afbeelding 2:33 komt uit 1905 en de afbeelding 2:34 uit 1920. Het bijschrift bij de afbeelding 2:33 is ‘Grootste Klapbrug van Nederland’.⁶⁶ Het verschil tussen de afbeelding 2:33 en andere ansichtkaarten is dat op de afbeelding 2:33 de ophaalbrug in een horizontale positie staat en een boot onder de brug door gaat. Dat is wat Čapek door zijn illustratie liet zien. De afbeelding 2:34

⁶⁴ Kaart nummer 367096 – De Amstel, URL:

<https://postcardsfrom.nl/index.php?action=viewcard&data=367096%7C1899%7CAMsterdam%7CDe%20Amstel%20Hooge%20Sluis.%20Paleis%20van%20Volksvlyt%7C3%7CJ.H.%20Schaefer%2C%20Amsterdam> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶⁵ Kaart nummer 274964 – Amstel Hotel, URL:

<https://postcardsfrom.nl/index.php?action=viewcard&data=274964%7C1905%7CAMsterdam%7CAmstel%20Hotel%7C4%7CRommel%20en%20Jonas%2C%20Dresden> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶⁶ Schip met koeien, URL: https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/d03efd07-1738-128a-0703-e203ce9f6717/media/069b780f-eed2-d42e-eed5-cb618868b367?mode=detail&view=horizontal&q=schip%20met%20koeien&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1905%20TO%201905%5D

[geraadpleegd 08.11.2020].

laat een ophaalbrug zien die qua vorm meer vergelijkbaar met Čapeks brug is. Het bijschrift van deze Ansichtkaart is ‘Oude Wipbrug over de Zwanenburgwal’.⁶⁷

Ver van de schepen en boten zijn de volgende Ansichtkaarten. Op de volgende Ansichtkaarten worden dieren weergegeven. De afbeelding 2:35 komt uit Purmer. Over Purmer schrijft Čapek niet, maar veel van zijn illustraties passen in dat gebied. Deze Ansichtkaart is van 1920.⁶⁸

Afb. 2:35 Purmer (Ansichtkaart)

Afb. 2:36 Alkmaar (Ansichtkaart)

De afbeelding 2:36 laat Alkmaar van 1930 zien.⁶⁹ Zoals op de afbeelding 2:35 is op de afbeelding 2:36 ook een rij molens op de achtergrond en met schepen op de voorgrond. De belangrijkste elementen van Čapeks illustratie zijn ook op deze Ansichtkaarten te vinden, namelijk de schepen en een rij molens. De omgeving is niet helemaal hetzelfde. Zowel op de afbeelding 2:35 als op de afbeelding 2:36 staan gebouwen die op Čapeks illustratie niet te zien zijn. Verder komen op de afbeelding 2:35 ook paarden voor.

De Purmer is een Noord-Hollandse polder met veel molens. Al tijdens het bedijken van dit gebied werd er besloten om poldermolens neer te zetten. Ten eerste waren hier vier poldermolens, al vroeg werd dit getal tot twaalf verhoogt en daarna werd er besloten om vijf rijen van drie molens te maken. In het begin waren de molens in de Purmer conventionele Noord-Hollandse schepradmolens (Z. n. 2020i).

⁶⁷ Zwanenburgwal, URL: https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/prentbriefkaart-uit-omstreeks-zwanenburgwal-oude-wipbrug-bij-staalstraat-ca?query=zwanenburgwal&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1920%2C1920&json_actions%5B%5D=facets&identificer=JHM01%3A00321 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶⁸ Houtzaagmolen, URL: https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=purmer&mibj=1920&miej=1920 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁶⁹ Kaart nummer RAA012007287 – Alkmaar, Oudorp, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/7d899f1d-2ab4-4aeb-ae52-ecea72a7f1f2/media/a4a9e8de-84a5-4386-82d7-de681f9f2051?mode=detail&view=horizontal&q=molen&rows=1&page=5&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1930%20TO%201930%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

Tot de clichés over Nederland behoren ook koeien. Verder behoort hier ook het melken van koeien en van die melk later een kaas die naar Engeland geleverd wordt (Čapek 1934: [40]). De volgende Ansichtkaart komt uit Waterland waarover Čapek in zijn boek ook niet schrijft, maar zoals Purmer past dit gebied in meerdere van zijn illustraties.

Afb. 2:37 Melken van koe (ansichtkaart)⁷⁰

Op de afbeelding 2:37 zijn koeien en op de voorgrond is een man die de koe aan het melken is. Op Čapeks afbeelding is alleen maar één koe met een man die aan het melken is te zien. De kleding van beide mannen is vergelijkbaar. Het enige verschil is een hoofdeksel die verschillend is. Verder zit de man op Čapeks illustratie op een driepoot terwijl de man op deze Ansichtkaart andere stoel heeft. Ook de volgende drie Ansichtkaarten laten koeien op verschillende plaatsen zien.

Afb. 2:38 De Rijp (ansichtkaart)

Afb. 2:39 Haarlem
(ansichtkaart)

Afb. 2:40 Waterland
(ansichtkaart)

De afbeelding 2:38 laat De Rijp zien.⁷¹ Deze Ansichtkaart is van 1908. Op deze Ansichtkaart zijn op de voorgrond koeien op een weide en op de achtergrond is een stad of een dorp met een kerk in het midden. Čapek heeft dezelfde elementen ook op zijn illustratie in het boek.

⁷⁰ Kaart nummer nh_11289 – Broek in Waterland, URL: https://ansichtkaartenbeurs.nl/kaart/nh_11289 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁷¹ De Rijp, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/963992b2-a545-84db-d8c5-cb78662e6e43/media/c66163a0-f046-3716-239d-16ef204159f9?mode=detail&view=horizontal&q=de%20rijp&rows=1&page=7&fq%5B%5D=search_s_daterin gexact:%5B1908%20TO%201908%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

De volgende twee Ansichtkaarten laten de koeien op de voorgrond en molens op de achtergrond zien. Het verschil tussen de afbeelding 2:39 en afbeelding 2:40 is dat op de afbeelding 2:40 water op de voorgrond is. De afbeelding 2:39 is van Haarlem in 1875.⁷² Zoals de afbeelding 2:37 is ook de afbeelding 2:40 van Waterland. Deze Ansichtkaart is van 1915.⁷³ De elementen zoals koeien en een rij molens zijn ook op Čapeks illustratie te vinden.

De elementen die tot de clichés behoren, kunnen vaak op Ansichtkaarten gezien worden. Als veel toeristen deze Ansichtkaarten kopen, worden ze tot typische beelden van Nederland. Al kunnen clichés typisch voor dit land zijn, kunnen deze clichés nog steeds vanuit het verleden tot op heden gelden (Overmeer 2016). In al deze Ansichtkaarten zijn veel elementen die tegenwoordig als typisch Hollands beschouwd worden, namelijk grachten, bloemenbollenvelden, klederdracht, ophaalbruggen, zeilboten, havens, molens en koeien. Čapek als toerist in Nederland kon deze Ansichtkaarten en ook andere Ansichtkaarten met dezelfde elementen zien en daardoor zichzelf inspireren voor zijn boek.

2.2 Vergelijken met reclame

De reclame behoort ook tot een bepalend groep die clichés weergeeft. De reclame wordt gericht op de mensen van een concreet land. Daarom worden in de reclame typische elementen gebruikt. Čapek als een van de toeristen in Nederland liet zich niet alleen maar door de Ansichtkaarten inspireren maar ook door de reclame die hij zag. Hieronder worden de elementen van de reclame beschreven.

Reclame is een vorm van communicatie die een doel heeft om iets of iemand aan te bevelen of promoten. Tot de vormen van de promotie behoren folders, billboards, uitingen op de radio of televisie en in de krant. De eerste vorm van de reclame is een affiche.

⁷² Gezigt buiten de Haarlemmerpoort, URL: https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/236c0686-f707-d6d1-ba2d-d50501f2f985/media/360e08e5-8289-7fdb-0eb5-4841adf761cf?mode=detail&view=horizontal&q=haarlemmerpoort&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_s k_date:%5B1875%20TO%201875%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁷³ Het Schouw, URL: https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=%27t%20schouw&mibj=1915&miej=1915 [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:41 Nederlandsche Kroon Rijwielen (Affiche)

De afbeelding 2:41 geeft een affiche van Nederlandsche Kroon Rijwielen weer. Deze affiche komt uit de tijd tussen 1900-1905.⁷⁴ Wat de elementen betreft staan op de voorgrond fietsers. Fietsers behoren tot Nederland en zijn een van de grootste clichés van dit land. Op de achtergrond is een molen te zien. Molens behoren ook tot de clichés van Nederland. Tussen de fietsers en molens is water dat ook onlosmakelijk met Nederland verbonden is. Verder heeft de vrouw op de voorgrond een soort klederdracht aan. Ook de jongens op fietsen en meisjes op de achtergrond hebben klederdracht aan. Volgens de elementen is deze affiche vol clichés en kon een goede inspiratie voor Čapeks illustraties zijn.

Nederlandsche Kroon en Rijwielen behoort onder de Rotterdamse handelmaatschappij R.S. Stokvis en Zonen die in 1849 opgericht werd (Z. n. 2019b). Deze handelsmaatschappij verkochte technische goederen, rijwielen, bromfietsen, isolatiemateriaal, elektrotechnisch materiaal, auto's en veel andere zaken. Het was het grootste handelsbedrijf in West-Europa. Zelfstandig bestond tot 1972 (Z. n. 2019b).

Klederdracht was vaak een van de elementen in de reclame van verschillend soort. Ik heb drie prenten met een klederdracht van het eiland Marken gevonden. De klederdracht op alle de drie prenten ziet er hetzelfde uit als de klederdracht van Čapeks illustratie. In alle drie de prenten zijn volgens de bijschriften de vissers van het eiland Marken.

⁷⁴ Nederlandsche Kroonrijwielen, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/nederlandsche-kroonrijwielen?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=nederlandsche+kroonrijwielen&identifier=RA01%3A30051001553269> [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:42 Marken (Prent)

Afb. 2:43 Klederdracht Marken
(Prent)

Afb. 2:44 Visser van Marken
(Prent)

Alle drie deze prenten komen van het eiland Marken uit verschillende tijden. De afbeelding 2:42 is van 1925. De vervaardiger van deze prent was H. Melchers. Deze prent werd met de techniek van kleuren lithografie gemaakt.⁷⁵ De afbeelding 2:43 is van 1850. Op deze prent wordt een visser van het eiland Marken weergegeven. De uitgever van deze prent is D. van Lier. Deze reclame werd door Hendrik Wilhelmus Last geschilderd en in 's-Gravenhage vervaardigd. Tegenwoordig is deze prent in Nederlands Openluchtmuseum te zien.⁷⁶ De afbeelding 2:44 werd tussen jaren 1650-1950 gemaakt. De andere gegevens van deze prent zijn onbekend. Het bijschrift bij deze prent is: 'Een gelukkige Visscher van het eiland Marken'.⁷⁷

Het volgende element dat ik op drie prenten heb gevonden, zijn mannen met hoeden die aan het spreken zijn. Čapek schrijft bij deze illustratie dat het rust en leven in een vissersdorp aanduidt (Čapek 1934: 73). Maar het kan je ook op andere gedachten brengen.

⁷⁵ Vader en dochter bij de haven te Marken, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=marken&mibj=1925&miej=1925 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁷⁶ Visscher van het eiland Marken, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/visscher-eiland-marken-p-cheur-le-marken-last-hendrik-wilhelmus?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=visscher+van+het+eiland+marken&identificer=NOMA01%3APR9718> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁷⁷ Een gelukkige Visscher van het eiland Marken, URL: https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank/detail/65b51cb6-fb8f-11df-9e4d-523bc2e286e2/media/8c5827d6-a192-aba5-d73e-2fdc17d07752?mode=detail&view=horizontal&q=een%20gelukkige%20visscher%20van%20het%20eiland%20marken&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_period:%5B1650%20TO%201950%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:45 Op dezelfde bank
(Affiche)

Afb. 2:46 Doornspijk
(Affiche)

Afb. 2:47 Straatleven algemeen
(Affiche)

De afbeelding 2:45 heet ‘Op dezelfde bank’ en werd door Albert Hahn getekend. Het komt uit 1908. Het was een prent voor de Nederlandse arbeidersbeweging tot 1918.⁷⁸ Deze prent was in 1908 in *De Notenkraker*. De arbeidersbeweging in Nederland kwam in beeld en tekst aan bod. Er bestaan niet alleen maar prenten van deze beweging die vooral door Albert Hahn getekend werden maar ook foto’s van politieke partijen en organisaties of portretten van voormannen en -vrouwen. De elementen op deze prent zijn niet helemaal hetzelfde als op Čapeks illustratie. Ook het gevoel is helemaal anders. Aan de andere kant zijn in beide illustraties mannen op een bank met een hoed op hun hoofd.

De afbeelding 2:46 heeft geen bank maar de mannen op deze prent zien er meer vriendelijk uit. Verder hebben ze ook hoeden op hun hoofd. Deze prent komt uit de tijd tussen 1842-1864 en er werd door Haasloop Werner en Heinrich Gottfried geschilderd. De techniek van het schilderen is aquarel. Deze drie mannen dragen de dracht van Doornspijk.⁷⁹ Ze hebben hoeden op hun hoofd net zoals de mannen op Čapeks illustratie.

Op afbeelding 2:47 zijn vier mannen op een hek in plaats van een bank. Maar het aantal mannen is hetzelfde. Deze prent heeft de titel ‘Straatleven algemeen’. Dat is wat Čapek met zijn illustratie wilde aanduiden. Deze reclame komt uit 1882. Het is een tekening van J. C. Greive Junior naar een schets van den heer L. J. Eijmer.⁸⁰

⁷⁸ Op dezelfde bank, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/op-dezelfde-bank?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=op+dezelfde+bank&identificer=IISG01%3AADV10755781> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁷⁹ Drie mannen in dracht, Doornspijk, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/drie-mannen-dracht-doornspijk--haasloop-werner-heinrich-gottfried?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=drie+mannen+in+dracht&identificer=NOMA01%3APR9583> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁸⁰ Straatleven algemeen, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/b7fe54af-a73c-ba3d-06da-1da0f65fd40b/media/5a0addcc-5024-7018-d7f1-201f8d494862?mode=detail&view=horizontal&q=straatleven%20algemeen&rows=1&page=2> [geraadpleegd 08.11.2020].

Op de bovenstaande reclames is te zien dat die ook Čapeks illustraties in dezelfde mate konden inspireren als de ansichtkaarten. De elementen in deze reclames zijn vergelijkbaar met de elementen die op de ansichtkaarten stonden, namelijk fietsers, molens, klederdracht en water.

2.3 Vergelijken met foto's

Čapek was niet alleen een toerist in Nederland, hij was ook een reiziger en wilde het land leren kennen. Daarom bezocht hij niet alleen plaatsen die bekend waren van ansichtkaarten of reclame, maar ook minder bekende plaatsen die in volgend hoofdstuk zullen beschreven worden.

Al behoren de fietsen tot de clichés van Nederland, heb ik alleen maar foto's met fietsen erop gevonden. Wat de fietsen van de afbeeldingen 1:01 en 1:02 betreft, geven ze een straat in Amsterdam weer. Niet alleen Čapek zelf schrijft over de fietsen in Amsterdam (Čapek 1934: 17) maar ook de volgende drie foto's van Amsterdam bewijzen dat.

Afb. 2:48 Groepfoto van fietsers
(Foto)

Afb. 2:49 Fietsers (Foto)⁸¹

Afb. 2:50 Fietsers in
Amsterdam (Foto)⁸²

De elementen op Čapeks illustraties bevatten alleen maar fietsen. Op de foto's zijn ook gebouwen op de achtergrond. De afbeelding 2:48 is van de jaren 20.⁸³ De volgende twee foto's zijn van de jaren 30. Op de foto's is duidelijk te zien dat in de tijd van Čapeks bezoek in Amsterdam veel fietsers waren. Daarom is het mogelijk te zeggen dat de afbeeldingen 1:01 en 1:02 op zijn eigen ervaring geïnspireerd zijn.

De oudste foto's van fietsers zijn meestal in een studio genomen (zie afb. 2:51). Maar er bestaan ook foto's met een groep van fietsers zoals op de afbeelding 2:48 die buiten genomen

⁸¹ Singel, URL: https://archieef.amsterdam/beeldbank/detail/0b8c2f25-deba-ddcd-74ee-6599c7a2c5a8/media/e5a98148-6f19-84d4-0241-3c73e2c3b282?mode=detail&view=horizontal&q=singel%20fietsers&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1931%20TO%201937%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁸² Koningsplein hoek Herengracht, URL: https://archieef.amsterdam/beeldbank/detail/73634a87-3a2b-af55-8750-8fe042eb44c7/media/4f7497f0-2147-0076-c98d-85105174aae5?mode=detail&view=horizontal&q=koningsplein%20hoek%20herengracht&rows=1&page=3&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1931%20TO%201937%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

⁸³ Leidseplein Amsterdam, jaren '20, URL: <http://www.rijswiel.net/fotos/foto001n.htm> [geraadpleegd 08.11.2020].

zijn. Maar in zulke foto's wordt steeds geposeerd. Naarmate de fiets alledaagser wordt, worden ook de foto's van fietsers meer alledaags zoals op de afbeeldingen 2:49 en 2:50. De afbeelding 2:48 werd in een tijdschrift *National Geographic* in 1930 uitgegeven met het bijschrift dat in Amsterdam al meer fietsers dan auto's zijn.

Afb. 2:51 Non met fiets (Foto)

Op de afbeelding 2:51 is een non met een fiets. De afbeelding 2:51 correspondeert met Čapeks afbeelding 1:03. Het is duidelijk dat de afbeelding 2:51 in een studio werd genomen. Deze foto werd tussen 1860-1920 door een anoniem iemand genomen. De vrouw op de foto is Alexandrine Woltera Elias.⁸⁴ Čapek heeft waarschijnlijk niet deze vrouw op een fiets gezien maar hij heeft wel een andere non op de fiets gezien. Wat de elementen betreft, staan op de afbeelding 2:51 dezelfde elementen als op de afbeelding 1:03, namelijk een non in haar habijt en een fiets. De volgende foto's laten ook mensen op fietsen zien, namelijk de afbeelding 2:52 een poserende paar en de afbeelding 2:53 rijdend paar.

Afb. 2:52 Paar met fietsen (Foto)

Afb. 2:53 Limburg (Foto)

De afbeelding 2:52 is ouder dan de afbeelding 2:53. Daarom poseren de mensen op de afbeelding 2:52 maar mensen op de afbeelding 2:53 poseren niet. De afbeelding 2:52 is door

⁸⁴ Portret van Alexandrine Woltera Elias, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=alexandrine+woltera+elias&start=4> [geraadpleegd 08.11.2020].

Emile Sohl genomen tussen 1900-1920.⁸⁵ De plaats waar de afbeelding 2:52 genomen werd, is onduidelijk. De afbeelding 2:53 aan de andere kant is in Limburg genomen en stamt uit 1927.⁸⁶ De mensen op beide foto's zijn onbekend.

De elementen op de afbeeldingen 2:52 en 2:53 zijn vergelijkbaar met Čapeks afbeelding 1:04. Op de afbeelding 1:04 heeft een man een hoed zoals de mannen op de afbeeldingen 2:52 en 2:53. Het verschil is dat een vrouw op Čapeks afbeelding geen hoofddekseel heeft, maar de vrouwen op beide foto's wel een hoofddekseel hebben.

De volgende foto's laten goed zien dat in oudere foto's geposeerd werd en in de nieuwere foto's niet. De afbeeldingen 2:54 en 2:55 zijn ouder dan de afbeeldingen 2:56 en 2:57.

Afb. 2:54 Vrouw met fiets (Foto)

Afb. 2:55 Man met fiets (Foto)

Afb. 2:56 Twee vrouwen (Foto)

Afb. 2:57 Vrouw met paraplu (Foto)

⁸⁵ Portret van een vrouw en een man, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=portret+van+een+vrouw+en+een+man+emile+sohl&start=0> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁸⁶ Jong gehuwd paartje gearmd op de fiets, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=0&q_searchfield=Jong%20gehuwd%20paartje%20op%20een%20fiets [geraadpleegd 08.11.2020].

De afbeelding 2:54 komt uit 1900 en werd in Nieuwe Niedorp genomen.⁸⁷ De afbeelding 2:55 is in 1911 genomen.⁸⁸ De afbeelding 2:56 werd in 1930 in Arnemuiden genomen⁸⁹ en afbeelding 2:57 werd in 1931 genomen.⁹⁰ De afbeelding 2:55 en de afbeelding 2:57 werden beide in Zeeland genomen. Op geen van deze foto's is een man en een vrouw te zien zoals in Čapeks afbeelding. De andere elementen verschillen ook namelijk een pijp. Maar zowel in alle vier foto's als in Čapeks afbeelding zijn mensen in klederdracht en op de fiets. De klederdracht die op Čapeks illustratie staat, is waarschijnlijk van Marken of Volendam (Čapek 1934: [66]). De klederdrachten die op deze foto's staan, komen uit verschillende hoeken van Nederland. De klederdracht symboliseert de traditie en folklore van verschillende plaatsen (Z. n. 2020m). Daarom zijn de klederdrachten in elk dorp verschillend. Ze symboliseerden dat mensen ergens bij horen (Z. n. 2020m).

Deze foto's bewijzen dat mensen uit die tijd nog steeds klederdracht droegen. Maar alleen maar mensen uit dorpen hebben de klederdracht gedragen. Mensen van grote steden hebben nooit klederdracht gedragen. Čapek schrijft in zijn boek: 'Er zijn visschersdorpen die niet bestaan van de vischvangst maar van toeristen en schilders [...] in deze oude dorpen hebben ze oude huizen, oude schepen, oude costuums en oude visschers met baarden en enorme broeken.' (Čapek 1934: [66]).

De afbeeldingen 1:06,1:07 en 1:08 geven grachtenpanden weer. Het verschil tussen deze drie afbeeldingen is dat op de afbeelding 1:06 grachtenpanden met loofbomen staan, op de afbeelding 1:07 geen bomen en wel spiegeling en op de afbeelding 1:08 geen spiegeling. Daarom worden in deze drie afbeeldingen verschillende plaatsen weergegeven.

De grachtenpanden met loofbomen kunnen in drie verschillende plaatsen staan. Ten eerste kan dat Delft zijn (zie afb. 2:58), ten tweede kan dat Edam zijn (zie afb. 2:59) en ten derde kan dat Amsterdam zijn (zie afb. 2:60).

⁸⁷ Nieuwe Niedorp, URL: <https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/fe097603-d651-4ee5-987e-384758fdab13/media/0b6c2960-0f71-ea8b-c4b4-0f97a8138322?mode=detail&view=horizontal&q=nieuwe%20niedorp%20met%20fiets&rows=1&page=4> c

⁸⁸ François Buyze uit Zaamslag, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/fran-ois-buyze-uit-zaamslag-buijze-francois?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=francois+buyze&identificer=NOMA01%3AAA82659> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁸⁹ Twee jongedames op de fiets in Zeeuwse klederdracht, URL: https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=0&q_searchfield=twee%20jongedames%20op%20de%20fiets [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹⁰ Meisje van Walcheren op de fiets, URL: https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=0&q_searchfield=meisje%20van%20walcheren%20op%20de%20fiets [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:58 Delft (Foto)

Afb. 2:59 Edam (Foto)

Afb. 2:60 Amsterdam (Foto)

De afbeelding 2:58 van Delft is van 1906. Deze foto is door W. Weimar genomen. Het gaat om het zicht op de voorgevel van het Gemeentehuis.⁹¹ Afbeelding 2:59 laat Edam tussen 1910-1935 zien. De fotograaf van deze foto is C. Steenbergh. Deze foto laat de voorgevel van een pand aan de Voorhaven zien.⁹² Afbeelding 2:60 laat Amsterdam tussen 1910-1935 zien. De fotograaf is ook C. Steenbergh. Deze foto laat namelijk de Keizersgracht van Amsterdam zien.⁹³ Op alle drie foto's staan grachtenpanden met bomen en water. Op de foto van Amsterdam is ook de spiegeling te zien zoals op Čapeks illustratie. Wat de vorm van de huizen betreft, zijn de huizen van Delft en Edam meer vergelijkbaar.

In tegenstelling tot afbeelding 1:06, heb ik alleen maar een plaats gevonden, die vergelijkbaar met Čapeks afbeelding 1:07 is. Het gaat namelijk om Amsterdam die op deze illustratie weergegeven wordt, zie afbeeldingen 2:61 en 2:62.

⁹¹ Delft: Gemeenlandshuis van Delfland, URL: https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/delft-gemeenlandshuis-delfland-weimar?query=gemeenlandshuis&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1906%2C1906&json_actions%5B%5D=facets&identifier=RDMZ01%3A1000049720 [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹² Edam: Voorhaven, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/edam-voorhaven-voorgevel-pand-aan-voorhaven-steenbergh?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=edam+voorhaven&identifier=RDMZ01%3A1000067832> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹³ Amsterdam: Keizersgracht 319, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/amsterdam-keizersgracht-overzicht-voorgevel-steenbergh?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=keizersgracht+319&identifier=RDMZ01%3A1000018887> [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:61 Nieuwezijds Voorburgwal (Foto)

Afb. 2:62 Gracht in Amsterdam (Foto)

Afbeelding 2:61 is door A. Jager tussen 1867-1884 genomen. De foto laat de Nieuwezijds Voorburgwal zien.⁹⁴ Afbeelding 2:62 komt uit 1867. De fotograaf van deze foto is onbekend. De foto laat Amsterdam, namelijk de Nieuwezijds Voorburgwal zien.⁹⁵ Op beide foto's staan grachtenpanden in spiegeling zonder bomen zoals op Čapeks illustratie. De vorm van de gebouwen op deze foto's is ook vergelijkbaar met Čapeks illustratie. Het enige verschil is dat op Čapeks illustratie fietsers staan die op deze foto's niet zijn. Maar Čapek heeft misschien de fietsers op deze illustratie getekend om aan te duiden dat hij Amsterdam wilde weergegeven.

Wat de afbeelding 1:08 betreft, heb ik ook foto's van Amsterdam gevonden. Op deze afbeelding is waarschijnlijk ook Amsterdam weergegeven maar omdat in de illustratie geen weerspiegeling is, gaat het waarschijnlijk om verschillende plaatsen. De volgende twee foto's zijn vergelijkbaar met Čapeks illustratie.

Afb. 2:63 Leidseplein te Amsterdam (Foto)

Afb. 2:64 Mariniersplein te Amsterdam (Foto)

⁹⁴ Nieuwezijds Voorburgwal, URL: [https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/4c44a18c-b812-f7cf-2188-3799334a70c4/media/b0f84c08-fa5f-1e9c-6606-d3ebed1c2a28?mode=detail&view=horizontal&q=voorburgwal&rows=1&page=7&fq%5B%5D=search_s_sk_vervaardiger:%22Jager,%20A.%20\(uitgever\)%22&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1867%20TO%201884%5D](https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/4c44a18c-b812-f7cf-2188-3799334a70c4/media/b0f84c08-fa5f-1e9c-6606-d3ebed1c2a28?mode=detail&view=horizontal&q=voorburgwal&rows=1&page=7&fq%5B%5D=search_s_sk_vervaardiger:%22Jager,%20A.%20(uitgever)%22&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1867%20TO%201884%5D) [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹⁵ Nieuwezijds Voorburgwal, URL: https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/7000b3f8-8527-11e4-b8b6-e30a687959f6/media/0ddfd320-af4b-c1f3-3a52-56cd099e1a75?mode=detail&view=horizontal&q=voorburgwal&rows=1&page=2&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1867%20TO%201867%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

Afbeelding 2:63 werd door George Hendrik Breitner tussen 1889-1915 genomen. Deze foto laat het Leidseplein te Amsterdam zien.⁹⁶ Afbeelding 2:64 werd door Ben Merk tussen 1927-1988 genomen. De foto laat Mariniersplein te Amsterdam zien.⁹⁷ In beide foto's zijn grachtenpanden te zien zonder weerspiegeling zoals op Čapeks illustratie. Het verschil is dat Čapeks illustratie driedimensionaal weergegeven wordt. Afbeelding 2:63 is gewoon van voren weergegeven, maar de afbeelding 2:64 is in dit geval meer vergelijkbaar met Čapeks illustratie. De vorm van de gebouwen ziet er ook zo uit als op de afbeelding 2:64 meer gelijkend met Čapeks illustratie.

Čapek heeft in zijn boek niet alleen maar grachtenpanden getekend, maar ook andere plaatsen die hij gezien heeft. Van de grote steden gaat hij naar platteland waar hij kleine ophaalbruggen en boerderijen zag. Waar hij namelijk de afbeelding 1:27 zag, is onduidelijk. Ik heb veel vergelijkbare plaatsen gevonden maar welke ervan zijn inspiratie waren, kan ik niet zeggen. In de volgende foto's worden de elementen vergeleken.

Afb. 2:65 Akersloot (Foto)

Afb. 2:66 Wormer (Foto)

Afb. 2:67 Amsterdam (Foto)

De afbeelding 2:65 laat het sluisje te Akersloot van 1910 zien. De fotograaf van deze foto is onbekend.⁹⁸ De afbeelding 2:66 laat de Wormer van 1910 zien. De fotograaf van deze foto is Jan Vink. Op deze foto is de tolbrug over de ringsloot van de Enge Wormer naar de Wijde Wormer zien.⁹⁹ Afbeelding 2:67 geeft Amsterdam tussen 1910-1912 weer. De

⁹⁶ Gezicht op het Leidseplein te Amsterdam, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=george+hendrik+breitner+leidseplein+amsterdam&start=5> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹⁷ Mariniersplein, URL: [https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/da74db52-4a02-bc9a-225a-1b6ac7f53dca/media/9f545d82-835d-d77b-dd1f-4bd2c802c43f?mode=detail&view=horizontal&q=mariniersplein%20\(ged.\)%20-%2014%20\(ged.\)&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1927%20TO%201979%5D](https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/da74db52-4a02-bc9a-225a-1b6ac7f53dca/media/9f545d82-835d-d77b-dd1f-4bd2c802c43f?mode=detail&view=horizontal&q=mariniersplein%20(ged.)%20-%2014%20(ged.)&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1927%20TO%201979%5D) [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹⁸ Sluisje te Akersloot, URL: <https://www.regionaalarchieffalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/77351770-36cd-4e12-9e5b-08c5052b796a/media/7ce2aec6-0d8a-4a62-90a8-04b9de401fb7?mode=detail&view=horizontal&q=sluisje%20te%20akersloot&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

⁹⁹ De tolbrug over de ringsloot van de Enge Wormer, URL: https://waterlandsarchieff.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=tolbrug&mibj=1910&miej=1910 [geraadpleegd 08.11.2020].

vervaardiger van deze foto is onbekend. Op deze foto wordt Wipbrug over een vaart in de polder weergegeven.¹⁰⁰

In al deze drie foto's zijn rechts ophaalbrug en links boerderij zoals op Čapeks illustratie. Het enige verschil is dat in al deze foto's de ophaalbrug en de boerderij dichtbij bij elkaar staan en in Čapeks afbeelding is de boerderij op de achtergrond van de illustratie ver van de ophaalbrug die op de voorgrond is. Het soort ophaalbrug is op alle foto's hetzelfde als op Čapeks afbeelding. Aan de andere kant zijn op Čapeks afbeelding loofbomen en weiden op de achtergrond getekend die in geen van deze foto's zichtbaar zijn. Omdat de elementen die in deze drie foto's allen dezelfde zijn, kon de inspiratie van Čapek heel goed uit een van deze plaatsen komen.

In Nederland zijn veel molens op verschillende plaatsen. Dat duidt niet alleen maar Čapek in zijn boek met typische iconen van dit land aan, maar ook de volgende vier foto's die alle een molen met fietsers weergeven zoals op Čapeks illustratie.

Afb. 2:68 Koog aan de Zaan (Foto)

Afb. 2:69 Ottoland (Foto)

Afb. 2:70 Langerak (Foto)

Afb. 2:71 Domburg (Foto)

¹⁰⁰ Wipbrug over een vaart in de polder, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/989a52c0-b043-113c-6fb9-3c6b8b6b65dc/media/8e2ed1e2-1e0d-0836-0afc-8110b133ca11?mode=detail&view=horizontal&q=wipbrug%20over%20een%20vaart&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

De afbeelding 2:68 laat Koog aan de Zaan in 1928 zien. De fotograaf van deze foto is onbekend.¹⁰¹ De afbeelding 2:69 komt uit Ottoland van voor 1929. De molen op deze foto is de Damse molen die in 1929 door de mechanisering verdwenen is.¹⁰² Afbeelding 2:70 geeft Langerak van 1652 weer. De molen op deze foto is de Westermolen.¹⁰³ Afbeelding 2:71 laat Domburg van 1817 zien. De fotograaf van deze foto is ook A. J. de Koning.¹⁰⁴ Al deze foto's komen uit verschillende periodes van verschillende plaatsen maar ze hebben gemeenschappelijk dat in al deze foto's een molen met fietsers erop staan. Het verschil met Čapeks illustratie is dat hij in zijn afbeelding ook het water met de weerspiegeling heeft getekend. Het water staat alleen maar op een van de foto's die ik gevonden heb, namelijk op de afbeelding 2:69 uit Ottoland. Deze vier foto's stimuleren de gedachte dat molens een van de belangrijkste iconen van Nederland zijn.

Wat de elementen van deze foto's betreft, zijn die vergelijkbaar met Čapeks illustratie. Het centrale element op deze foto's is een molen zoals in Čapeks afbeelding. Verder zijn in alle foto's fietsers zoals in Čapeks afbeelding, maar het aantal fietsers is verschillend. Het enige verschil is het water en de weerspiegeling in dat water. Het water staat alleen maar op de afbeelding 2:69.

De bloemenbollenvelden zijn niet alleen maar op de ansichtkaarten te zien maar ook op de foto's uit die tijd. Ik heb namelijk twee foto's met bloemenbollenvelden gevonden. Één van deze foto's komt uit de omgeving van Haarlem waarover Čapek in zijn boek schrijft. Deze bloemenbollenvelden zijn op de volgende twee foto's te zien.

¹⁰¹ Koog aan de Zaan, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=8&q_searchfield=de%20dorpsstraat%20met%20fietsers [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰² Damse molen, URL: https://zoeken.allemolens.nl/detail.php?nav_id=&id=1682138&index=&volgnummer=1 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰³ De Westermolen Langerak, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/de-westermolen-langerak-koning-aj-de?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=westermolen+langerak&identifier=MV01%3AZH-807> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰⁴ Weltevreden Domburg, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/weltevreden-domburg-koning-aj-de?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=weltevreden+domburg&identifier=MV01%3AZL-319> [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:72 Bloemenbollenvelden langs Haarlem
(Foto)

Afb. 2:73 Bloemenbollenvelden (Foto)

Afbeelding 2:72 laat de omgeving van Haarlem uit 1912 zien. Het is een bloemenbollenveld met hyacinten in de omgeving van de Leidsevaart in Haarlem. De fotograaf is onbekend.¹⁰⁵ De afbeelding 2:73 geeft Noordwijk van 1916 weer. De bloemenbollenvelden zijn in rijen met hyacinten net zoals de bloemenbollenvelden op de afbeelding 2:72. De fotograaf van deze foto is ook onbekend.¹⁰⁶ De elementen van deze foto's zijn vergelijkbaar met de elementen van Čapeks illustratie. Op de voorgrond zijn bloemenbollenvelden en op de achtergrond is op de afbeelding 2:72 een dorp of stad en op de afbeelding 2:73 zijn bomen zoals in Čapeks afbeelding.

Niet alleen maar bloemenbollenvelden maar ook duinen heb ik zowel op ansichtkaarten als op foto's gevonden. De elementen van duinen zijn onmogelijk om te vergelijken en ik kan niet bepalen welke plaatsen hij in zijn boek heeft getekend. Maar ik heb twee foto's van Hoek van Holland en twee foto's van Amsterdam gevonden.

¹⁰⁵ Nederland – Haarlem Bollenfelden, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/nederland-haarlem-bollenfelden-bloeiende-hyacinten-omgeving-leidsevaart-haarlem-achtergrond-nieuwe-sint-bavo-kerk-huidige-twee-torens-zijn-na-gebouwd?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=haarlem+bollenfelden&identificer=SFA03%3ASFA022009862> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰⁶ Gezicht op een bollenfeld met hyacinten, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/gezicht-bollenfeld-hyacinten-bloei-bij-noordwijk-nederland?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=gezicht+op+bollenfeld+met+hyacinten&identificer=SFA03%3ASFA022805611> [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:74 Duinen (Foto)¹⁰⁷

Afb. 2:75 Hoek van Holland (Foto)¹⁰⁸

Afb. 2:76 Duinlandschap (Foto)¹⁰⁹

Afb. 2:77 Amsterdam (Foto)¹¹⁰

Al deze vier foto's laten duinen zien. Afbeeldingen 2:74 en 2:75 zijn van Hoek van Holland en de afbeeldingen 2:76 en 2:77 van Amsterdam (meer over Hoek van Holland zie 2.1). Zowel de twee foto's van Hoek van Holland als de afbeelding 2:77 zijn van 1930. De afbeelding 2:76 is van 1923. De fotograaf van deze alle vier foto's is Jan Pieter Strijbos. De elementen zijn in al deze vier foto's dezelfde als op Čapeks illustratie, namelijk duinen en gras.

Zoals er verschillende schepen en boten op ansichtkaarten zijn weergegeven, zullen ze ook in dit hoofdstuk verschillende schepen en boten op de foto's weergegeven worden. Dat alleen maar bevestigt dat schepen en boten tot Nederland behoren. Een zeilboot naast de fietsers zoals Čapek die in zijn afbeelding heeft, heb ik niet gevonden. Maar ik heb zoals in het geval van de ansichtkaarten een foto van een zeilboot naast een persoon gevonden, zie afbeelding 2:78.

¹⁰⁷ Duinlandschap op De Beer, URL: https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/44942f7d-f23c-a66c-8bbc-ddd932fbefd0/media/038135ac-3a3b-d2b2-389b-1152e4371fb0?mode=detail&view=horizontal&q=duinlandschap%20op%20de%20beer&rows=1&page=1&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰⁸ Landschap op De Beer, URL: https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/e82a5d62-d7ff-cda0-9298-98ccd9e72205/media/f0633725-a93e-59c9-3104-79248fc45788?mode=detail&view=horizontal&q=landschap%20op%20de%20beer&rows=1&page=45&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁰⁹ De Luizenberg, URL: https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/6f08952f-b402-7b4a-90e6-227790229e2a/media/d0ea120d-46de-3796-ea4d-f46c42901d48?mode=detail&view=horizontal&q=de%20luizenberg&rows=1&page=1&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹⁰ Zeeduinen, URL: https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/697fc9b9-eb2c-5d59-4d62-4ccd338242bf/media/c4b2f3ec-989d-2334-7e0c-b0461fac8716?mode=detail&view=horizontal&q=zeeduinen&rows=1&page=1&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:78 Zeilboot in Kampen (Foto)

Deze foto komt uit 1924 en laat Kampen zien.¹¹¹ De fotograaf van deze foto is Richard Tepe. Op deze foto wordt jager visser uit Kampen bij zijn zeilboot weergegeven. Wat de elementen van deze foto en Čapeks afbeelding betreft, zijn die wat anders. De zeilboot staat op beide afbeeldingen, maar op Čapeks afbeelding staan twee zeilboten terwijl er op deze foto alleen maar een zeilboot staat. Verder staat in Čapeks afbeelding een rij fietsers en op deze foto alleen maar een man zonder fiets. De gedachte van Čapeks illustratie is dezelfde maar de elementen zijn wat anders.

Čapeks tekende in zijn boek niet alleen maar een zeilboot bij de kust met fietsers erbij maar ook alleen maar een zeilboot in de zee. Ik heb een foto van Hardewijk gevonden die vergelijkbaar met Čapeks illustratie is.

Afb. 2:79 Zeilboot HK 71 (Foto)

Afbeelding 2:79 komt uit 1917. De fotograaf van deze foto is C. J. Hofker.¹¹² Op deze foto is alleen maar een zeilboot in de zee te zien zoals op Čapeks illustratie. De zeilboot zowel op deze foto net zoals op Čapeks illustratie is zwart. Op de zeilboot op deze foto is HK 71 geschreven. Dit soort zeilboot werd voor garnalenvangst gebruikt.

¹¹¹ Jager Visscher uit Kampen bij zijn zeilboot, URL:

[https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/994188bd-6730-2b2c-4314-27327a374f52/media/136556c6-cf06-fede-917b-c24a40526724?mode=detail&view=horizontal&q=Jager%20Visscher%20uit%20Kampen%20bij%20zijn%20zeilboot,%20Kampereiland%20%20\(1924\)&rows=1&page=2&sort=order_i_relevantie%20asc](https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/994188bd-6730-2b2c-4314-27327a374f52/media/136556c6-cf06-fede-917b-c24a40526724?mode=detail&view=horizontal&q=Jager%20Visscher%20uit%20Kampen%20bij%20zijn%20zeilboot,%20Kampereiland%20%20(1924)&rows=1&page=2&sort=order_i_relevantie%20asc) [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹² Zeilboot voor de garnalenvangst, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/zeilboot-hk-voor-garnalenvangst-harderwijk--cj-hofker?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=zeilboot+voor+de+garnalenvangst&identificer=SFA03%3ASFA022807234> [geraadpleegd 08.11.2020].

De zeilboten zijn niet de enige boten die ik op de foto's uit die tijd van Nederland heb gevonden. Zoals Čapek heeft over vissersdorpen met vissersschepen geschreven, heb ik paar foto's met deze 'oude haven' gevonden. Al deze foto's komen uit Volendam waarover Čapek in zijn boek schrijft (Čapek 1934: [66]).

Afb. 2:80 Volendam (Foto)

Afb. 2:81 Haven (Foto)

Afb. 2:82 Haven in Volendam (Foto)

De afbeelding 2:80 laat Volendam van 1910 zien. De fotograaf van deze foto is Jan Siewers.¹¹³ De afbeelding 2:81 geeft Volendam van 1926 weer. De personen op deze foto zijn Harmen Sul en Jaap Butter.¹¹⁴ Op de afbeelding 2:82 is Volendam tussen 1920-1930 te zien.¹¹⁵ De indeling van de afbeelding 2:80 en Čapeks illustratie is dezelfde. De indeling van Čapeks illustratie en de afbeeldingen 2:81 en 2:82 is vergelijkbaar maar gedraaid. In deze twee foto's zijn ook mensen die in Čapeks afbeelding niet zijn. Op de afbeelding 2:82 heeft een man zelfs een Volendamse klederdracht aan. In al deze foto's zoals in Čapeks afbeelding is een rij zeilboten in een haven te zien. Dit soort havens heb ik niet alleen op de foto's van Volendam gevonden, maar ook op de Ansichtkaart van Marken (zie afbeelding 2:27). Čapek schrijft in zijn boek zowel over Volendam als over Marken. Daarom is het niet duidelijk welke plaats op Čapeks afbeelding weergegeven wordt.

Zeilboten zijn niet de enige boten die in Čapeks boek te vinden zijn. Een rij grote zware boten in een moderne haven heb ik ook op de foto's uit die tijd gevonden. Deze foto's komen uit Amsterdam.

¹¹³ De haven van Volendam met botters, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=de%20haven%20van%20volendam%20met%20botters [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹⁴ Premiefoto 1982, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=premiefoto%201982 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹⁵ Aan de haven, URL: [https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/aan-](https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/aan-haven?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=aan+de+haven+volendam&identifieer=ZMZ01%3AF01783)

[haven?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=aan+de+haven+volendam&identifieer=ZMZ01%3AF01783](https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/aan-haven?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=aan+de+haven+volendam&identifieer=ZMZ01%3AF01783) 1 [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:83 IJ (Foto)

Afb. 2:84 Haven te Amsterdam
(Foto)

Afb. 2:85 Amsterdam (Foto)

Afbeelding 2:83 laat het IJ van 1930 zien. De fotograaf van deze foto is onbekend.¹¹⁶ Afbeelding 2:84 geeft Amsterdam van 1932 weer¹¹⁷ en op de afbeelding 2:85 is Amsterdam van 1919 te zien.¹¹⁸ De fotograaf van de afbeeldingen 2:84 en 2:85 is ook onbekend. De elementen op deze foto's zijn hetzelfde als de elementen op Čapeks afbeelding. De meest gelijksoortige foto met Čapeks afbeelding is de afbeelding 2:83. Op deze foto is eenzelfde rij boten zoals op Čapeks afbeelding. Het verschil is dat op Čapeks illustratie de boten van voren worden weergegeven en op deze foto van een kant. Op de afbeelding 2:84 zijn alleen maar twee boten en ze worden van voren weergegeven. Afbeelding 2:85 laat dezelfde boot als op Čapeks illustratie zien, maar die boot is niet in de haven en op de foto staat alleen maar één boot. Čapek schrijft bij deze illustratie over Rotterdam en Amsterdam en ik heb beide plaatsen gevonden hetzij in ansichtkaarten hetzij op de foto's.

Behalve zeilboten en havens tekende Čapek ook stoomboten. Ik heb drie foto's met een stoomboot gevonden. Twee van deze foto's zijn van Amsterdam en één is van Gotun.

¹¹⁶ Schepen afgemeerd in het IJ, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/41f0dec3-34cf-157e-913c-339335a0b2c7/media/99461622-9d98-7249-295f-372ec6f84b50?mode=detail&view=horizontal&q=schepen%20afgemeerd%20in%20het%20ij&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹⁷ Afbouw van de zisterschepen, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/023b5381-9fe1-01a3-bc2e-5a01d5daeb06/media/457d9953-c556-ab4c-8994-7d1101bc770f?mode=detail&view=horizontal&q=afbouw%20van%20de%20zusterschepen&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹¹⁸ Het mailschip ss, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/237ef144-0790-802f-6ca1-4b426e5bd328/media/2f8f78b0-b11f-229a-309e-7cc1ba635b5d?mode=detail&view=horizontal&q=het%20mailschip%20ss%20johan%20de%20witt%20in%20de%20dijksgracht&rows=1&page=39> [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:86 Stoomboot (Foto)¹¹⁹

Afb. 2:87 Stoomboot te Amsterdam (Foto)¹²⁰

Afb. 2:88 Stoomboot te Gotun (Foto)¹²¹

In al deze foto's staan stoomboten. De afbeeldingen 2:86 en 2:87 zijn van Amsterdam en de afbeelding 2:88 is van Gotun. Afbeelding 2:86 is van 1915. De afbeelding 2:87 laat Amsterdam voor 1930 zien. Deze stoomboot behoort namelijk tot de havenpolitie volgens het bijschrift erop. Afbeelding 2:88 geeft Gotun van 1913 weer. Op al deze foto's staan alleen maar stoomboten, maar op Čapeks afbeelding is ook een verkeersbrug vol met fietsers en auto's te zien. Ik kon deze twee elementen op één foto niet vinden en daarom worden hier als eerste alleen maar stoomboten en daarna verkeersbruggen en worden zo apart weergegeven. Op de afbeelding 2:87 is een stoom boven de stoomboot te zien net zoals in Čapeks afbeelding.

De mogelijke verkeersbruggen die tot deze afbeelding behoren om die compleet te maken zijn behalve ansichtkaarten (zie afbeeldingen 2:31-2:34) twee. De eerste foto van een brug komt uit Amsterdam en de tweede foto laat een brug van Kampen zien.

Afb. 2:89 Magere Brug (Foto)

Afb. 2:90 Kampen (Foto)

¹¹⁹ Veerponten – stoompont, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=3&q_searchfield=veerponten%20stoompont [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²⁰ Stoomboot – Havenpolitie I, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=1&q_searchfield=stoomboot [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²¹ Rond de opening van het Panamakanaal, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=0&q_searchfield=rond%20de%20opening%20van%20het%20panamakanaal [geraadpleegd 08.11.2020].

Afbeelding 2:89 laat Amsterdam van 1897 zien. De brug op deze foto is van de Amstel, namelijk de Magere Brug. De fotograaf van deze foto is onbekend.¹²² Afbeelding 2:90 laat Kampen van 1905 zien. De brug op deze foto is de IJselbrug. De vervaardiger van deze foto is onbekend.¹²³ Volgens de vorm van de brug is die van Amsterdam meer vergelijkbaar met die op Čapeks illustratie. Wat de elementen betreft worden er geen fietsers en auto's op de bruggen weergegeven.

Het laatste boot- of schipsoort die in Čapeks boek weergegeven wordt, is dat met melkbussen. Op de afbeeldingen 2:91 en 2:92 staat een roeiboot.

Afb. 2:91 Alkmaar (Foto)

Afb. 2:92 Waterland (Foto)

Afbeelding 2:91 laat Alkmaar van 1902 zien. Het bijschrift bij deze foto is 'Een melkbootje Hollandia Purmerend'.¹²⁴ Afbeelding 2:92 is van Waterland tussen 1880-1975. Het bijschrift van deze foto is 'Met de roeiboot te melken in Waterland'.¹²⁵ In beide foto's staat een roeiboot met melkbussen en personen erop. De verschillen tussen deze foto's en Čapeks illustratie wat de boot betreft, zijn er twee. Ten eerste staan op Čapeks illustratie geen personen en ten tweede staat er op Čapeks illustratie een boot vol met melkbussen, terwijl op deze foto's alleen maar een paar melkbussen op de boten staan. Verder zijn op de afbeelding 2:92 koeien op de achtergrond en op Čapeks illustratie zijn geen koeien. De achtergrond op deze foto's en

¹²² Amstel met Magere Brug, URL: https://archief.amsterdam/beeldbank/detail/169e1cd8-fe3e-71e2-c90c-1a25efc88e61/media/ad57414a-5416-808f-27c0-25d29d6e70f7?mode=detail&view=horizontal&q=amstel%20met%20magere%20brug&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_i_sk_date:%5B1897%20TO%201897%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²³ Kampen – IJselgezicht, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/kampen-ijselgezicht-ijsselbrug?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=kampen+ijselgezicht+ijsselbrug&identificer=SPOOR01%3AKB-TOTAAL-6455A> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²⁴ Melkbootje Hollandia Purmerend, URL: <https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/9cd2466b-7ab8-bb46-0282-8ff839ce6274/media/e43c5cb4-386b-97fc-a1e9-edb4c59ec5d1?mode=detail&view=horizontal&q=melkbootje%20hollandia%20purmerend&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²⁵ Met de roeiboot te melken in Waterland, URL: https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank/detail/289d6702-fb8f-11df-9e4d-523bc2e286e2/media/55f5005b-6b5a-4345-75ac-c6a0daa74792?mode=detail&view=horizontal&q=met%20de%20roeiboot%20te%20melken%20in%20waterland&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_s_afbeelding:%22Ja%22 [geraadpleegd 08.11.2020].

Čapeks illustratie zijn helemaal verschillend. Čapek tekende in zijn afbeelding een rij bomen op de achtergrond die niet op deze foto's te zien is. Ik kon geen foto met roeiboot samen met een rij bomen op de achtergrond vinden en daarom worden deze elementen weer apart weergegeven.

Afb. 2:93 Beemster (Foto)

Afb. 2:94 Bomen in Delft (Foto)

Deze twee foto's geven plaatsen met een rij bomen weer. Afbeelding 2:93 geeft namelijk de Beemster uit 1910 weer. Op deze foto wordt namelijk de Oude Beemsterbrug weergegeven.¹²⁶ Afbeelding 2:94 laat Delft uit 1908 zien. De vervaardiger van deze foto is onbekend.¹²⁷ Op deze foto's is op de achtergrond een rij bomen net zoals op Čapeks illustratie en op de voorgrond is water. Daarom is het mogelijk dat hier een roeiboot kan varen. Deze twee foto's samen met de foto's van roeiboten maken Čapeks illustratie compleet.

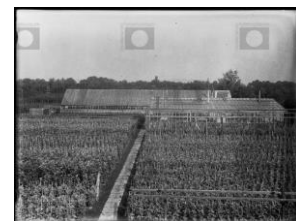
Behalve verschillende soorten van schepen en boten tekende Čapek ook andere dingen. Čapek bezocht behalve steden ook het platteland waar hij tuinieren heeft gezien. Op de volgende foto's zijn de kassen te zien die hij ook in zijn boek heeft.

Afb. 2:95 Apeldoorn (Foto)

Afb. 2:96 Westland (Foto)

Afb. 2:97 Aalsmeer (Foto)

¹²⁶ Oude Beemsterbrug, URL:

https://waterlandsarchief.nl/beeld?mivast=131&miadt=131&mizig=187&miview=gal&milang=nl&micols=1&mizk_alle=beemster&mibj=1910&miej=1910 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²⁷ Onderlinge Laga 1908, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/onderlinge-laga-jongens-roeiboot->

[onbekend?query=delft&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1908%2C1908&json_actions%5B%5D=facets&identifier=VGM01%3Ab5182](https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/onderlinge-laga-jongens-roeiboot-onbekend?query=delft&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1908%2C1908&json_actions%5B%5D=facets&identifier=VGM01%3Ab5182) [geraadpleegd 08.11.2020].

Afbeelding 2:95 is van Apeldoorn rond 1920. De fotograaf van deze foto is Richard Tepe.¹²⁸ Afbeelding 2:96 laat het Westland van 1932 zien. De fotograaf van deze foto is onbekend.¹²⁹ Afbeelding 2:97 laat Aalsmeer uit 1915 zien. De fotograaf van deze foto is ook Richard Tepe.¹³⁰ Op al deze foto's staan kassen. Alleen maar op de afbeelding 2:97 staan behalve kassen ook velden zonder kassen. Op Čapeks illustratie staan behalve kassen ook een fabriek en een stad of dorp op de achtergrond. Dat is op geen van deze drie foto's te zien. De indeling op deze foto's is anders dan Čapeks illustratie. Op Čapeks illustratie zijn de kassen van voren weergegeven en dat is bij geen van deze drie foto's zo.

Čapek tekende in zijn boek niet alleen maar velden en kassen maar ook één illustratie met een tuinman die de planten aan het water geven is. Ik kon geen foto met een tuinman van deze periode vinden maar ik heb een foto met een vrouw gevonden die aan het water geven is.

Afb. 2:98 Tuinvrouw (Foto)

Deze foto komt uit onbekende plaats en is uit 1932. De vervaardiger is ook onbekend.¹³¹ De activiteit is hetzelfde, maar de elementen op de foto zijn anders. Behalve het verschil van man en vrouw, heeft de man op Čapeks illustratie een tuinslang en een vrouw op de foto een gieter. De man is waarschijnlijk in de kas bezig, terwijl de vrouw in de tuin van haar huis bezig

¹²⁸ Kassen op kwekerij van groente en fruit, URL:

https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/56d9f93b-7c60-a7d5-14f7-530f5befd084/media/3475b40d-a354-1d7e-01bc-1b4dcc10bac5?mode=detail&view=horizontal&q=kassen%20op%20kwekerij&rows=1&page=2&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹²⁹ Kassen in het Westland, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=2&q_searchfield=kassen%20in%20het%20westland [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³⁰ https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/9efd3db3-7d8b-eb10-b634-148636cee450/media/db72e203-c8d2-9277-8f99-2cfe4b304cd0?mode=detail&view=horizontal&q=de%20bloemkwekerij&rows=1&page=1&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³¹ Tuinieren, URL: <https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/tuinieren-mevrouw-wijckhuizen-trainster-nederlandse-zwemsters-besproeit-gieter-haar-bloemen-tuin-plaats-inbekend?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=tuinieren+mevrouw+wijckhuizen&identificer=SFA03%3ASFA022812028> [geraadpleegd 08.11.2020].

is. Verder heeft de man op Čapeks illustratie een werkkleding aan en de vrouw heeft geen werkkleding. Ze heeft gewone alledaagse kleding aan.

Behalve bloemenbollenvelden, kassen en tuinieren tekende Čapek in zijn boek ook plattelands dieren, zoals koeien, paarden en schapen. Die zullen hieronder beschreven worden. Wat de illustratie met de koeien op de voorgrond en molens op de achtergrond betreft, heb ik zowel ansichtkaarten (zie afbeeldingen 2:39, 2:40), een foto en schilderijen (zie afbeeldingen 3:27, 3:28) gevonden. De foto die ik gevonden heb, is uit Stompwijk.

Afb. 2:99 Stompwijk (Foto)

Deze foto komt uit Stompwijk uit 1914. De vervaardiger van deze foto is Katharina Behrend. Het bijschrift is ‘Gang molens van de Driemanspolder bij Leidschendam, gezien vanuit het westen’.¹³² Op de voorgrond van deze foto staan koeien zoals ook op Čapeks illustratie en op de achtergrond is een rij molens zoals op Čapeks illustratie. Het verschil is dat op Čapeks illustratie water op de voorgrond is en op deze foto het water zich tussen koeien en molens bevindt. Verder zijn op deze foto geen bomen te vinden en op Čapeks illustratie zijn bomen op beide zijden van zijn illustratie. Deze illustratie van koeien en molens is niet de enige die Čapek in zijn boek met koeien heeft. De volgende foto van Alkmaar laat ook een koe zien.

Afb. 2:100 Melken van koe (Foto)

¹³² https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/febae3d5-02b3-da38-3dc4-5162b9c92c93/media/25eb97e9-c330-89de-9218-8d4e0ad6ac91?mode=detail&view=horizontal&q=stompwijk&rows=1&page=2&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

Deze foto laat Alkmaar uit 1924 zien. Deze foto werd in de omgeving van de boerderij van J. Borst door de onbekende fotograaf genomen.¹³³ Op de foto zijn dezelfde elementen zoals op Čapeks illustratie, namelijk een koe en een boer. De boer is een koe aan het melken. Hij heeft geen hoed op zijn hoofd maar baret. Dat is het enige verschil tussen deze foto en Čapeks afbeelding. Hij zit op een driepoot zoals de boer op Čapeks illustratie en hij heeft een werkkleding zoals op Čapeks illustratie. De man op deze foto heeft klompen aan zijn voeten terwijl de schoeisel op Čapeks illustratie onduidelijk zijn.

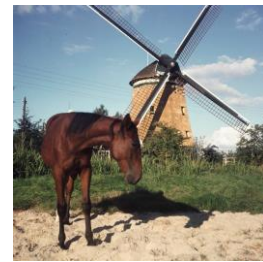
Verder tekende Čapek in zijn boek ook paarden die op de volgende afbeeldingen te zien zijn.

Afb. 2:101 Kinderdijk (Foto)

Afb. 2:102 Zierikzee (Foto)

Afb. 2:103 Nederhorst den Berg (Foto)

Deze drie foto's laten paarden met een molen op de achtergrond zien. Afbeelding 2:101 is van Kinderdijk. Fotograaf is A. J. de Koning.¹³⁴ Afbeelding 2:102 geeft Zierikzee weer. Fotograaf is A. J. de Koning.¹³⁵ Afbeelding 2:103 laat Nederhorst den Berg van 1793 zien. De fotograaf van deze foto is A. J. de Koning.¹³⁶ Al deze foto's behoren tot de collectie van Molens in Nederland. Wat de positie van de paarden betreft, zijn de paarden op de afbeelding 2:101 meest vergelijkbaar met Čapeks illustratie. Ze staan met twee achter elkaar en met hun hoofden beneden. Ze zijn waarschijnlijk aan het eten. Op de afbeelding 2:102 zijn ook twee paarden en

¹³³ Melken van een koe, URL: https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/collecties/beelden/beelden-2/detail/9a54638c-637a-48a4-80c9-7eb52dd2bd7d/media/f83be518-6954-c8fb-5dc0-ba1a0510d03c?mode=detail&view=horizontal&q=koeien&rows=1&page=1&fq%5B%5D=search_s_dateringexact:%5B1924%20TO%201924%5D [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³⁴ Overwaard Kinderdijk, URL: https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/overwaard-kinderdijk-koning-aj-de?query=kinderdijk&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1740%2C1740&json_actions%5B%5D=facets&identifier=MV01%3AZH-539 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³⁵ Den Haas Zierikzee, URL: https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/den-haas-zierikzee-koning-aj-de?query=zierikzee&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1727%2C1727&json_actions%5B%5D=facets&identifier=MV01%3AZL-399 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³⁶ Poldermolen Nederhorst den Berg, URL: https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/poldermolen-nederhorst-den-berg-koning-aj-de?query=nederhorst+den+berg&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn&period=1793%2C1793&json_actions%5B%5D=facets&identifier=MV01%3ANH-31 [geraadpleegd 08.11.2020].

op de afbeelding 2:103 is er alleen maar één. Op de afbeeldingen 2:101 en 2:103 zijn geen bomen die op Čapeks illustratie terugkomen, in tegenstelling tot de afbeelding 2:102 waar tenminste twee bomen afgebeeld zijn. Op geen van deze foto's staat water die op Čapeks illustratie wel staat, maar aan de andere kant staat op alle drie foto's één molen net zoals op Čapeks illustratie.

Čapek tekende in zijn boek niet alleen koeien en paarden met molens maar ook schapen. Maar ik heb geen foto's met schapen en een rij molens gevonden. Ik heb alleen maar ansichtkaarten (zie afbeeldingen 2:35, 2:36) gevonden. Verder heeft Čapek in zijn boek ook honden getekend. Die zijn niet zeer belangrijk voor mijn onderzoek omdat deze honden in alle landen van Europa te vinden zijn. Maar ik beschrijf de elementen net zoals bij de andere foto's.

Afb. 2:104 Vier honden (Foto)¹³⁷

Afb. 2:105 Twee honden (Foto)¹³⁸

Op Čapeks illustratie zijn vier verschillende honden. Op deze afbeelding 2:104 staan vier honden en op de afbeelding 2:105 twee honden. Beide foto's komen uit Amsterdam. De afbeelding 2:104 uit 1912 en de afbeelding 2:105 uit 1913. Afbeelding 2:104 is van een hondententoonstelling. Op de afbeelding 2:104 zijn behalve honden ook mensen die op Čapeks illustratie niet aanwezig zijn. De honden zijn ook anders van Čapeks illustratie maar Čapek schrijft over honden in het algemeen die geen iconische beeld van Holland vormen. Hij tekende een afbeelding met honden in het algemeen om te laten zien dat de honden in Holland tevreden zijn (Čapek 1934: 22).

Dit hoofdstuk wordt met foto's van klederdracht doorgedaan. Ten eerste worden hier foto's van vrouwelijke klederdracht van Volendam weergegeven.

¹³⁷ Op een hondententoonstelling, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=0&q_searchfield=hondententoonstelling%20russisch%20hondenras [geraadpleegd 08.11.2020].

¹³⁸ Twee honden op een hondententoonstelling, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=2&q_searchfield=hondententoonstelling [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:106 Vrouwen in klederdracht (Foto)¹³⁹

Afb. 2:107 Klederdracht van Volendam (Foto)¹⁴⁰

Beide deze foto's zijn van Volendam tussen 1880-1975. De fotograaf van beide deze foto's is onbekend. In beide foto's zijn twee vrouwen in klederdracht net zoals op Čapeks illustratie. De klederdracht ziet hetzelfde eruit. Op Čapeks illustratie hebben de vrouwen klompen wat niet zichtbaar op deze twee foto's is. Verder is op Čapeks illustratie water afgebeeld en de weerspiegeling van de vrouwen. Deze twee elementen staan ook niet op deze twee foto's. Op de achtergrond zijn gebouwen te vinden en op Čapeks illustratie is er geen achtergrond. Behalve de vrouwelijke klederdracht tekende Čapek in zijn boek ook mannelijke klederdracht die in de volgende foto zal weergegeven worden. Deze foto laat klederdracht van Marken zien.

Afb. 2:108 Klederdracht te Marken (Foto)

Deze foto komt uit Marken rond 1910. De fotograaf van deze foto is Katharina Behrend.¹⁴¹ De klederdracht ziet er hetzelfde uit als de klederdracht op Čapeks illustratie. Het

¹³⁹ Klederdracht pracht, URL: https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank/detail/29d39c18-fb8f-11df-9e4d-523bc2e286e2/media/d842c6bf-2a6e-93ef-fd67-532aa1aeaa8d?mode=detail&view=horizontal&q=klederdracht%20volendam&rows=1&page=5&fq%5B%5D=search_s_afbeelding:%22Ja%22 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴⁰ Klederdracht, URL: https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank/detail/29d508e6-fb8f-11df-9e4d-523bc2e286e2/media/6659bac1-0e3e-f651-d1f6-d0b3e6013811?mode=detail&view=horizontal&q=klederdracht%20volendam&rows=1&page=7&fq%5B%5D=search_s_afbeelding:%22Ja%22 [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴¹ Marken, URL: <https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/3f3ae770-aa8f-eed3-1fde-2ea7f808c528/media/75b4940f-52c0-a3dd-d473->

enige verschil is dat ze geen pijp in hun mond hebben. Op deze foto is ook geen water en geen weerspiegeling die Čapek wel in zijn boek heeft.

Behalve mannen en vrouwen in klederdracht tekende Čapek in zijn boek ook een man in klederdracht met een harmonica. Ik heb veel foto's van mannen met harmonica's gevonden. Al deze foto's zijn uit Amsterdam.

Afb. 2:109 Harmonicaspeler
(Foto)¹⁴²

Afb. 2:110 Amsterdam
(Foto)¹⁴³

Afb. 2:111 Harmonicaspeler te
Amsterdam (Foto)¹⁴⁴

Alle drie foto's laten Amsterdam uit 1930 zien. De auteur van deze foto's is Willem van de Poll. Op al deze foto's is een man met een harmonica te zien en op de achtergrond ook andere muzikanten. Deze foto's geven de straatmuzikanten in Volendams kostuum met accordeons weer. Het verschil van Čapeks illustratie is dat hier de man in geen klederdracht is. Hij heeft ook geen hoofddeksel en geen klompen. De beeldopbouw van deze foto's en Čapeks illustratie is ook anders. Op Čapeks illustratie is één man op de voorgrond, terwijl op deze foto's mannen in verschillende andere posities te zien zijn.

De laatste illustratie waarbij ik foto's gevonden heb, zijn de vier zittende mannen op een bank. Ik heb twee foto's van Amsterdam gevonden.

bd5397144c04?mode=detail&view=horizontal&q=marken%20klederdracht&rows=1&page=9&sort=order_i_relevantie%20asc [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴² Kinderen rond een groep straatmuzikanten in Volendams kostuum, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=6&q_searchfield=straatmuzikanten%20in%20volendams%20kostuum [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴³ Straatmuzikanten in Volendams kostuum, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=5&q_searchfield=straatmuzikanten%20in%20volendams%20kostuum [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴⁴ Straatmuzikanten in Volendams kostuum, URL:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotocollectie/detail?limitstart=7&q_searchfield=straatmuzikanten%20in%20volendams%20kostuum [geraadpleegd 08.11.2020].

Afb. 2:112 Mannen op bank (Foto)

Afb. 2:113 Mensen op bank (Foto)

Afbeelding 2:112 laat Amsterdam tussen 1915-1920 zien. De vervaardiger van deze foto is Mark Kolthoff.¹⁴⁵ Afbeelding 2:113 geeft Amsterdam tussen 1931-1937 weer. Deze foto laat namelijk Artis zien. De fotograaf van deze foto is Bernard F. Eilers.¹⁴⁶ Op beide foto's zitten drie mensen op een bank in plaats van de vier die op Čapeks illustratie staan. Verder is op de afbeelding 2:113 ook een vrouw met twee mannen op een bank te zien, terwijl op Čapeks illustratie alleen maar mannen zijn. Wat deze foto's gemeenschappelijk met Čapeks illustratie hebben, is dat de mannen een hoed op hun hoofd hebben. Verder zien ze eruit dat ze vrienden zijn en geven de atmosfeer van vriendschap en rust weer. Dat zijn dezelfde gevoelens die van Čapeks illustratie uitgaan. Het verschil is dat de twee mannen op Čapeks illustratie een stok hebben, terwijl geen van deze mannen op deze foto's een stok heeft.

In dit hoofdstuk werden de elementen van de illustraties die in Čapeks boek te vinden zijn met de elementen van ansichtkaarten, reclame en foto's vergeleken. In het volgende hoofdstuk worden dezelfde elementen vergeleken met de schilderijen van niet alleen maar schilders die Čapek in zijn boek noemt maar ook van andere schilders die vergelijkbare onderwerpen en elementen schilderden.

¹⁴⁵ Drie oude mannen gezeten op een bankje, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/601f7913-5a4f-b397-fe1f-9d455d1e4d10/media/85786cd4-2de2-6987-113c-1b220e3c261b?mode=detail&view=horizontal&q=drie%20oude%20mannen%20gezetten%20op%20een%20bankje&rows=1&page=1> [geraadpleegd 08.11.2020].

¹⁴⁶ Bezoekers op een bankje, URL: <https://archieff.amsterdam/beeldbank/detail/cd5ecec1-8b63-c766-52ed-5cbd02c2e9b7/media/afd108a4-4427-a0b3-8c7c-f61084c27e27?mode=detail&view=horizontal&q=bezoekers%20op%20een%20bankje&rows=1&page=3> [geraadpleegd 08.11.2020].

Hoofdstuk 3. Schilderijen en schilders

In dit hoofdstuk worden de elementen van Čapeks illustraties met schilderijen van Nederlandse schilders vergeleken. Eerst worden hier de schilders beschreven die Čapek in zijn boek noemt, namelijk hun stijl van schilderen, wat Čapek schrijft over hen en welke van hun elementen Čapek op zijn illustraties toegepaste. Daarna worden de elementen van de schilderijen beschreven van de schilders die Čapek niet noemt.

3.1 Schilders die Čapek noemt

Omdat Čapek van schilderijen en galleries hield, bezocht hij het Rijksmuseum, het Mauritshuis en nog veel andere musea en galleries (Čapek 1934: [78]). In deze galleries zag hij veel van de Hollandse Meesters. Over sommige van deze meesters schrijft hij ook in zijn boek, namelijk over Flinck, de Keijser, Troost, Elias, Rembrandt, Vermeer uit Delft, Vincent van Gogh, Jozef Israëls, Aelbert Cuyp, Van de Velde, Paulus Potter, Brouwer en Ostade, Jan Steen, Ruysdael, Breughel, Frans Hals en Jan van Goyen.

Veel elementen van schilderijen van de schilders boven genoemd passen op Čapeks illustraties. Het is zichtbaar dat hij ook door deze schilders geïnspireerd werd. Karel Čapek schrijft over Hollandse Meesters in het algemeen als over zittende meesters, omdat zij kleine schilderijen schilderden (Čapek 1934: 81). Ten eerste schrijft hij over Rembrandt. Over Rembrandt schrijft hij als over een uitzondering die zijn persoonlijk geheim had. Hij schrijft dat veel schilders probeerden zijn schilderijen te kopiëren maar zonder succes (Čapek 1934: 85).

Rembrandt was een van de meest universele schilders die een hele rij portretten en genreschilderijen, inclusief historische schilderijen, groepsportretten, portretten historiés, studies en karakteristieke typen inspecteerde. Verder schilderde hij tijdens zijn leven ongeveer tachtig zelfportretten (Brenner e. a. 2007: 112). Hij was in alle opzichten de meest prominente, multilaterale en de meest innovatieve, meest voelbare en de meest subjectieve kunstenaar. Vandaag hebben we portretten, bijbel- en historische schilderijen, mythologische voorstellingen en allegorieën, landschappen en genreschilderijen, stadsgezichten, stillevens en studies van dieren van hem. Alle schilderijen en de motieven erop zijn in verschillende technieken van tekenen en schilderen uitgevoerd (Martin 1936: 31, 32).

Van veel motieven die typisch voor Rembrandt zijn, zijn in meerderheid helemaal irrelevant voor mijn scriptie, omdat een derde van zijn werk alleen maar historische en religieuze schilderijen zijn (Brenner e. a. 2007: 117).

De volgende grote schilder over wie Čapek in zijn boek schrijft, is Vermeer uit Delft. Čapek schrijft in zijn boek dat niemand anders het Hollandsche licht zo goed kon weergeven als Vermeer in zijn schilderijen. Hij was volgens Čapek de meester van de vrouwelijke rust, de heldere compositie en de intieme heiligheid van een huis (1934: 84).

Vermeers schilderijen zijn gedetailleerd en zijn levensproductie bestaat daarom alleen maar uit ongeveer 35 authentieke schilderijen (Brenner e. a. 2007: 152). Ten eerste wilde hij een historieschilder worden, maar later begon hij huiselijke scènes te schilderen. Daarin hij blonk uit. De kunst van Vermeer wordt getoond in het weergeven van stilte en rust. Hij vermijdt beweging in zijn figuren, drukke lijnen in de compositie en een rebellie in kleuren. Verder is zijn grootste kwaliteit ook het licht dat stil en zacht is (Martin 1936: 188). Op veel van zijn schilderijen staan afbeeldingen van mensen in het huis. Verder schilderde hij ook vaak gezichten op Delft. Maar geen van deze onderwerpen komen op Čapeks illustraties voor.

Verder schrijft Čapek in zijn boek ook over dieren-schilders namelijk over Aelbert Cuyp en Paulus Potter. Over Cuyp schrijft hij alleen maar dat hij zijn landschappen buiten in de open lucht schilderde en over Potter schrijft hij dat hij zijn stier schilderde terwijl hij naar boven keek en achteroverleunde (Čapek 1934: 81).

Aelbert Cuyp is vooral bekend om zijn idyllische landschappen waarin boeren en koeien staan, maar hij schilderde ook een paar schilderijen met boten (Brenner e. a. 2007: 19). Zijn werk bevat meestal gezichten op het platteland dichtbij zijn huiselijke Dordrecht. Het schilderen van koeien was populair, maar alleen maar een paar kunstenaars schilderden die met zulke een kracht en grootsheid zoals Cuyp. Hij was een enorm liefhebber van het landschap. Hij ging naar het landschap om die te tekenen en leren. Hij kende alle details ervan. Niets van het leven van een boer had een geheim voor hem. Hij wist alles over het leven op het water en het roeien en zeilen (Martin 1936: 343).

Aelbert Cuyp schilderde in de eerste plaats koeien, daarna schapen op vlakke weiden, op de kade of in de heuvelachtige terrein herinnerend aan Gelderland, Nijmegen of Montferland (Martin 1936: 346). Verder was Cuyp ook actief als een schilder van paarden en ruiters. Deze werken zijn ook goed ontwikkeld (Martin 1936: 347).

Paulus Potter schilderde vooral dierenlandschap namelijk met vee en paarden. Hij wandelde met een sketchboek door het platteland in de omtrek van Den Haag waar hij woonde en hij noteerde de scènes die interessant voor hem waren (Brenner e. a. 2007: 62). Hij was een dieren-schilder met hart en ziel. Hij bestudeerde vooral koeien in al hun activiteiten om hun functie in de weide te interpreteren (Martin 1936: 329, 330). Behalve dieren kende hij ook alles wat op het platteland zichtbaar was van de vroege lente tot het begin van herfst. Hij schilderde namelijk prachtig gras, onkruid, bloemen en waterplanten. Bij het vee zocht hij rust en troost (Martin 1936: 330).

Behalve koeien schilderde Potter ook schapen, geiten, varkens en paarden. Maar zijn gebied is nauwer in vergelijking met Aelbert Cuyp of Adriaen van de Velde (Martin 1936: 332). Cuyps koeien zijn streng en sterk. In vergelijking met Potters dieren zien ze er ongevoelig uit (Martin 1936: 346). Veel van de schilderijen van deze twee schilders passen op Čapeks illustratie. Het gaat vooral om schilderijen van koeien en paarden.

Afb. 3:01 Paulus Potter: *Vier koeien in de weide* (Schilderij)

Afb. 3:02 Paulus Potter: *Koeien in de weide voor een boerderij* (Schilderij)

Afb. 3:03 Aelbert Cuyp: *Landschap met koeien tijdens melktijd* (Schilderij)

De afbeeldingen 3:01, 3:02 zijn van Paulus Potter en de afbeelding 3:03 is van Aelbert Cuyp. In al deze schilderijen staan koeien. Afbeelding 3:01 is gedateerd en komt uit 1651. De naam van dit schilderij is *Vier koeien in de weide*. Het is olieverfschilderij op doek.¹⁴⁷ Afbeelding 3:02 is ook gedateerd met 1653. De naam van dit schilderij is *Koeien in de weide voor een boerderij*. Het is ook olieverfschilderij op doek.¹⁴⁸ De afbeelding 3:03 stamt uit 1635-1691. Het is een *Landschap met koeien tijdens melktijd*. Het is olieverfschilderij op doek.¹⁴⁹ Het verschil tussen Čapeks illustratie en dit schilderij is dat de koe door een vrouw gemolken wordt en niet door een man.

De elementen van deze schilderijen zijn niet helemaal dezelfde als de elementen op Čapeks illustraties met koeien. Maar het belangrijkste element, namelijk een koe is in al deze illustraties te vinden. Op het eerste schilderij staan vier koeien, waarvan er een koe ligt. Verder is er hier geen achtergrond. Op Čapeks illustratie met liggende koe is op de achtergrond een stad of een dorp en op Čapeks illustratie met staande koeien staan molens op de achtergrond. Om deze reden komt de achtergrond op dit schilderij niet overeen. Wat het tweede schilderij betreft, staan op de achtergrond bomen en een boerderij. In geen van Čapeks illustratie met koeien staat op de achtergrond een boerderij.

¹⁴⁷ Paulus Potter – Vier koeien in de weide, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=vier+koeien+in+de+weide&start=1> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁴⁸ Paulus Potter – Koeien in de weide voor een boerderij, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=Koeien+in+de+weide+voor+een+boerderij&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁴⁹ Aelbert Cuyp – Landschap met koeien tijdens melktijd, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=aelbert+cuyp+melktijd&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

Čapeks illustraties passen niet alleen maar in schilderijen met koeien van deze twee schilders, maar ook schilderijen van andere dieren, namelijk van schapen die Aelbert Cuyp schilderde en paarden die Paulus Potter schilderde.

Afb. 3:04 Aelbert Cuyp: *Herder met een kudde schapen op een weide* (Schilderij)

Afb. 3:05 Paulus Potter: *Twee paarden in de weide bij een hek* (Schilderij)

De afbeelding 3:04 is van Aelbert Cuyp uit 1645-1655. De naam van dit schilderij is *Herder met een kudde schapen op een weide*. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁵⁰ De afbeelding 3:05 is van Paulus Potter. Het is gedateerd met jaartal 1649. De naam van dit schilderij is *Twee paarden in de weide bij een hek*. Het is ook een olieverfschilderij op doek.¹⁵¹

Op de afbeelding 3:04 staan schapen. Het aantal schapen is niet hetzelfde als het aantal schapen op Čapeks illustratie. Verder is op dit schilderij ook een herder en een hond die op Čapeks illustratie niet zijn afgebeeld. Maar Čapek werd alleen door de schapen geïnspireerd. Aan de andere kant op de afbeelding 3:05 staan twee paarden. Op Čapeks illustratie staan ook twee paarden. Maar de achtergrond is anders. Op Čapeks illustratie is op de achtergrond een molen terwijl hier geen achtergrond is afgebeeld.

Het is duidelijk dat Čapek zich niet door de gehele schilderijen van deze schilders liet inspireren, maar alleen maar door de koeien, schapen en paarden die erop stonden. Deze twee schilders waren meesters in de schilderen van deze dieren. Maar de schilderijen met de dieren zijn niet de enige die op Čapeks illustraties passen. Ik heb ook een schilderij van Aelbert Cuyp zonder dieren gevonden die een laan met loofbomen weergeeft.

¹⁵⁰ Aelbert Cuyp – Herder met een kudde schapen op een weide, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=aelbert+cuyp+schapen&start=9> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁵¹ Paulus Potter – Twee paarden in de weide bij een hek, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=paulus+potter+paarden&start=3> [geraadpleegd 04.10.2020].

Afb. 3:06 Aelbert Cuyp: *De laan in Meerdervoort* (Schilderij)

Dit schilderij stamt uit vroeg 1650. Het is de laan van Meerdervoort in Dordrecht. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁵² Op dit schilderij staat een laan van loofbomen centraal net zoals op Čapeks illustratie. Maar op Čapeks illustratie staat duidelijk ook een brug. Op deze afbeelding staat de laan en geen brug. Verder zijn daar ook mensen en dieren die op Čapeks illustratie niet voorkomen. Maar hij liet zich door dit schilderij met laan inspireren.

Aelbert Cuyp en Paulus Potter zijn niet de enige schilders die dieren schilderden. Adriaen van de Velde is bekend als een dierschilder. Hij schilderde vooral koeien maar ook paarden en honden (Martin 1936: 336). Hij schilderde koeien in Nederlandse of Italiaanse omgeving. Voor hem was niet belangrijk dat Nederlandse koeien in Italiaanse omgeving zijn afgebeeld. Zijn schilderijen van landschappen zijn ook opvallend. Hij kon het landschap van bomen met open lucht precies schilderen (Martin 1936: 338). Ik heb van hem drie schilderijen met verschillende dieren gevonden die op Čapeks illustratie ook voorkomen.

Afb. 3:07 Adriaen van de Velde: *Landschap met paarden en ander vee* (Schilderij)

Afb. 3:08 Adriaen van de Velde: *Weidelandschap met rustend vee bij een knotwilg* (Schilderij)

Afb. 3:09 Adriaen van de Velde: *Landschap met slapende herder* (Schilderij)

¹⁵² Aelbert Cuyp – De laan in Meerdervoort, Dordrecht, URL: <https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=aelbert+cuyp+dordrecht&start=102> [geraadpleegd 04.10.2020].

Afbeelding 3:07 is uit 1669. Het is een olieverfschilderij.¹⁵³ De afbeelding 3:08 is uit 1658. Het is ook een olieverfschilderij op doek.¹⁵⁴ Afbeelding 3:09 is van 1657. Het is ook een olieverfschilderij.¹⁵⁵ Op deze schilderijen staan verschillende dieren die Adriaen van de Velde schilderde. Geen van de omgevingen van deze drie schilderijen staat op Čapeks illustratie, maar de dieren als elementen staan er wel. Van deze drie schilderijen is het zichtbaar dat Čapek ook door deze schilder, naast Paulus Potter en Aelbert Cuyp, geïnspireerd kon zijn wat het tekenen van koeien, schapen en paarden betreft.

Omdat Čapek in zijn boek alleen maar de achternaam van de schilder schrijft, kan het de een of de andere Van de Velde zijn, want er zijn namelijk twee Van de Velde's die tijdens de Gouden Eeuw in Nederland schilderden. Ik heb ook gegevens over Jan van de Velde gevonden. Deze Van de Velde schilderde portretten, landschappen en boekillustraties. Van zijn oeuvre zijn ongeveer 44 portretten, 25 geschiedkundige onderwerpen, 60 genrevoorstellingen 60 stukken van landschappen, 20 schilderijen van bekende steden, 200 schilderijen van onbekende landschappen en 60 boekillustraties bekend (Blok 1933c: 1168).

Verder schrijft Čapek in zijn boek ook over Jan van Goyen. Jan van Goyen schilderde vaak landschapsschilderijen. Zijn schilderijen waren gebaseerd op een licht en atmosfeer. Van Van Goyen zijn er honderden tekeningen bekend, namelijk ongeveer 1200 schilderijen en 800 tekeningen (Brenner e. a. 2007: 137). Hij schilderde eenvoudige tonale landschappen in warme kleuren. Hij schilderde vooral duinen en riviergezichten (Brenner e. a. 2007: 137).

Van zijn werk is één schilderij op Čapeks illustratie verwerkt. Ik heb een stadsgezicht op Amersfoort gevonden dat op de achtergrond van liggende koe staat.

Afb. 3:10 Jan van Goyen: *Gezicht op Amersfoort* (Schilderij)

¹⁵³ Adriaen van de Velde – Landschap met paarden en ander vee, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=landschap+met+paarden+en+ander+vee&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁵⁴ Adriaen van de Velde – Weidelandschap met rustend vee bij een knotwilg, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=Weidelandschap+met+rustend+vee+bij+een+knotwilg+&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁵⁵ Adriaen van de Velde – Landschap met slapende herder, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=Adriaen+van+de+Velde+schaap&start=8> [geraadpleegd 04.10.2020].

Als Jan van Goyen een stad schildert, schildert hij geen details van die stad, maar vooral de silhouetten (Martin 1936: 276). Dit schilderij is gedateerd van 1646. Het is olieverfschilderij op doek.¹⁵⁶ Op dit schilderij is op de achtergrond een stad met een toren of kerk. Het silhouet van deze stad is vergelijkbaar met het silhouet van de stad op Čapeks illustratie. Op de voorgrond staan ook weiden en gras die vol met koeien konden zijn zoals in Čapeks afbeelding.

De volgende twee schilders over wie Čapek in zijn boek schrijft, worden vaak vergeleken met elkaar. Het gaat om de Vlaamse schilder Adriaen Brouwer en Nederlandse schilder Adriaen van Ostade. Čapek schrijft over hen dat ze gewoon in boerenherbergen zaten en hun schilderijen maakten (Čapek 1934: 81). Adriaen van Ostade was een van de bekendste schilders van het leven van lagere standen. Hij schilderde vooral boerderijen en het leven op de boerderijen. Op zijn eerste schilderijen geeft hij luidruchtige scènes van boeren weer die wild dansten en dronken in hun armoedige hutten met kleivloer. Die zijn ook motieven op Brouwers schilderijen, maar dan meer in burgerlijke Nederlandse omgeving (Martin 1935: 387). In zijn latere werk wonen de boeren al niet meer in armoedige hutten maar in gewone huizen met meer meubelstukken, grote ramen en haarden (Martin 1935: 390). Tegenwoordig zijn ongeveer 800 schilderijen en veel tekeningen van hem bekend (Brenner e. a. 2007: 145).

Met Adriaen van Ostade schilderde ook Adriaen Brouwer in de studio van Frans Hals. Maar Adriaen van Ostade nam meer van Adriaen Brouwer over dan van Frans Hals (Brenner e. a. 2007: 145). Adriaen Brouwer schilderde vooral boerengene en het leven in kroegen en tussen boeren en soldaten (Martin 1935: 368). Hij was bekend om zijn landschapschilderijen in de omgeving van Haarlem. Zijn werk kan in de drie groepen verdeeld worden. Ten eerste de periode voor Frans Hals, ten tweede de periode in Haarlem onder de invloed van Frans Hals en ten derde de periode te Antwerpen (Blok 1937: 150). In zijn eerste periode schilderde hij vooral Vlaamse motieven vergelijkbaar met Breughels motieven. Onder de invloed van Frans Hals is minder karakterschildering zichtbaar en meer figuurschildering in zijn landschappen. In zijn derde periode behoren de schilderijen die wat de compositie betreft meer mathematisch overlegd zijn (Blok 1937: 150-151).

Deze twee schilders waren in hun tijd zeer bekend en ze hadden veel schilderijen gemaakt maar geen van die schilderijen passen in deze scriptie. Ze schilderden het leven van boeren en vooral mensen die feest vieren en deze elementen zijn in geen van Čapeks illustraties te vinden.

De andere landschapschilder van wie één schilderij aan Čapeks illustraties past, is Salomon Ruysdael. Hij is bekend als de schilder van riviermonden en kanaal-landschappen met stoffige boerderijen onder de hoge bomen (Blok 1933b: 915). Er zijn nog twee vogelstillevens

¹⁵⁶ Jan van Goyen – Gezicht op Amersfoort, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=jan+van+goyen+amersfoort&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

en twee ruitergevechten van hem bekend (Blok 1933b: 915). Zijn eerste schilderijen zijn vergelijkbaar met de schilderijen van Jan van Goyen (Martin 1936: 280). Čapek schrijft dat hij zijn landschappen thuis schilderde (Čapek 1934: 81). Ruysdael schilderde ook zeilboten, zie afbeelding 3:11.

Afb. 3:11 Salomon Ruysdael: *Weids rivierlandschap met zeilboten* (Schilderij)

Dit schilderij komt uit de jaren 1950. Het is een olieverfschilderij.¹⁵⁷ Op dit schilderij staan zeilboten. In een van Čapeks illustraties staat ook een zeilboot. Dit schilderij is wat het aantal zeilboten of de beeldopbouw betreft wat anders, maar de inspiratie voor de zeilboot als element kon Čapek ook bij Salomon Ruysdael vinden.

De volgende schilder over wie Čapek in zijn boek schrijft is Jozef Israëls. Hij is een van de bekendste en belangrijkste schilders van de negentiende eeuw. Hij was bekend vooral als de portretschilder en een schilder van stemmingen in het landschap. Ten eerste schilderde hij historiestukken, maar soms dan veranderde hij zijn stijl en begon dan aan vissers en vissersvrouwen of landarbeiders buiten of in hun woning, of aan zee of een landschap te schilderen (Blok 1933a: 439-440). Čapek schrijft in zijn hoofdstuk ‘Oud Holland’ dat de armenhuizen en begijnen-hofjes die Israëls in zijn schilderijen weergaf ook werkelijk bestaan (Čapek 1934: 71).

Als portretschilder schilderde hij vooral familieleden, kunstenaars, geleerden en zelfportretten. Van zijn etsen zijn ongeveer 37 bekend die vooral in Nederlandse tijdschriften gepubliceerd werden. Ze worden vooral in Katwijk of in Scheveningen gemaakt. Sommige van Israëls schilderijen passen wel op Čapeks illustraties van het strand.

¹⁵⁷ Salomon van Ruysdael – *Weids rivierlandschap met zeilboten*, linksvoor een roeiboot met vissers, in het vershiet links een stad, URL: <https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=salomon+ruysdael&start=6> [geraadpleegd 04.10.2020].

Afb. 3:12 Jozef Israëls:
Kinderen aan de zee
(Schilderij)

Afb. 3:13 Jozef Israëls: *Een
zeilwedstrijd* (Schilderij)

Afb. 3:14 Jozef Israëls:
Kinderen op het strand
(Schilderij)

Afbeelding 3:12 werd tussen 1890-1904 gemaakt. Het is olieverfschilderij op doek.¹⁵⁸ Afbeelding 3:13 dateert uit 1876. De titel van dit schilderij is *Een zeilwedstrijd*. Het is ook olieverfschilderij op doek.¹⁵⁹ De afbeelding 3:14 werd tussen 1880-1910 gemaakt. Het is waterverfschilderij.¹⁶⁰ Er bestaan meer schilderijen van Israëls die het strandleven laten zien. Daarom is het mogelijk dat deze schilderijen van Jozef Israëls een duidelijke inspiratie voor Čapek waren.

Wat de elementen op deze drie schilderijen betreft, zijn die vergelijkbaar met de elementen op Čapeks illustratie. In al deze drie schilderijen staan mensen in het water net zoals op Čapeks illustratie. Maar er zijn op deze schilderijen een paar elementen extra, namelijk kleine bootjes die op de afbeeldingen 3:12 en 3:13 staan of een hond die op de afbeelding 3:14 te zien is. Verder is op Čapeks afbeelding 1:31 meer mensen dan in deze drie schilderijen.

Vincent van Gogh is ook een van de bekendste Nederlandse schilders van de negentiende eeuw. Čapek schrijft in zijn boek over zijn pigment, de kleuren van de Hollandse wereld die bijna even helder zijn als gebrandschilderd glas. Hij schrijft dat dit door Van Gogh in Holland weergegeven werd (Čapek 1934: 33). Hij maakte tekeningen, aquarellen, schilderijen en litho's tijdens zijn leven. Verder schilderde hij ook zelfportretten (Blok 1924: 597). Hij is met bijna alle stijlen verbonden, namelijk romantiek, realisme, naturalisme en impressionisme. Hij was een van de schilders die een veelvormig uitdrukkingswijze had, en hij was de meest universele en algemeen toegankelijke en de meest Nederlandse vertegenwoordiger (Romein en Romein-Verschoor 1977: 817). Van het werk van Vincent van Gogh is het volgende schilderij van een koe voorkomend op Čapeks illustraties.

¹⁵⁸ Jozef Israëls – Kinderen aan de zee, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=jozef+isra%C3%ABls&start=143> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁵⁹ Jozef Israëls – Een zeilwedstrijd, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=jozef+isra%C3%ABls&start=141> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁶⁰ Jozef Israëls – Kinderen op het strand, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=jozef+isra%C3%ABls+kinderen&start=5> [geraadpleegd 04.10.2020].

Afb. 3:15 Vincent van Gogh: *Liggende koe en profil* (Schilderij)

Op de afbeelding 3:15 staat een liggende koe die er bijna helemaal hetzelfde uitziet als de koe op Čapeks illustratie. Daarom is het mogelijk dat dit schilderij ook een inspiratie voor Čapeks illustraties kon zijn. Dit schilderij is van 1882. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁶¹ Op dit schilderij is alleen maar een koe te zien zonder enige achtergrond. Op Čapeks illustratie is behalve een liggende koe ook een silhouet van een stad of een dorp te zien.

Afbeelding 3:15 is niet het enige schilderij van Vincent van Gogh dat bij Čapeks illustraties past. Ik heb ook een schilderij van een laan van deze schilder gevonden.

Afb. 3:16 Vincent van Gogh: *Populierenlaan in de herfst* (Schilderij)

Afbeelding 3:16 stamt uit 1884. Het is een laan van populieren in de herfst.¹⁶² Op dit schilderij is een laan van loofbomen zoals op Čapeks illustratie, maar aan het einde van die laan staat een huis die niet op Čapeks illustratie is. Verder is hier een persoon extra. Maar het hekje duidt erop dat daar ook een water net zoals op Čapeks illustratie is. Zowel dit schilderij van Vincent van Gogh als het schilderij van Aelbert Cuyp zouden een inspiratie voor deze illustratie kunnen zijn.

Karel Čapek schrijft in zijn boek ook over Jan Steen en Frans Hals. Ze behoren tot de schilders van de Gouden Eeuw. Frans Hals is vooral bekend als portretschilder, terwijl Jan Steen

¹⁶¹ Vincent van Gogh – Liggende koe en profil, URL:

<https://rkd.nl/en/explore/images/record?query=van+gogh+koe&start=0> [geraadpleegd 04.10.2020].

¹⁶² Vincent van Gogh – Populierenlaan in de herfst, URL:

<https://geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/view/populierenlaan-herfst-gogh-vincent-van?coll=ngvn&maxperpage=36&page=1&query=populierenlaan+in+de+herfst&identificer=VGM01%3As0141> [geraadpleegd 04.10.2020].

mensen uit de lagere lagen weergaf. Čapek schrijft in zijn boek over zijn autoportretten en portretten van andere mensen die hij levensecht maakte (Čapek 1934: 85). Van het leven van Frans Hals is bijna niets bekend. Geen van de meesters uit de zeventiende eeuw kreeg achtmaal een opdracht voor grote gildestukken en zo veel opdrachten voor grote familiegroepen als Frans Hals (Van Strien 1927: 520). Hij schilderde voornamelijk alleen maar portretten, namelijk groepen van officieren en genrestukken. Hij behoort tot de beste portretschilders ooit. Zijn oeuvre bevat ongeveer 280 schilderijen (Van Strien 1927: 521).

Jan Steen was een schilder van Hollandse volksleven, historiestukken en een paar portretten. Niemand gaf het leven in de kleine boerderijen zo weer zoals Jan Steen (Martin 1921: 804). Čapek schrijft dat hij tussen de drinkenbroers en vrouwen van de stad zat om zijn schilderijen te maken (Čapek 1934: 81). Hij specialiseerde zich in het weergeven van scènes uit het leven van de lagere bevolking, vrolijkheid en uitspattingen van het dagelijks leven (Brenner e. a. 2007: 110). Later veranderde hij zijn figuren in zijn schilderijen van de lagere standen naar personen met een hoge beroepsstatus. In deze periode schilderde hij ook bijbelschilderijen maar daarvan schilderde hij er zeer weinig (Brenner e. a. 2007: 150). Van zijn oeuvre zijn ongeveer 200 schilderijen, 48 tekeningen, tussen 49-76 zelfportretten en 57 gravuren bekend (Van der Aa 1874: 969).

Geen schilderij van deze twee schilders komt op Čapeks illustraties voor. Daarom noem ik hier direct andere schilders, namelijk Govert Flinck, Thomas de Keyser, Cornelis Troost en Nicolaes Elias. Govert Flinck was een van de beste portretschilders van Amsterdam. Hij schilderde vooral rijke Amsterdamse handelaars. Hij was een leerling van Rembrandt. Zijn eerste schilderijen zijn identiek aan die van Rembrandt (Houbraken 1995: 157). Zijn latere werk is al minder vergelijkbaar met Rembrandt. Hij schilderde vooral portretten en historiestukken (Kossmann 1930: 549).

De volgende drie schilders waren ook portretschilders. Thomas de Keyser schilderde zowel grote als kleine portretten. Zijn werk wordt door fraai coloriet, zorgvuldige tekening en juistheid aangegeven (Weissman 1914: 690). Van Cornelis Troost zijn veel portretten bekend, namelijk portretten van regenten, gestichten, overheden van gilden, hoogleraren en andere bekende mannen (Van der Aa 1874: 231). Hij schilderde ook zelfportretten. Hij was vooral krijt-tekenaar en waterverfschilder (Laan 1952: 537). Nicolaes Elias was de meest gewilde portretschilder in Amsterdam (Martin 1936: 143). Hij verwerkte in zijn werk motieven van Hals en Rembrandt. Volgens hem zou het moderne portret troost moeten uitdrukken en een goede versiering hebben. Maar zo'n portret zou te levendig zijn en aan waardigheid te verliezen (Martin 1936: 143).

De laatste schilder over wie Čapek in zijn boek schrijft is een Belg. Over deze man schrijft Čapek dat hij de enige was die van boven af naar de dingen keek (Čapek 1934: 81). Hij schrijft alleen maar de achternaam De Breughel. Maar ik heb de hele familie van De Breughel

gevonden, waarvan veel leden schilders waren. Daarom is het niet duidelijk over welke De Breughel Čapek schrijft. Ik heb een boek over Pieter Brughel (Breughel) de Oude gevonden die vooral landschappen en dierenmotieven schilderde (Borchert 2020: 97, 101). Zijn tekeningen hadden vaak hoge horizon (Borchert 2020: 103). Hij was misschien de Brueghel bij wie Čapek zijn inspiratie kon vinden en over wie hij in zijn boek schrijft.

3.2 Schilders die Čapek niet noemt

Behalve de schilders over wie Čapek in zijn boek schrijft, heb ik ook veel schilderijen van andere schilders gevonden. Over deze schilders Čapek niet schrijft in zijn boek, maar het is mogelijk om de elementen van hun schilderijen op zijn illustraties te vinden. Daarom worden in dit hoofdstuk de schilderijen beschreven die ik gevonden heb en de elementen van deze schilderijen met Čapeks illustraties vergeleken.

Het eerste schilderij in dit hoofdstuk is van Theo van Doesburg. Op dit schilderij zijn twee honden naast elkaar net zoals op Čapeks illustratie.

Afb. 3:17 Theo van Doesburg: *Twee honden* (Schilderij)

Dit schilderij is van 1899. Het is een olieverfschilderij op papier.¹⁶³ Op Čapeks illustratie staan vier honden, terwijl op deze afbeelding er alleen maar twee staan. Maar de positie van de honden is vergelijkbaar. Ze zijn van profiel net zoals de honden op Čapeks illustratie. Dit schilderij heeft geen achtergrond net zoals op Čapeks illustratie.

Het volgende schilderij is van Lodewijk Johannes Kleijn. Het is een schilderij met een stad op de achtergrond passend bij de stad op de achtergrond zoals op Čapeks illustratie die ook een liggende koe erop heeft.

¹⁶³ Theo van Doesburg – Twee honden, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=doesburg+twee+honden&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

Afb. 3:18 Lodewijk Johannes Kleijn: *De tegenwoordige Piet Heinstraat te Den Haag, gezien vanuit het noordwesten* (Schilderij)

Dit schilderij werd tussen 1832-1897 gemaakt. Het is een gezicht op Den Haag, gezien vanuit het noordwesten. Het is een olieverfschilderij.¹⁶⁴ Op dit schilderij is op de achtergrond Den Haag te zien en op de voorgrond staan weiden vol met koeien. Van Den Haag is vooral een kerk in het midden te zien. Het silhouet van deze stad is vergelijkbaar met het silhouet op Čapeks illustraties. Verder staan op dit schilderij ook koeien en op Čapeks illustratie staat op de voorgrond een liggende koe afgebeeld. Daarom is het mogelijk dat deze plaats of dit schilderij een inspiratie voor Čapek zijn geweest. Het volgende schilderij dat passend is bij Čapeks illustraties is, is de laan van Meindert Hobbema die hieronder te zien is.

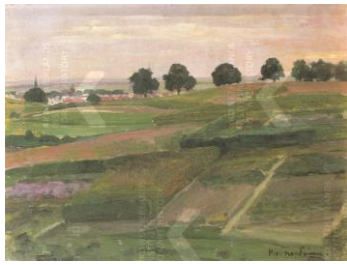
Afb. 3:19 Meindert Hobbema: *Het laantje van Middelharnis* (Schilderij)

Dit schilderij is uit 1689. De naam van dit schilderij is *Het laantje van Middelharnis*. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁶⁵ Op dit schilderij is in het midden een laan met loofbomen zoals op Čapeks illustratie. Op beide zijden van die laan is waarschijnlijk water net zoals op Čapeks illustratie. Op de achtergrond bevindt zich een stad net zoals op Čapeks illustratie. Het enige verschil is dat op dit schilderij geen boten zijn. Volgens de voorkomende elementen was dit schilderij een mogelijke inspiratie voor Karel Čapek.

De volgende twee schilderijen die ik gevonden heb, zijn schilderijen van polders en bloemenbollenvelden. Het schilderij met polders is van Piet Mondriaan en het schilderij met bloemenbollenvelden is van Frans van Tongerloo.

¹⁶⁴ Lodewijk Johannes Kleijn – De tegenwoordige Piet Heinstraat te Den Haag, gezien vanuit het noordwesten, URL: <https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=kleijn+den+haag&start=2> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁶⁵ Meindert Hobbema – Het laantje van Middelharnis, URL: <https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=laantje+van+middelharnis&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

Afb. 3:20 Piet Mondriaan: *Fields overlooking Arnhem from the north* (Schilderij)

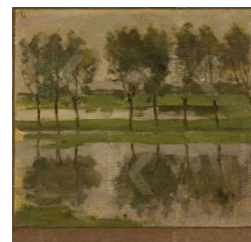

Afb. 3:21 Frans van Tongerloo: *Landschap met bollenvelden in Wassenaar* (Schilderij)

Afbeelding 3:20 werd tussen 1901-1902 gemaakt. Het heeft de Engelse titel *Fields overlooking Arnhem from the north*. Het is een olieverfschilderij.¹⁶⁶ De afbeelding 3:21 is uit 1910 of 1915. Het is gedateerd, maar waarschijnlijk onleesbaar. Op dit schilderij staan bollenvelden bij Wassenaar. Het is ook een olieverfschilderij op doek.¹⁶⁷ Wat de elementen van deze schilderijen betreft, zijn ze vergelijkbaar met Čapeks illustratie. In beide schilderijen staan op de voorgrond velden zoals op Čapeks illustratie maar vanuit een ander oogpunt. Op de achtergrond van afbeelding 3:20 zijn bomen geschilderd en op de achtergrond van de afbeelding 3:21 staat een dorp. Op Čapeks illustratie is het onduidelijk of er op de achtergrond de bomen of een dorp staat. Piet Mondriaan schilderde niet alleen polders maar ook bomen. Op de achtergrond van Čapeks illustratie staan namelijk ook een rij bomen samen met een roeiboot.

Afb. 3:22 Piet Mondriaan: *Voorstelling van rij bomen langs het water bij het Gein bij Amsterdam* (Schilderij)

Afb. 3:23 Piet Mondriaan: *Row of eight young willows reflected in the water* (Schilderij)

Afbeelding 3:22 werd tussen 1905-1907 gemaakt. Het is een rij bomen bij het Gein te Amsterdam. Het is een waterverfschilderij.¹⁶⁸ Afbeelding 3:23 is uit 1905. Het is een

¹⁶⁶ Piet Mondriaan – Fields overlooking Arnhem from the north, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=fields+overlooking&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁶⁷ Frans van Tongerloo – Landschap met bollenvelden in Wassenaar, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=bollenvelden+in+wassenaar&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁶⁸ Piet Mondriaan – Voorstelling van rij bomen langs het water bij het Gein bij Amsterdam, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=piet+mondriaan+rij+bomen&start=1> [geraadpleegd 07.10.2020].

olieverfschilderij.¹⁶⁹ Op beide schilderijen is een rij loofbomen die in het water weerspiegeld worden. Op Čapeks illustratie staat een rij bomen op de achtergrond en op de voorgrond ligt een roeiboot in het water. Daarom vormden deze twee schilderijen waarschijnlijk een inspiratie voor Čapek om die op de achtergrond van zijn illustratie te maken.

De volgende twee schilderijen zijn van één schilder, namelijk Willem Bastiaan Tholen. In de beide schilderijen staat een zeilboot.

Afb. 3:24 Willem Bastiaan Tholen: *Zeilboot op het water* (Schilderij)

Afb. 3:25 Willem Bastiaan Tholen: *Zeilboot in de golven* (Schilderij)

Afbeelding 3:24 is gedateerd rond 1921. De naam van dit schilderij is *Zeilboot op het water*. Het is een olieverfschilderij op doek. Volgens de andere naam van dit schilderij gaat het om een zeilboot die naar Volendam vaart.¹⁷⁰ Afbeelding 3:25 werd in 1926 gemaakt. De naam van dit schilderij is *Zeilboot in de golven*. Het is ook een olieverfschilderij op doek.¹⁷¹ In elk van deze schilderijen is een zeilboot te zien precies zoals op Čapeks illustratie. De vorm en kleur van Čapeks zeilboot zijn wat anders, maar de zeilboot als het element is hetzelfde. Willem Bastiaan Tholen was niet de enige schilder die zeilboten schilderde. Ik heb ook een schilderij met een zeilboot erop van Paul Joseph Constantin Gabriël gevonden.

Afb. 3:26 Paul Joseph Constantin Gabriël: *Polderlandschap met zeilboot* (Schilderij)

¹⁶⁹ Piet Mondriaan – Row of eight young willows reflected in the water, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=piet+mondriaan+willows&start=8> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁷⁰ Willem Bastiaan Tholen – Zeilboot op het water, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=zeilboot+op+het+water&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁷¹ Willem Bastiaan Tholen – Zeilboot in de golven, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=zeilboot+in+de+golven&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

Dit schilderij werd tussen 1843-1903 gemaakt. Het is een *Polderlandschap met zeilboot*. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁷² Op dit schilderij is eenzelfde zeilboot te zien als op Čapeks illustratie. Maar op dit schilderij staan ook elementen die op Čapeks illustratie niet staan, namelijk een land en een persoon. Dit zijn extra elementen op het schilderij. Maar het schilderij is in donkere kleuren geschilderd en een zeilboot op Čapeks illustratie is het ook in zwart.

Paul Joseph Constantin Gabriël schilderde behalve zeilboten ook koeien. Een van zijn schilderijen met koeien staat in één illustratie van Čapek die in zijn boek is, namelijk een illustratie van koeien op de voorgrond en een rij molens op de achtergrond.

Afb. 3:27 Paul Joseph Constantin Gabriël: *De Winkel bij Abcoude* (Schilderij)

Dit schilderij komt uit 1847-1903. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁷³ De elementen die in dit schilderij staan, zijn dezelfde elementen als op Čapeks illustratie. Alleen de indeling is wat anders. Op deze illustratie staan op de voorgrond koeien, naast de koeien is klein plas water. Achter de koeien staan loofbomen en naast de bomen begint een rij molens die verder de achtergrond in leidt. Terwijl op Čapeks illustratie het water op de voorgrond is, waarschijnlijk een kanaal, daarachter de koeien en achter de koeien op de achtergrond een rij molens. De loofbomen staan aan beide kanten. Gezien de getoonde elementen kon dit schilderij wel eens een grote inspiratie voor Čapek geweest zijn.

Afbeelding 3:27 is niet het enige schilderij met koeien en molens die ik gevonden heb. Ik heb ook een schilderij met vergelijkbare elementen van Johannes Josephus Destree gevonden.

¹⁷² Paul Joseph Constantin Gabriël – Polderlandschap met zeilboot, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=polderlandschap+met+zeilboot&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁷³ Paul Joseph Constantin Gabriël – De Winkel bij Abcoude, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=paul+joseph+gabri%C3%ABl+koe&start=3> [geraadpleegd 07.10.2020].

Afb. 3:28 Johannes Josephus Destree: *Gezicht op Gorinchem* (Schilderij)

Dit schilderij werd tussen 1842-1888 gemaakt. Het is een *Gezicht op Gorinchem*. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁷⁴ Zoals op afbeelding 3:27 zijn ook hier vergelijkbare elementen met Čapeks illustratie, namelijk water (kanaal), koeien op een weide en op de achtergrond een rij molens. Het verschil is dat op dit schilderij behalve molens ook andere gebouwen zijn die een stad of dorp vormen. Verder zijn op dit schilderij geen loofbomen te zien. Maar zowel de afbeelding 3:27 als de afbeelding 3:28 konden een inspiratie voor Čapek zijn.

Naast de paarden door Paulus Potter geschilderd, heb ik ook een schilderij met paarden van Abraham van Calraet gevonden. Dit schilderij werd tussen 1657-1722 gemaakt. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁷⁵

Afb. 3:29 Abraham van Calraet: *Weidelandschap met twee paarden bij een sloot en een meid die koeien melkt* (Schilderij)

Op dit schilderij staan er twee paarden op de voorgrond. In het midden staan koeien en een melkvrouw en op de achtergrond zijn molens en gebouwen, waarschijnlijk huizen. Naast de paarden is water. De elementen van dit schilderij en op Čapeks illustratie zijn anders. Op Čapeks illustratie staan geen koeien met melkvrouw en geen huizen. Maar de elementen zoals twee paarden op de voorgrond, water en een molen op de achtergrond zijn vergelijkbaar. Čapek kon naast Paulus Potter ook door deze schilder wat de paarden betreft geïnspireerd zijn.

¹⁷⁴ Johannes Josephus Destree – Gezicht op Gorinchem, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=gezicht+op+gorinchem&start=6> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁷⁵ Abraham van Calraet – Weidelandschap met twee paarden bij een sloot en een meid die koeien melkt, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=weidelandschap+met+twee+paarden&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

Tot de schilders die dieren schilderden, behoort ook Adrianus Johannes Groenewegen. Ik heb een schilderij met een koe en een melkvrouw van hem gevonden. Dit schilderij werd tussen 1889-1963 gemaakt. Het is een waterverfschilderij.¹⁷⁶

Afb. 3:30 Adrianus Johannes Groenewegen: *Boerin die een koe aan het melken is* (Schilderij)

Op dit schilderij staat een melkvrouw die een koe aan het melken is. Op de achtergrond staan ook andere koeien. Op Čapeks illustratie is alleen maar een koe te vinden en die koe wordt door een man gemolken. Zoals op het schilderij van Aelbert Cuyp en de afbeelding 3:30 te zien is, was het onderwerp van een vrouw die een koe aan het melken is gewoon.

Het laatste schilderij dat ik gevonden heb en die aan Čapeks illustraties past is het volgende schilderij van Piet van der Hem.

Afb. 3:31 Piet van der Hem: *De harmonicaspeler* (Schilderij)

Dit schilderij is uit 1911. Het is een olieverfschilderij op doek.¹⁷⁷ Op dit schilderij staat een harmonicaspeler die een hoed op zijn hoofd heeft. Dat is gelijk aan Čapeks illustratie. Het enige verschil is dat de speler op Čapeks illustratie een klederdracht aan heeft terwijl de man hier gewone kleding draagt.

¹⁷⁶ Adrianus Johannes Groenewegen – Boerin die een koe aan het melken is, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=boerin+die+een+koe+aan+het+melken+is&start=0> [geraadpleegd 07.10.2020].

¹⁷⁷ Piet van der Hem – De harmonicaspeler, URL:

<https://rkd.nl/nl/explore/images/record?query=harmonicaspeler&start=3> [geraadpleegd 07.10.2020].

In dit hoofdstuk werden verschillende schilderijen met Čapeks illustraties vergeleken. Ten eerste schilderijen van schilders over wie Čapek in zijn boek schrijft en daarna over de schilderijen van schilders die ik gevonden heb. Het is duidelijk uit dat wat Čapek in zijn boek schrijft dat hij een liefhebber van schilderen was en dat hij door schilderijen geïnspireerd werd. Geen van de schilderijen past precies op zijn illustraties, maar de elementen konden uit deze schilderijen overgenomen worden.

Conclusie

De reisverhalen van Karel Čapek zijn op basis van zijn indrukken en ervaringen geschreven die voor hem meest interessant waren (Kšicová 1989-1990: 12). De illustraties die hij in dit boek heeft getekend passen bij de tekst. Op deze illustraties staan de elementen die vaak met betrekking van Nederland voorkomen en dat niet alleen maar in de boeken, maar ook in verschillende soorten reclame, ansichtkaarten of schilderijen. Het doel van deze scriptie was om te bepalen in welke mate deze elementen alleen maar clichés uitbeelden, namelijk of Karel Čapek op zijn illustraties alleen maar iconische beelden getekend heeft of dat hij Nederland feitelijk nauwkeurig ontdekt en weergegeven heeft.

Deze scriptie is gebaseerd op vergelijken van elementen uit Čapeks illustraties met ansichtkaarten, reclame, foto's en schilderijen. Veel van de elementen die op Čapeks illustraties voorkomen, komen ook in ansichtkaarten voor, namelijk de kerken, de poorten, de bollenvelden, het strand, de duinen, de klederdracht, de laan, de ophaalbruggen, verschillende soorten van boten en schepen, havens, molens en dieren, vooral koeien.

Vergelijkbare elementen komen ook in reclame voor, namelijk fietsen, molens, klederdracht en water. Elementen die vaak in schilderijen zijn te zien, zijn ook vergelijkbaar, namelijk dieren (koeien, paarden, schepen, honden), de laan, steden, boten en schepen, het strand, bollenvelden en molens. Het is duidelijk dat deze elementen de meerderheid vormen van de elementen die op Čapeks illustraties voorkomen. Volgens het aantal elementen die in de verschillende soorten reclame en souvenirs voorkomen en die op toeristen gericht zijn en zo het land aan hen presenteren, is het mogelijk te zeggen dat Čapek zijn tekeningen met clichés en iconische beelden illustreerde met vooral een toeristisch doel voor ogen.

Het aantal elementen die ik in geen van de ansichtkaarten, reclame of schilderijen gevonden heb, is niet groot. Deze elementen zijn namelijk grachtenpanden met of zonder spiegeling in het water, een stoomboot, de kassen, tuinieren, en een harmonica. Van deze opsommingen is het duidelijk dat de elementen die op Čapeks illustraties te zien zijn, voornamelijk en vooral tot de clichés en iconische beelden van Nederland horen.

Een vergelijkbare mening hadden ook de recensenten van verschillende kranten. Daarom worden hieronder enkele recensies weergegeven. Over Karel Čapeks boek *Over Holland* wordt in verschillende zowel Nederlandse als Tsjechische kranten geschreven. Van Hollandse kranten gaat het om *De tijd*, *Algemeen Handelsblad*, *Bataviaasch Nieuwsblad* en *Leeuwarder Courant*. Van Tsjechische kranten was dat vooral *Lidové Noviny* waarin Čapek samen met zijn broer en redacteur was.

De Nederlandse opinie van dit boek is niet helemaal positief. In *De Tijd* (Muet 1933) wordt er geschreven dat Čapek te oppervlakkig over Holland schrijft. De redacteurs van *De Tijd* zijn van mening dat Čapek het beeld van Hollanders te eenzijdig ziet en dat hij niet lang genoeg in Nederland was om over Nederlanders in het algemeen te schrijven. Het is volgens *De Tijd* (Muet 1933) jammer dat Čapek alleen maar zijn aandacht richt op Noord en West van Nederland en niets over Zuid schrijft. Verder schrijft *De Tijd* (Muet 1933): ‘Hij heeft Holland al te vluchtig bekeken. [...] Over het landaard der Hollanders zegt hij bitter weinig. Hij beperkt zich tot de schildering van uiterlijkheden en tot een karakteristiek van onze beste schilders.’ Verder verwijten de redacteurs Čapek dat hij alleen maar algemene informatie beschrijft zoals molens, fietsers en grachten. Ze vergelijken het boek van Čapek met het boek van Henry Asselin *La hollande dans le monde* die volgens *De Tijd* (Muet 1933) zijn aandacht meer in de diepte van en aan Nederland besteed.

Wat positiever schrijft over Čapeks boek het *Algemeen Handelsblad* (Z. n. 1933). Hier wordt geschreven dat de afbeeldingen goed in de tekst passen en dat Čapeks beschrijvingen van het Nederlandse karakter via de fiets het gevoel van vrede en rust oproepen. De auteur van het artikel in het *Algemeen Handelsblad* vindt de weergave van de straten vol met fietsers leuk en grappig.

In het *Bataviaasch Nieuwsblad* (Elias 1933a) wordt Čapeks standpunt met gevoel, intuïtie en talent bewonderd. Ze schrijven dat het interessant is hoe Čapek klaar voor Nederland was. Aan de andere kant wordt er geschreven dat Čapek in zijn boek geen indrukken laat zien die hij hier verkregen heeft. Hier wordt Čapeks boek *Over Holland* met de liederen van Speenhoff vergeleken. Hij schrijft:

Zóó zijn ook de teekeningetjes die de schrijver zelve – ik denk met een glimlach van kneuterige verteederding – over de pagina’s heeft uitgestrooid, kleine ongecompliceerde penkrassen, die wel iets denken doen aan de verbeeldingen die de oude Speenhoff bij zijn prachtige, oude liedjes teekende (Elias 1933a).

De auteur van het artikel in *Bataviaasch Nieuwsblad* en *Leeuwarder Courant* (Elias 1933b) is dezelfde. Daarom zijn ook de artikelen hetzelfde.

In het Tsjechische krant *Lidové Noviny* werden de stukken van Čapeks reisverhalen uitgegeven omdat hij een van de redacteurs was. In *Lidové Noviny* (A. N. 1932: 9) zijn de informatie gegeven waarover in het boek over het algemeen geschreven is. In *Lidové Noviny* (A. N. 1923: [1]) is Čapeks ander reisverhaal *Brieven uit Italië* ruim beschreven. In *Lidové Noviny* uit 1931 werd het hoofdstuk over Naarden beschreven. Het is interessant dat dit hoofdstuk niet in boekvorm uitgegeven werd. Čapek schrijft in dit hoofdstuk vooral over het Comenius museum. Hij schrijft dat elk Tsjech naar dit museum moet gaan omdat Comenius

een belangrijke persoon in de geschiedenis van Tsjechische republiek is geweest (Čapek 2009: 104-108).

In het artikel van de krant *Lidové Noviny* (A. N. 1932: 9) wordt er over Čapeks karakteristieke en persoonlijke observatie van buitenlandse feiten geschreven alsof hij in zielen van mensen kan kijken. Hij schrijft over fietsers, koeien, havens, tuinieren, grachten, molens en vooral ook over de architectuur. Het hoogtepunt uit Čapeks boek zijn volgens dit artikel twee hoofdstukken, namelijk de Oude meesters van Holland, waarin hij uitgebreid over de grootste Nederlandse kunstenaars schrijft en het Kleine volk. In tegenstelling tot de Nederlandse artikelen wordt in *Lidové Noviny* (A. N. 1932: 9) het boek *Over Holland* met het boek *Hollands Dagboek* van Eduard Bass van 1930 vergeleken.

De redacteurs van Nederlandse kranten hebben een vergelijkbare opinie die ik heb. Ze vinden de onderwerpen waarover Čapek schrijft (die hij ook tekent) te oppervlakkig en te algemeen. Ze zijn van mening dat om uitgebreid over Holland te schrijven, moest hij langer in Nederland zouden moeten blijven. Daaruit blijkt dat volgens de redacteurs van deze artikelen als volgens mij Čapek in zijn boek vooral clichés en iconische beelden beschrijft. Aan de andere kant zijn er misschien ook zijn andere belangrijke boeken geïnspireerd door Nederland. Zijn beroemd boek *R.U.R.* die voor Rossum's Universal Robots staat, kon wel eens door en op de Nederlandse tabaksreclameborden van Van Rossums Troost geïnspireerd zijn (Čapek 2009: 96). Dat geldt ook voor zijn andere roman *De Oorlog met de salamanders* die in Nederlands-Indië plaatsvindt en waarin de kapitein een Nederlands klinkende naam heeft (Čapek 2009: 101).

Resumé in het Tsjechisch

V této diplomové práci se zabývám rozbořem ilustrací z knihy Obrázky z Holandska od Karla Čapka. Toto téma jsem si vybrala proto, že mám ráda umění a chtěla jsem se dozvědět více o nizozemských malířích. Nejdříve popisuji konkrétní elementy, které se nacházejí v jednotlivých ilustracích od Karla Čapka. Tyto popisy jsou doplněny citacemi z knihy Karla Čapka. V hlavních částech této diplomové práce pak tyto elementy srovnávám postupně s pohlednicemi, reklamou, fotkami, a nakonec s malbami, které se mi podařilo na základě těchto elementů najít. Srovnání obrázků jsem dělala na základě jednotlivých elementů, které se v pohlednicích, reklamě, fotkách a malbách objevovaly. Poslední část mé diplomové práce obsahuje i krátké popisy stylu malby jednotlivých malířů, které Karel Čapek zmiňuje v jeho knize.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, do jaké míry Karel Čapek v jeho ilustracích zobrazuje pouze klišé a ikonické obrazy. Práce uvádí jak podrobné popisy Čapkových ilustrací, tak také konkrétní srovnání s různými pohlednicemi, reklamou, fotkami a malbami. K této práci jsem použila mnoho citací, které podpirají uváděné myšlenky.

Resumé in het Engels

In this diploma thesis I focus on the analysis of the illustrations from the book *Letters from Holland* by Karel Čapek. I have chosen this topic because I like art and I wanted to know more about the Netherland's painters. First, I describe the specific elements, which are in individual illustrations by Karel Čapek. These descriptions are supplemented by citations from the book by Karel Čapek. In the main parts of this diploma thesis I compare these elements gradually with postcards, advertisement, photographs and in the end with paintings, which I managed to find based on these elements. I have made the comparison of the pictures based on the individual elements, which occurred in postcards, advertisement, photographs and paintings. The last part of my diploma thesis contains also the short descriptions of the style of the specific painters, which Karel Čapek mentions in his book.

The purpose of this work was to find out to which extent Karel Čapek display in his illustrations only clichés and iconic images. The thesis itself presents the descriptions of Čapek's illustrations as well as specific comparison with various postcards, advertisement, photographs and paintings. I have used a lot of citations in this work which support the given ideas.

Bronnen

- Abrahams 2013** – Frits Abrahams: ‘Olifanten’. In: *NRC Handelsblad*. Amsterdam: Mediahuis 2013 [09.04.2013].
- A. N. 1932** – A. N.: ‘Karel Čapek: Obrázky z Holandska’. In: *Lidové Noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany 11.09.1932. p. 9.
- Bakels 2002** – Jet Bakels: ‘De koe: van oerrund tot kistkalf’. In: *De Gids. Jaargang 165*. Amsterdam: Meulenhoff 2002.
- Beller 2019** – Manfred Beller: ‘Cliché’. In: Manfred Beller en Joep Leerssen: *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007 [online beschikbaar op: www.imagologica.eu] [02.05.2019].
- Blok 1937** – J. M. Blok: ‘Brouwer, Adriaen’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 10*. Leiden: A. W. Sijthoff 1937.
- Blok 1933a** – J. M. Blok: ‘Israëls, Jozef’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 9*. Leiden: A. W. Sijthoff 1933.
- Blok 1933b** – J. M. Blok: ‘Ruysdael, Salomon’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 9*. Leiden: A. W. Sijthoff 1933.
- Blok 1933c** – J. M. Blok: ‘Van de Velde, Jan’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 9*. Leiden: A. W. Sijthoff 1933.
- Blok 1924** – J. M. Blok: ‘Van Gogh, Vincent’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 6*. Leiden: A. W. Sijthoff 1924.
- Borchert 2020** – Till-Holger Borchert: ‘Pieter Bruegel the Elder and Flemish Bookillumination’. In: Alice Hoppe-Harnoncourt e. a.: *Bruegel. The hand of the master*. Brugge: Musea Brugge 2020.
- Brenner e. a. 2007** – Carla Brenner e. a.: *Painting in the Dutch Golden Age. A profile of the seventeenth century*. Washington: Board of Trustees: 2007.
- Čapek 1932** – Karel Čapek: *Obrázky z Holandska*. Praha: Fr. Borový-Aventinum, 1932.
- Čapek 1934** – Karel Čapek: *Over Holland*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf 1934 [de tweede druk].
- Čapek 2009** – Karel Čapek: *Prenten van Holland*. Amsterdam: Voetnoot 2009.
- De Greef 2017** – Noud de Greef: ‘NBTC: Nederland verdient een strijd tegen de Hollandsche clichés van klompen, tulpen en molens’ [23.04.2017]. URL: <https://tikfout.nl/marketing/nbtc-nederland-strijd-tegen-hollandse-cliches-klompen-tulpen-molens/> [geraadpleegd 01.09.2020].
- Dirkzwager 1993** – J. M. Dirkzwager: ‘Scheepsbouw’. In: H.W. Lintsen red.: *Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1890*.

- Zutphen: Walburg Pers 199 c 3 [Deel IV. Delfstoffen, machine- en scheepsbouw. Stoom. Chemie. Telegrafie en telefonie].
- Elias 1933a** – Mr. E. Elias: ‘Een Tsjech in Holland’. In: *Bataviaasch nieuwsblad*. Batavia 28.10.1933. p. 15.
- Elias 1933b** – E. Elias: ‘Het Boek van den Dag’. In: *Leeuwarder courant*. Leeuwarden 10.06.1933. p. 22.
- Frijhoff 2019** – Willem Frijhoff: ‘Nederlandse identiteit in historisch perspectief’. In: Joep de Hart e. a., red.: *Denkend aan Nederland*. Den Haag: SCP 2019.
- Houbraken 1995** – Arnold Houbraken: *De grote schouwburg. Schildersbiografieën*. Amsterdam: Querido 1995.
- Jordan 2020** – Pete Jordan: ‘De Fietsrepubliek’. URL: <http://www.cityofbikes.com/index.php/boek> [geraadpleegd 17.10.2020].
- Kšicová 1989-1990** – Danuše Kšicová: *Čapkovy cestopisy*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 1989-1990.
- Kossmann 1930** – E. F. Kossmann: ‘Flinck, Govert’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 8*. Leiden: A. W. Sijthoff 1930.
- Krol 2019** – Ellen Krol: “Dutch”. In: Manfred Beller en Joep Leerssen: *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey*. Amsterdam: Rodopi 2007 [online beschikbaar op: www.imagologica.eu] [24.04.2019].
- Kullberg e. a. 2019** – Jeanet Kullberg e. a.: ‘Het Nederlandse landschap en Nederlandse identiteit’. In: Joep de Hart e. a., red.: *Denkend aan Nederland*. Den Haag: SCP 2019.
- Laan 1952** – K. ter Laan: *Letterkundig woordenboek voor Noord en Zuid*. Den Haag/Djakarta: G. B. van Goor Zonen’s Uitgeverijmaatschappij 1952 [tweede druk].
- Leerssen 2019a** – Joep Leerssen: “Image”. In: Manfred Beller en Joep Leerssen: *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007 [online beschikbaar op: www.imagologica.eu] [02.05.2019].
- Leerssen 2019b** – Joep Leerssen: ‘Nationale identiteit als perpetuum mobile: identiteitsbesef in permanente wording’. In: Joep de Hart e. a., red.: *Denkend aan Nederland*. Den Haag: SCP 2019.
- Martin 1935** – Wilhelm Martin: *De Hollandsche schilderkunst in de zeventiende eeuw: Frans Hals en zijn tijd. Onze 17^e eeuwse schilderkunst in het algemeen, in hare opkomst en rondom Frans Hals*. Amsterdam: J. M. Meulenhoff 1935.
- Martin 1936** – Wilhelm Martin: *De Hollandsche schilderkunst in de zeventiende eeuw: Rembrandt en zijn tijd. Onze 17^e eeuwse schilderkunst in haren bloeitijd en nabloei*. Amsterdam: J. M. Meulenhoff 1936 [derde druk].
- Martin 1921** – Wilhelm Martin: ‘Steen, Jan’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 5*. Leiden: A. W. Sijthoff 1921.

Muet 1933 – Dom Muet: ‘Holland en de Hollander. Buitenlandsch oordeel Karel Capek: Holland’. In: *De Tijd: godsdienstig-staatkundig dagblad*. 's-Hertogenbosch 10.07.1933. p. 5.

Overmeer 2016 – Marjolein Overmeer: ‘De geboorte van de Nederlandse identiteit’ [30.09.2016]. URL: https://www.nemokennislink.nl/publicaties/de-geboorte-van-de-nederlandse-identiteit/?fbclid=IwAR3rbpKb4M8RoPyeb7wdgjoMPAuPZk4eUqq5ERaLwepsH8q9YyBG1gt_7rM [geraadpleegd 01.09.2020].

Romein en Romein-Verschoor 1977 – Jan Romein en Annie Romein-Verschoor: *Erflaters van onze beschaving*. Amsterdam: Em. Querido’s uitgeverij 1977.

Van der Aa 1874 – A. J. van der Aa: *Biografisch woordenboek der Nederlanden. Deel 17*. Haarlem: J. J. van Brederode 1874 [tweede stuk].

Van Strien 1927 – W. A. C. van Strien: ‘Hals, Frans’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 7*. Leiden: A. W. Sijthoff 1927.

Visser-Ahlers 2019 – Lilian Visser-Ahlers: ‘Op de fiets – Hoe lang fietst Nederland al?’. In: *Historiek*. 19.10.2019. URL: <https://historiek.net/op-de-fiets/23533/> [geraadpleegd 01.09.2020].

Weissman 1914 – A. W. Weissman: ‘De Keyser, Thomas’. In: P. C. Molhuysen en P. J. Blok (red.): *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek. Deel 3*. Leiden: A. W. Sijthoff 1914.

Z. n. 1933 – Z. n.: ‘Nieuwe Uitgaven. Over Holland’. In: *Algemeen Handelsblad*. Amsterdam 10.10.1933. p. 9.

Z. n. 2012 – Z. n.: ‘Geschiedenis van de Amsterdamse grachtengordel’ [20.11.2012]. URL: <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/geschiedenis-van-de-amsterdamse-grachtengordel> [geraadpleegd 01.09.2020].

Z. n. 2019a – Z. n.: ‘Pronkstuk/ Schokker klederdracht’ [20.02.2019]. URL: <https://www.stadsarchiefkampen.nl/meer-weten-over/pronkstukken/item/pronkstuk-schokker-klederdracht> [geraadpleegd 01.09.2020].

Z. n. 2019b – Z. n.: ‘R. S. Stokvis & Zonen’ [10.09.2019] URL: <https://www.joodserfgoedrotterdam.nl/r-s-stokvis-zonen/> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020a – Z. n.: ‘Bloembollen: symbool van Holland’. URL: <https://www.canonvannederland.nl/nl/zuid-holland/zuid-holland/de-bollenstreek> [geraadpleegd 28.10.2020].

Z. n. 2020b – Z. n.: ‘De Geschiedenis van de Amsterdamse grachten’. URL: <https://www.amsterdam.info/nl/grachten/geschiedenis/> [geraadpleegd 17.10.2020].

Z. n. 2020c – Z. n.: ‘De ontstaansgeschiedenis Oude Kerk’. URL: <https://oudeennieuwekerkdelft.nl/oude-kerk/geschiedenis/ontstaan> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020d – Z. n.: ‘Gebouw’. URL: <https://www.grotekerkedam.nl/gebouw/> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020e – Z. n.: ‘Geschiedenis Sneekweek’. URL: <https://www.sneekweekgids.nl/geschiedenis-sneekweek.html> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020f – Z. n.: ‘Geschiedenis van de molen’. URL: <https://www.molens.nl/geschiedenis-van-de-molen/> [geraadpleegd 17.10.2020].

Z. n. 2020g – Z. n.: ‘Grachten in Nederland’. URL: https://www.holland.com/be_nl/toerisme/reisinspiratie/traditioneel/grachten.htm [geraadpleegd 17.10.2020].

Z. n. 2020h – Z. n.: ‘Groenburgwal’ [27.03.2020]. URL: <https://www.joodsamsterdam.nl/groenburgwal/> [geraadpleegd 01.09.2020].

Z. n. 2020i – Z. n.: ‘Het Land van Leegwater – De Purmer’. URL: <https://www.poldersporen.nl/leeghwater/purmer.html> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020j – Z. n.: ‘Historie Pen klubu’. URL: <https://www.penklub.net/copy-of-o-pen-klubu> [geraadpleegd 28.10.2020].

Z. n. 2020k – Z. n.: ‘Historische boerderijen: types’. URL: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/agrarisch-erfgoed/type-boerderijen> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020l – Z. n.: ‘Hoek van Holland (Rotterdam Beach)’. URL: <https://rotterdam.info/locaties/hoek-van-holland/> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020m – Z. n.: ‘Klederdracht – vergane vorm van volksvljijt’. URL: <https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/salland/dalfsen/klederdracht> [geraadpleegd 17.10.2020].

Z. n. 2020n – Z. n.: ‘Nieuwmarkt market in Amsterdam’. URL: <https://www.amsterdam.info/nieuwmarkt-market/> [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020o – Z. n.: ‘Ontdek meer Schoorl’. URL: https://www.vvvhartvannoordholland.nl/nl/omgeving/informatie-per-plaats/schoorl?menu=1028_000538_000000_000000 [geraadpleegd 02.09.2020].

Z. n. 2020p – Z. n.: ‘Tulpen en bloembollen in Nederland’. URL: https://www.holland.com/be_nl/toerisme/reisinspiratie/traditioneel/tulpen.htm [geraadpleegd 17.10.2020].

Z. n. 2020q – Z. n.: ‘Tulpen geschiedenis’. URL: <https://tulpen.nl/artikelen/tulpeninfo/tulpengekte-geschiedenis> [geraadpleegd 17.10.2020].

Gezochte termen zijn afkomstig van de website <http://www.iconclass.org/>. De afzonderlijke termen worden in voetnoten verantwoord.

Verantwoording afbeeldingen

De afbeeldingen in deze scriptie, zover ze niet uit Čapek 1932 stammen, zijn afkomstig van de volgende websites:

<https://postcardsfrom.nl/>

<https://ansichtkaartenbeurs.nl/>

<https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/>

<https://stadsarchief.rotterdam.nl/>

<https://waterlandsarchief.nl/>

<https://archief.amsterdam/>

<https://geheugen.delpher.nl/nl>

<https://noord-hollandsarchief.nl/>

<https://rkd.nl/nl/explore/images>

http://www.rijwiel.net/foto_n.htm

<https://www.nederlandsfotomuseum.nl/>

<https://www.nationaalarchief.nl/>

<https://www.allemolens.nl/>

De afzonderlijke afbeeldingen worden in voetnoten verantwoord.

In het eerste hoofdstuk zijn de afbeeldingen afkomstig van Čapek 1932, die in het onderschrift verantwoord worden.

Čapek 1932 – Karel Čapek: *Obrázky z Holandska*. Praha: Fr. Borový-Aventinum, 1932.

Annotatie

Jméno autora: Bc. Kateřina Cukrová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra nederlandistiky

Název diplomové práce: Illustraties in het boek Over Holland van Karel Čapek

Anglický název diplomové práce: Illustrations in the book Letters from Holland by Karel Čapek

Český název diplomové práce: Ilustrace v knize Obrázky z Holandska od Karla Čapka

Vedoucí diplomové práce: prof. Hubert François van den Berg

Počet znaků (bez mezer): 172 583

Počet stránek: 103

Počet příloh: 0

Počet použitých titulů: 73

- a). literární zdroje: 35
- b). internetové zdroje: 38

Klíčová slova: Karel Čapek, Over Holland, schilders, ansichtkaarten, reclame, foto's, cliché

Krátká charakteristika:

Tématem této diplomové práce je rozbor ilustrací z knihy Obrázky z Holandska od Karla Čapka. Nejdříve jsou tyto obrázky podrobně analyzovány a poté postupně srovnávány s pohlednicemi, reklamou, fotkami a malbami. V poslední části se zabývám nejenom srovnáním maleb různých malířů, ale také stylem malířů, které Čapek ve své knize zmiňuje.